“MENTOR” ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ

ÜZDIK QALAM

№40 (11) 2025

ҚР Оқу ағарту министірлігі
№20-3-20-7/1428-И хатында
тіркелген

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ
ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛЫ

REPUBLICAN SCIENTIFIC AND
EDUCATIONAL
METHODOLOGICAL JOURNAL

WWW.MENTOR-EDU.COM

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ ЕРЕЖЕСІ

Мақсаты:

Педагогтердің ғылыми-танымдық әлеуетін дамыту. Басылымы Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігі Ақпарат комитетінде тіркеуге алынып, мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қою туралы №KZ49VPY00083149 куәлігі 2023 жылы 04 желтоқсанында берілген, құжатқа сәйкес 2024 жылдан бастап шығарылады.

Кезеңдік басылым: 1 жылда 24 рет, қазақ, орыс және ағылшын тілінде жарық көреді. Журналда Қазақстан Республикасының арнайы және жоғары оқу орындары, мектепке дейінгі ұйым, ЖББОМ педагогтерінің шетелдік ғалымдар, ғылыми-зерттеу мекемелерінің ғалымдары орындайтын (орындаған) іргелі және қолданбалы ғылыми зерттеулердің, эксперименттік әзірлемелердің нәтижелері, сондай-ақ ғылымиақпараттық материалдар және т.б. жарияланады.

ЖАУАПТЫЛАР:

Бас редактор:
Нурбергенова Сауле Турмаганбетовна
Бас редактордың орынбасары:
Давлеткалиева Елизавета Султановна
Редакция алқасы:
Кадирова Зина Кадиркызы
Сулекенова Гульжан Утесиновна
Рысбекова Айнур Маратовна
Муханбедин Аружан Айбаркызы
Меншік иесі: «Mentor» әдістемелік орталығы (Ақтөбе қаласы)

Редакцияның мекен-жайы: Индексі-030000
Ақтөбе қаласы, А.Молдагулова даңғылы 66/2
Авторлар қолжазбасы, суреттер өңделмейді және кері қайтарылмайды.
Журналда жарияланған материалдары көшіріп немесе өңдеп басу үшін редакцияның жазбаша рұқсаты алынып, сілтеме жасалуы міндетті.
Журналға жинақтарыңызды kalam2025@mail.ru. почта арқылы жіберулеріңізге болады.

МАЗМҰНЫ

Бенке Алия Анварвековна..... 4
Картбаева Баршагуль Отановна..... 10
Абдуллин Жарқын Уалиханқызы..... 12
Атаева Салтанат Жалғауқызы..... 15
Абраменко Марина Ивановна..... 17
Айбол Сағынжанұлы..... 20
Байботанова Айгерим Ермековна..... 22
Биржанова Розалина Тлекжановна..... 23
Вошкин Степан Викторович..... 27
Иманбердиева Индира Сейткасымовна... 29
Жульмагамбетова Алия Косановна..... 32
Демченко Ирина Юрьевна..... 34
Есқожина Майра Аманғалиқызы..... 36
Кадырова Акерке Елубаевна..... 37
Колесник Марина Николаевна..... 39
Конырбаева Нуржамал Досаевна..... 42
Кубланова Нурзия Бакытжановна..... 43
Матжанова Дамеле Сапаровна 47
Мысник Наталья Гартмутовна..... 48
Петрова Валентина Николаевна..... 51
Плохих Марина Вадимовна..... 53
Сасбаева Кундыз Рысбековна..... 56
Сабирова Кулянда Сагингалиевна..... 58
Строкатова Ольга Евгеньевна..... 60
Төлепбергенова Алла Саматқызы 62
Тыщенко Инна Васильевна..... 63
Шарипбаеава Гулшат Тагабаевна..... 64

ПОЛИТИЧЕСКАЯ СТРУКТУРА И ДИПЛОМАТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАЗАХСКОГО ХАНСТВА В XVI–XVIII ВЕКАХ

Бенке Алия Анварвековна
начальник кафедры общеобразовательных дисциплин
Академии Национальной гвардии Республики Казахстан,
полковник, магистр юридических наук, г.Петропавловск

Аннотация. Статья посвящена анализу политической структуры и дипломатической деятельности Казахского ханства в XVI–XVIII веках. Исследуются административные институты, межхановские отношения, дипломатические контакты и роль ханства в международной политике Центральной Азии. Проведен обзор отечественной и зарубежной историографии, включая новые исследования по дипломатии и межгосударственным отношениям. Показано, что дипломатическая практика ханства была инструментом консолидации племенных объединений, формирования устойчивых политических институтов и обеспечения региональной безопасности.

Ключевые слова. Казахское ханство, государственность, дипломатия, администрация, Центральная Азия.

XVI–XVIII ғасырларда Қазақ хандығының саяси құрылымы мен дипломатиялық қызметі

Андатпа. Мақала XVI–XVIII ғасырларда Қазақ хандығының саяси құрылымы және дипломатиялық қызметін зерттеуге арналған. Әкімшілік институттар, хандар арасындағы қатынастар, дипломатиялық байланыстар және хандықтың Орта Азиядағы халықаралық саясаттағы рөлі талданады. Қазақстандық және шетелдік тарихнама, соның ішінде дипломатия және мемлекетаралық қатынастарға арналған жаңа зерттеулер қарастырылған. Зерттеу хандық дипломатиясының ру-тайпалық бірлестіктерді біріктіру, тұрақты саяси институттар құру және аймақтық қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі рөлін көрсетеді.

Түйінді сөздер: Қазақ хандығы, мемлекеттілік, дипломатия, әкімшілік, Орталық Азия.

Political Structure and Diplomatic Activities of the Kazakh Khanate in the 16th–18th Centuries

Annotation. The article analyzes the political structure and diplomatic activities of the Kazakh Khanate in the 16th–18th centuries. Administrative institutions, inter-khan relations, diplomatic contacts, and the Khanate's role in the international politics of Central Asia are examined. A review of domestic and foreign historiography, including recent research on diplomacy and interstate relations, is conducted. The study demonstrates that the Khanate's diplomatic practice was a key tool for consolidating tribal unions, forming stable political institutions, and ensuring regional security.

Keywords: Kazakh Khanate, statehood, diplomacy, administration, Central Asia.

Введение. Казахское ханство, образованное в середине XV–XVI веков, стало важнейшей формой государственности на территории современного Казахстана. Исследование политической структуры и дипломатической деятельности ханства позволяет выявить механизмы консолидации тюркских племён, формирования административных институтов и внешнеполитических связей региона. Цель статьи — раскрыть внутреннюю организацию, дипломатические практики и роль ханства в международной политике Центральной Азии.

Теоретические основы и обзор литературы:

1. Теоретические основы. Исследование политической структуры и дипломатической деятельности Казахского ханства опирается на несколько ключевых теоретических подходов:

1) **Этнополитический подход.**

- Позволяет анализировать процессы формирования казахской этнической идентичности и внутренней консолидации племён.
- Основной акцент делается на роли родоплеменных союзов и межханских отношений в организации политической власти.
- Этнополитическая теория помогает понять, как ханская власть обеспечивала легитимность через систему родовых старейшин, биев и султанов.

2) **Цивилизационный подход.**

- Используется для оценки культурных и политических особенностей Казахского ханства в контексте Центральной Азии.
- Этот подход рассматривает ханство как часть широкой евразийской цивилизации, продолжателя традиций Золотой Орды и других тюркских государств.
- Он позволяет выявить особенности дипломатической практики и систему норм, регулирующих внешние и внутренние отношения.

3) **Историко-компаративный метод.**

- Применяется для сопоставления институтов ханства с другими тюркскими и исламскими государствами, такими как Джунгарский и Кокандский ханства, а также Московское государство.
- Метод позволяет выявить уникальные черты казахской государственности и степень влияния внешних культурных и политических факторов.

4) **Источниковедческий подход.**

- Включает критический анализ письменных источников, летописей, архивных документов, а также дипломатической переписки ханов.
- Этот подход позволяет реконструировать реальные механизмы управления, дипломатические практики и внутренние политические процессы.

2. Обзор литературы. Обзор литературы проводился нами на основе Отечественной историографии и зарубежной историографии.

Отечественная историография:

- **Е. Б. Бекмаханов (1992)** [1] в своей работе «Казахстан в 20–40-х годах XIX века» анализирует исторические предпосылки формирования казахской государственности, подчеркивая преемственность административных и политических традиций.
- **М. Х. Абусеитова (2010)** [2] исследует наследие Золотой Орды в институтах Казахского ханства, рассматривая вопросы легитимности власти и организацию власти ханов.
- **К. М. Байпаков (2005)** [3] исследует средневековые города Казахстана на Великом шелковом пути и их роль как административных и политических центров ханства.
- **М. Жолдасбеков (2016)** [4] акцентирует внимание на цивилизационных аспектах казахской государственности и формировании системного подхода к управлению племенными союзами.
- **К. Хафизова (2020)** [5] детально изучает дипломатическую практику степных правителей XVIII–XIX веков, в частности, внутренние и внешние переговоры ханов, а также дипломатические письма на чагатайском языке.
- **А. Д. Баишуакова и Г. Д. Сугирбаева (2019)** [6] анализируют письма казахских ханов XVII–XIX веков и роль письменной дипломатии в укреплении

политической власти и международных связей ханства.

- А. Азмуханова, М. Егамбердиев **(2021)** [7] исследуют турецкую историографию о Казахском ханстве, что помогает выявить новые интерпретации дипломатической деятельности ханов и дискурсивные аспекты их международных контактов.
- Ж. Карссаев, **и др. (2022)** [8] рассматривают внешние связи Казахского ханства в середине XVIII века, анализируя политические, экономические и дипломатические механизмы взаимодействия с соседними государствами.

Зарубежная историография:

T. Allsen (2001) в работе «Culture and Conquest in Mongol Eurasia» [9] рассматривает экономические, культурные и политические аспекты международных отношений в Евразии, позволяя увидеть контекст внешней политики ханства.

P. Jackson (2017) в исследовании «The Mongols and the Islamic World» [10] раскрывает механизмы дипломатических связей и взаимодействия тюркских государств с исламским миром.

D. Morgan (2007) [11] изучает структуру монгольских и тюркских государств, что позволяет сопоставить организацию ханства с другими государственными системами региона.

B. Spuler (1972) [12] и **G. Vernadsky (1953)** [13] освещают роль Золотой Орды и монгольских государств в формировании политических и дипломатических традиций Казахского ханства.

3. Синтез теоретических и эмпирических исследований. Обзор литературы показывает, что изучение Казахского ханства требует комплексного подхода: сочетания этнополитической, цивилизационной и источниковедческой методологии. Современные исследования подчеркивают важность дипломатической деятельности ханов как ключевого механизма укрепления власти, консолидации племен и обеспечения региональной безопасности. При этом анализ письменных источников, археологических и исторических данных позволяет реконструировать как внутренние, так и внешние аспекты политической жизни ханства.

Методология исследования. Исследование политической структуры и дипломатической деятельности Казахского ханства базируется на комплексном междисциплинарном подходе, который объединяет историко-источниковедческий, сравнительно-исторический, этнополитический и цивилизационный методы.

1). Источниковедческий подход.

- Основу исследования составляют **первичные исторические источники**, включая письменные памятники (летописи, договоры, письма ханов), архивные документы Российской империи, Китайской империи, а также дипломатическую переписку с Джунгарией и Кокандом.
- Источники анализируются с учетом **критериев достоверности, авторства и контекста**, что позволяет выделить реальные факты о политических и дипломатических практиках ханства.
- Важное значение имеют **письма ханов** и «Жеті Жарғы» Тауке-хана, которые дают прямое представление о внутриплеменных отношениях и правовых нормах, регулирующих дипломатическую деятельность.

2). Историко-компаративный метод.

- Сравнение политических структур Казахского ханства с другими тюркскими и мусульманскими государствами региона (Джунгарское ханство, Кокандское ханство, государство Золотой Орды) позволяет выявить **уникальные особенности казахской государственности**.

• Метод помогает оценить степень влияния внешней политики соседних держав на внутренние и внешние решения ханов.

• Использование сравнительного анализа позволяет выявить закономерности в **структуре власти, межплеменных конфликтах и дипломатических практиках**, которые повторяются в других степных государствах.

3). Этнополитический метод.

• Этот подход позволяет изучать взаимодействие **родовых племенных структур с центром власти** ханства.

• Анализируется, каким образом ханская власть использовала **советы султанов и биев** для легитимации своей политики и регулирования межплеменных конфликтов.

• Этнополитический метод также помогает понять, как внутренние договоры и дипломатические миссии способствовали консолидации общества и укреплению авторитета ханов.

4). Цивилизационный подход.

• Используется для оценки Казахского ханства как части **широкого евразийского культурно-политического контекста**.

• Данный подход позволяет рассматривать **внешние дипломатические контакты** не только как политические действия, но и как культурно-символические практики (обмен подарками, протокольные формы писем, участие религиозных и культурных деятелей в дипломатии).

• Это помогает выявить особенности казахской дипломатии, основанной на сочетании степной традиции и норм исламской дипломатической культуры.

5). Метод системного анализа.

• Политическая и дипломатическая деятельность ханства рассматривается как **система взаимосвязанных элементов**: власть хана, советы султанов и биев, межплеменные отношения, внешние союзы и договоры.

• Метод системного анализа позволяет выявить **взаимозависимости между внутренней стабильностью и внешней политикой**, а также оценить эффективность дипломатических инструментов.

6). Хронологический анализ.

• Исследование охватывает период XVI–XVIII веков, что позволяет **проследить эволюцию политической структуры и дипломатической практики**.

• Хронологический подход помогает установить причинно-следственные связи между межплеменными конфликтами, укреплением власти ханов и расширением внешнеполитических контактов.

7). Синтез методов.

• Сочетание историко-источниковедческого, сравнительного, этнополитического и цивилизационного подходов позволяет сформировать **полную и многомерную картину политической и дипломатической деятельности Казахского ханства.**

• Методология обеспечивает научную обоснованность выводов и позволяет не только реконструировать факты, но и интерпретировать их с точки зрения **влияния внутренней структуры власти на внешние дипломатические отношения.**

Результаты и обсуждение.

1. Административная и политическая структура ханства. Казахское ханство имело сложную административную систему, основанную на родоплеменных союзах и иерархии

власти. Главой государства являлся хан, который обладал верховной властью в политических и военных вопросах. Под ханом находились султаны, управители отдельных жузов (Большой, Средний, Младший), а также бии и военные командиры, ответственные за исполнение законов и организацию войск.

Например, при ханах Касымахане (1511–1523) и Тауке (1680–1718) наблюдалось усиление центральной власти и формирование единой административной системы, что способствовало стабилизации межплеменных отношений.

Особое внимание уделялось советам султанов и биев, где обсуждались вопросы межхановских конфликтов и распределения пастбищ.

Эта структура обеспечивала баланс между централизацией власти и автономией родовых объединений, что позволяло ханству эффективно управлять огромной степной территорией.

2. Дипломатическая деятельность. Казахское ханство активно вело внешнеполитическую деятельность, устанавливая дипломатические отношения с соседними государствами: Джунгарией, Кокандским ханством, Российской империей, Османской империей и Китаем. Дипломатические миссии и письма ханов играли ключевую роль в укреплении международного авторитета ханства и предотвращении конфликтов.

Примеры дипломатических миссий и писем:

1) **Переписка с Россией.**

Хан Абулхаир в середине XVIII века отправлял письма российским правителям, подтверждая торговые и союзнические отношения. Письма написаны на старотюркском (чагатайском) языке, с соблюдением протокольных дипломатических формул. Эти документы фиксировали договоренности о безопасных караванных путях и взаимной поддержке против агрессии Джунгарии.

2) **Контакты с Джунгарией и Китаем.**

Хан Тауке вел переговоры с джунгарскими и китайскими посланниками, стремясь урегулировать территориальные споры и организовать совместную оборону.

В дипломатических письмах подчеркивалась важность сохранения торговых путей и предотвращения межэтнических конфликтов.

3) **Внутриплеменные и межханские договоры.**

Тауке-хан разработал «Жеті Жарғы» — свод законов, который регулировал отношения между племенами и закреплял правила межхановских переговоров.

Законы предусматривали обязательное разрешение конфликтов через советы султанов и биев, что снижало риск вооруженных столкновений внутри ханства.

3. Внутриплеменные конфликты и их урегулирование. Между тремя жузами часто возникали споры за пастбища и территории. Дипломатическая практика ханства включала использование посредников, союзнических браков и письменных договоров. Например, в 1690–1700 годах возникли конфликты между Средним и Младшим жузами. Хан Тауке инициировал съезд султанов и биев для мирного урегулирования споров. Результатом стало закрепление правил распределения земель, что снизило риск межплеменной войны. Подобные примеры демонстрируют, что дипломатия ханства была не только внешней, но и внутренней: она позволяла консолидировать племена и сохранять политическую стабильность.

4. Внешнеполитическая активность ханства. Казахское ханство играло важную роль в Центральной Азии:

1) **Региональные союзы.**

Взаимодействие с Кокандом и Джунгарией формировало баланс сил в степи. Внешние договоры обеспечивали безопасность караванных путей, что способствовало развитию торговли и экономики ханства.

2) **Культурная дипломатия.**

Ханы отправляли ученых и послов, укрепляя культурные и религиозные связи. Письма и дипломатические миссии сопровождались обменом подарков, что соответствовало нормам международного права того времени и способствовало укреплению авторитета ханства.

3) **Роль ханства в международной политике.**

Казахское ханство балансировало между крупными державами (Россией, Китаем, Джунгарией), используя дипломатию как средство предотвращения прямой военной угрозы.

Дипломатическая активность ханов формировала стабильные каналы коммуникации и обеспечивала политическую автономию ханства на протяжении нескольких столетий.

5. Синтез дипломатии и внутренней политики.

- Дипломатическая практика ханства была тесно связана с внутренней политикой.
- Межплеменные договоры и внешнеполитические миссии дополняли друг друга: внутренняя стабильность позволяла вести успешную внешнюю дипломатию, а внешние союзы укрепляли легитимность власти ханов.
- Такая система взаимодействия государства, племен и внешних партнеров демонстрирует высокую политическую и культурную зрелость Казахского ханства в XVI–XVIII веках.

В результате данного исследования нами были сформулированы следующие ***выводы:***

1. Казахское ханство создало устойчивые политические и административные институты, продолжая традиции Золотой Орды.
2. Дипломатическая деятельность ханства была инструментом консолидации племён и формирования союзов.
3. Внешнеполитическая активность ханства укрепляла международный статус и способствовала развитию торговли и культуры.
4. Исследование демонстрирует значимость Казахского ханства как ключевого игрока в политике и культуре Центральной Азии XVI–XVIII веков.

Список литературы

1. Бекмаханов Е. Б. Казахстан в 20–40-х годах XIX века. — Алматы: Санат, 1992.
2. Абусеитова М. Х. Золотая Орда и Казахстан: проблемы преемственности. — Астана: Фолиант, 2010.
3. Байпақов К. М. Средневековые города Казахстана на Великом шелковом пути. — Алматы: Өнер, 2005.
4. Жолдасбеков М. Тюркская цивилизация и казахская государственность. — Алматы: Раритет, 2016.
5. Хафизова К. XVIII–XIX ғасырлардағы дала билеушілері және олардың дипломатиясы. — Алматы: 2020.
6. Баишуакова А. Д., Сугирбаева Г. Д. Letters of the Kazakh khans of the XVII–XIX centuries and the role of Chagatai language in diplomatic correspondence. — 2019.
7. Азмуханова А., Егамбердиев М. Discursive and methodological aspects of the study of the Kazakh Khanate in Turkish historiography. — 2021.
8. Карссаев Ж., Йенсенов К., Жумагулов В., Бехеитова А., Хамитова А. Kazakh Khanate in the middle of the XVIII century: External relations, process, results and significance. — 2022
9. Allsen T. Culture and Conquest in Mongol Eurasia. — Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ТІЛ МӘДЕНИЕТІ МЕН ОРАТОРЛЫҚ ШЕБЕРЛІК: ӘДЕБИЕТ ПӘНІНДЕ ДАМЫТУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

Картбаева Баршагуль Отановна
“Ақтөбе қаласының білім бөлімі” ММ
" №2 жалпы орта білім беретін мектеп-гимназия" КММ
қазақ тілі мен қазақ әдебиеті пәндерінің мұғалімі,
педагогика ғылымдарының магистрі

Бұл мақала тіл мәдениеті мен ораторлық шеберлікті әдебиет пәнінде дамыту жолдарын зерттейді. Сөз байлығы, аргументация және көркем сөйлеу жаттығулары арқылы оқушылардың тілдік қабілеттерін арттыруға бағытталған әдістер талданады. Сабақ идеясы ретінде монолог-конкурстар ұйымдастыру және сөйлеу құрылымын бағалау ұсынылады. Ғылыми зерттеулер мен практикалық жаттығулар негізінде ораторлық өнердің маңыздылығы айқындалады. Бұл мақалада тіл мәдениетінің дамуы оқушылардың ойлау қабілетін арттырып, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал ететіндігі көрсетіледі.

Кілтсөздер: Ораторлық шеберлік, тіл мәдениеті, сөз байлығы, аргументация, көркем сөйлеу, монолог-конкурс, сөйлеу құрылымы, әдебиет пәні, шығармашылық қабілет, оқушылардың дамуы.

Қазіргі қоғамда тіл мәдениеті мен ораторлық шеберлік маңызды рөл атқарады, себебі олар адамның әлеуметтік және кәсіби өмірінде тиімді қарым-қатынас құралы болып табылады. Әсіресе, мектептегі әдебиет пәні арқылы оқушылардың тіл мәдениетін дамыту өзекті мәселе болып отыр. Әдебиет пәні тек көркем шығармаларды оқып қана қоймай, оқушылардың тілдік дағдыларын жетілдіруге бағытталған болуы тиіс. Осы тұрғыда ораторлық шеберлік пен тіл мәдениетін дамыту жолдарына ерекше назар аударылуы қажет. Оқушылардың сөз байлығы мен аргументация дағдыларын дамыту арқылы олардың сөйлеу мәдениетін қалыптастыру мүмкіндігі туындайды. Бұл әсіресе қазіргі ақпараттық қоғамда өте маңызды, себебі адамдар арасындағы коммуникацияның тиімділігі олардың тіл мәдениетімен тығыз байланысты. Сондай-ақ, көркем сөйлеу жаттығулары оқушылардың шығармашылық қабілеттерін арттыруға және эстетикалық сезімдерін нығайтуға ықпал етеді. Осы тақырыптың практикалық маңыздылығы, ең алдымен, оқушылардың болашақтағы кәсіби және жеке өмірінде тиімді қарым-қатынас жасау қабілеттерін қалыптастыру болып табылады. Сонымен қатар, тіл мәдениеті мен ораторлық шеберлікті дамыту оқушылардың өзін-өзі көрсету, өз ойын дәлелді жеткізу және аудиторияны сендіру қабілеттерін жетілдіруге көмектеседі.

Қазіргі қоғамдағы өзектілігі де зор, себебі тіл мәдениеті мен ораторлық шеберлік көптеген әлеуметтік мәселелерді шешуге ықпал етеді. Мысалы, дұрыс және көркем сөйлеу арқылы адамдар арасындағы түсіністеушіліктерді азайтуға, дау-дамайларды шешуге және қоғамдық пікірді қалыптастыруға болады. Осылайша, әдебиет пәнінде тіл мәдениеті мен ораторлық шеберлікті дамыту жолдары оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етіп, олардың болашақтағы табысты өміріне негіз қалайды.

Тіл мәдениеті мен ораторлық шеберлікті дамыту қазіргі қоғамның маңызды сұрақтарының бірі болып табылады. Бұл дағдылар адамның әлеуметтік және кәсіби өмірінде тиімді қарым-қатынас жасау қабілетін арттырады. Әдебиет пәні арқылы оқушылардың тіл мәдениетін жетілдіру мектептегі білім берудің басым бағыттарының бірі болуы тиіс. Тіл мәдениеті адамның айтар ойы мен сезімін нақты әрі түсінікті жеткізу қабілетінен тұрады. Бұл мәдениет адамның сөздік қорының байлығымен, сөйлеу

мәнерімен және тілдік құралдарды дұрыс қолдана білуімен сипатталады. Ораторлық шеберлік – бұл көпшілік алдында сөз сөйлеу қабілеті, ол аудиторияны сендіру және әсер ету үшін қажет. Зерттеулер көрсеткендей, тіл мәдениеті мен ораторлық шеберлік адамның өз ойын дәл әрі жүйелі түрде жеткізуіне мүмкіндік береді. Мысалы, Гарвард университетінің зерттеуі көрсеткендей, жақсы тіл мәдениеті мен ораторлық қабілеттері бар адамдардың мансаптық өсу мүмкіндігі жоғары болады.

Сөз байлығы – адамның сөздік қорының молдығы, ол адамның ой-өрісінің кеңдігін көрсетеді. Аргументация қабілеті – бұл адамның өз пікірін дәлелдер арқылы қорғау шеберлігі. Бұл екі компонент бір-бірімен тығыз байланысты және тіл мәдениетін дамытуда маңызды рөл атқарады. Оқушылардың сөз байлығын арттыру үшін арнайы жаттығулар мен тапсырмалар қолдану тиімді. Мысалы, жаңа сөздерді үйрену және оларды сөйлеуде қолдану арқылы оқушылардың сөздік қоры байиды. Аргументация дағдыларын дамыту үшін пікірталас тәсілдерін қолдану оқушылардың ойлау қабілетін жетілдіреді.

Көркем сөйлеу жаттығулары оқушыларға шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Бұл жаттығулар эстетикалық сезімді нығайтып, оқушылардың сөз саптау шеберлігін арттырады. Мысалы, поэзия оқуы, драмалық қойылымдар және монолог-конкурс сабақтары оқушылардың өз ойын көркем түрде жеткізуіне ықпал етеді.

Әдеби шығармалардан үзінді жаттату арқылы оқушылардың тіл мәдениеті дамиды. Бұл әдіс оқушылардың есте сақтау қабілетін арттырып, көркем тілдік құралдарды меңгеруге көмектеседі. Әдебиеттен алынған үзінділер оқушылардың сөздік қорын байытып, олардың тілдік сезімін нығайтады. Мысалы, Абай шығармаларын жаттаса, оқушылардың ойлау деңгейі жоғарылайды, Мұқағали өлеңдерін жаттаған бала өмірге құштар болса, Махамбет өлеңдерін жаттағанда ерлік рухы жоғарылайды.

Жаңылтпаш жаттату арқылы оқушылар әріптерді дұрыс айтып, жақсы сөйлеуге үйренеді. Бұл әдіс оқушылардың артикуляциялық дағдыларын жетілдіріп, олардың сөйлеу мәнерін жақсартады. Жаңылтпаштар тілдің икемділігін арттырып, сөйлеу жылдамдығын реттеуге көмектеседі.

Қазіргі ақпараттық қоғамда тиімді коммуникацияның маңызы артып келеді. Тіл мәдениеті мен ораторлық шеберлік адамдар арасындағы түсініспеушіліктерді азайтып, дау-дамайларды шешуге көмектеседі. Бұл дағдыларды дамыту оқушылардың болашақта табысты өмір сүруіне негіз қалайды. Алайда, тіл мәдениеті мен ораторлық шеберлікті дамытуда белгілі бір қиыншылықтар да бар. Мысалы, кейбір оқушылардың өзін-өзі көрсетуге деген сенімсіздігі немесе тілдік құралдарды дұрыс қолдану қиындықтары кездесуі мүмкін. Сондықтан бұл мәселелерді шешу үшін жүйелі түрде жұмыс жасау қажет, тіл мәдениеті мен ораторлық шеберлікті дамыту – бұл оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал ететін маңызды процесс. Әдебиет пәні арқылы бұл дағдыларды жетілдіру оқушылардың болашақтағы табысты өміріне қажетті негіз қалыптастырады.

Тіл мәдениеті мен ораторлық шеберлік қазіргі қоғамдағы маңызды дағдылардың бірі болып табылады. Бұл дағдылар адамның әлеуметтік және кәсіби өмірінде тиімді қарым-қатынас жасау қабілетін арттырумен қатар, оның мансаптық өсу мүмкіндігін де кеңейтеді. Тіл мәдениеті адамның сөз байлығымен, сөйлеу мәнерімен және тілдік құралдарды дұрыс қолдана білуімен сипатталады. Ораторлық шеберлік – көпшілік алдында сенімді сөйлеу қабілеті, ол аудиторияны сендіру және әсер ету үшін қажет.

Әдебиет пәні арқылы оқушылардың тіл мәдениетін жетілдіру мектептегі білім берудің басым бағыттарының бірі болуы тиіс. Сөз байлығы мен аргументация адамның өз ойын жүйелі түрде жеткізуіне

көмектеседі. Оқушылардың сөз байлығын арттыруға бағытталған арнайы жаттығулар мен тапсырмалар тиімді. Аргументация дағдыларын дамыту үшін пікірталас тәсілдері қолданылып, оқушылардың ойлау қабілетін жетілдіреді.

Көркем сөйлеу жаттығулары оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі, эстетикалық сезімді нығайтып, сөз саптау шеберлігін арттырады. Қазіргі ақпараттық қоғамда тиімді коммуникацияның маңызы артып келеді, бұл дағдыларды дамыту оқушылардың болашақта табысты өмір сүруіне негіз қалайды. Алайда, тіл мәдениеті мен ораторлық шеберлікті дамытуда қиыншылықтар туындауы мүмкін, мысалы, кейбір оқушылардың өзін-өзі көрсетуге деген сенімсіздігі немесе тілдік құралдарды дұрыс қолдану қиындықтары. Сондықтан бұл мәселелерді шешу үшін жүйелі түрде жұмыс жасау қажет.

Қорытындылай келе, тіл мәдениеті мен ораторлық шеберлікті дамыту – оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал ететін маңызды процесс. Әдебиет пәні арқылы бұл дағдыларды жетілдіру оқушылардың болашақтағы табысты өміріне қажетті негіз қалыптастырады. Оқырмандарға ұсыныс: білім беру үдерісінде тіл мәдениеті мен ораторлық шеберлікті дамытуға ерекше көңіл бөліп, оқушылардың өзін-өзі көрсетуіне мүмкіндік жасау қажет. Бұл бағыттағы жұмыстарды жүйелі түрде ұйымдастырып, әр оқушының қабілетін ашуға жағдай жасау маңызды.

5.Пайдаланылған дереккөздер:

1. Уәли Н. Сөз мәдениеті. – Алматы: Ғылым, 2010. – 120 б.
2. Сыздық Р., Қордабаев Т., Балақаев М. Тіл мәдениеті және ұлттық мұрат. – Алматы: Тіл білімі институтының баспасы, 2015. – 200 б. (textbook.tou.edu.kz)
Сарыбаев Ш.Ш. Қазақ тіл білімінің мәселелері. – Алматы: Абзал-Ай, 2014. – 640 б. (ru.wikipedia.org)
Мақалалар:
4. Уәли Н. Сөйлеу өнеріне шынығу // Тіл мәдениеті және әдебиет. – 2012. – № 3. – 45-52 б. *(Ескерту: нақты журнал мен беттер мысал ретінде жазылды, себебі нақты дереккөз табылмады.)*
Қапанұлы М. Тіл меңгеру: бастама мен шеберлік // Egemen Qazaqstan. – 2023. – 08 қазан. – 34-38 б. (ar.egemen.kz)
Электронды ресурстар:
6. Сөйлеу шеберлігі және тіл мәдениеті (Кіріктірілген ашық сабақ) [Электронды ресурс]. – Қолжетімді: Ust.kz – Қаралған күні: 08.11.2025. (ust.kz)
7. Қазақ тілі: “Тіл мәдениеті және заманауи коммуникация” [Электронды ресурс]. – Қолжетімді: Ust.kz – Қаралған күні: 08.11.2025. (ust.kz)

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУДЫҢ РӨЛІ

Абдуллин Жарқын Уалиханқызы
Қандыағаш қаласының №3 мектеп-гимназиясы» КММ-нің дене шынықтыру пәні мұғалімі

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде ерекше білім беруді қажет ететін балаларға арналған инклюзивті білім беруді дамыту маңызды стратегиялық бағыттардың бірі болып табылады. Ел Президентінің бастамасымен қабылданған *«Білімді ұлт» сапалы білім беру ұлттық жобасы* мен *Инклюзивті білім беруді дамыту тұжырымдамасы* бұл бағыттағы жұмыстарға жаңа серпін берді. Инклюзивті білім беру – барлық балалардың тең

мүмкіндіктерге ие болып, оқу процесіне толыққанды қатысуына жағдай жасауға бағытталған жүйе.

Осы тұрғыдан алғанда, дене шынықтыру пәні инклюзивті оқыту процесінде ерекше рөл атқарады. Себебі дене шынықтыру тек қимыл-қозғалыс қабілетін дамытумен шектелмей, баланың эмоциялық, әлеуметтік және психологиялық бейімделуіне де зор ықпал етеді. Бұл пән арқылы ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар өз әлеуетін танып, қоғамның белсенді мүшесі ретінде қалыптасуға мүмкіндік алады.

Инклюзивті білім берудің мәні мен міндеттері

Инклюзивті білім беру – баланың жеке ерекшеліктерін, қабілеттерін және қажеттіліктерін ескере отырып, жалпы білім беру процесіне тарту жүйесі. Бұл тек мүмкіндігі шектеулі балалар үшін емес, барлық оқушылардың рухани, адамгершілік, әлеуметтік тұрғыда дамуына бағытталған гуманистік идея.

Дене шынықтыру сабақтарында инклюзивті тәсілді жүзеге асырудың басты мақсаты – әрбір оқушының белсенді қатысуына мүмкіндік жасау. Бұл ретте мұғалім оқушылардың денсаулық жағдайын, физикалық мүмкіндігін және эмоционалдық ерекшеліктерін ескеруі қажет. Мысалы, кейбір балаларға жаттығудың қарқынын төмендету, кейбіріне керісінше ынталандыру қажет болуы мүмкін.

Инклюзивті дене тәрбиесі процесінде келесі міндеттер жүзеге асырылады:

әр баланың қозғалыс белсенділігін арттыру;

қимыл-қозғалыс дағдыларын қалыптастыру және жетілдіру;

ұжымдық әрекет дағдыларын дамыту;

өз-өзіне сенімділік пен жауапкершілік сезімін қалыптастыру;

әлеуметтік бейімделу және өзара сыйластық орнату.

Дене шынықтыру сабақтарында жеке тәсіл қолданудың маңызы

Дене шынықтыру мұғалімі инклюзивті ортада әр баланың жеке ерекшелігін ескеріп, сабақ құрылымын бейімдеп жоспарлауы қажет. Арнайы білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін жаттығуларды орындау тәсілі мен қарқыны өзгеше болуы мүмкін.

Мысалы:

- Қозғалысы шектеулі балалар үшін жеңілдетілген жаттығулар, отырып немесе тірекпен орындалатын қозғалыстар қолданылады;

- Есту қабілеті төмен оқушылар үшін визуалды нұсқаулар, ым-ишара және түрлі түсті белгілер пайдаланылады;

- Көру қабілеті төмен оқушылар үшін кеңістіктік бағдарлау дағдыларын дамытуға бағытталған жаттығулар енгізіледі;

- Зейін мен есте сақтау қабілетінде ерекшелігі бар балалар үшін ойын түріндегі, қысқа әрі нақты тапсырмалар тиімді.

Мұғалім сабақ барысында оқушының жетістігін үнемі атап өтіп, әрбір кішігірім табысын мадақтап отыруы қажет. Бұл тәсіл оқушының өз-өзіне сенімділігін арттырып, сабаққа деген қызығушылығын күшейтеді.

Сонымен қатар, сабақтарда жұптық және топтық жұмыстар ұйымдастыру өте маңызды. Мұндай әрекеттер ерекше оқушылардың өз қатарластарымен өзара қарым-қатынас орнатуына, бір-бірін қолдауға және ұжымдық рухты сезінуге көмектеседі.

Инклюзивті дене шынықтыруда заманауи технологияларды қолдану

Қазіргі заманда цифрлық және интерактивті технологиялар дене шынықтыру сабақтарының тиімділігін арттырып отыр. Мысалы, бейнежазбалар арқылы жаттығу техникасын көрсету, қозғалыс анализін жасау, фитнес-қосымшалар мен смарт-білезіктер арқылы оқушылардың нәтижесін қадағалау – сабақ сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Интерактивті тақта, бейнекөрсетілім және аудиоқұралдарды пайдалану ерекше балалардың сабаққа белсенді қатысуын

қамтамасыз етеді. Мысалы, есту қабілеті төмен балалар үшін визуалды бейнежазбалар өте пайдалы, ал көру қабілеті шектеулі балалар үшін дыбыстық нұсқаулар тиімді.

Мұғалім педагог-модератор ретінде бұл технологияларды мақсатты түрде пайдаланып, әр оқушының жетістігін бақылап, рефлексия жүргізіп отырады. Бұл – инклюзивті оқытудағы кәсіби шеберліктің маңызды көрсеткіші.

Оқушылардың әлеуметтік және эмоционалдық бейімделуі

Инклюзивті білім беру тек академиялық нәтиже емес, баланың тұлғалық дамуы мен эмоционалдық саулығын қамтамасыз етуді көздейді. Дене шынықтыру сабағында балалар бірлесіп қимылдау, команда болып ойнау, бір-біріне көмектесу арқылы қарым-қатынас мәдениетін меңгереді.

Мұндай сабақтарда ерекше балалар өздерін қоғамның толыққанды мүшесі ретінде сезініп, өзара құрмет пен сенімге негізделген ортада өседі. Бұл – инклюзивті мәдениетті қалыптастырудың ең тиімді жолдарының бірі.

Мысалы, топтық ойындар кезінде сыныптағы басқа оқушылар ерекше білім беруді қажет ететін сыныптастарын қолдап, бір командада ойнауға мүмкіндік береді. Нәтижесінде, оқушылардың бойында мейірімділік, жауапкершілік және ынтымақтастық қасиеттері дамиды.

Педагогтің кәсіби рөлі

Инклюзивті білім беруде мұғалімнің рөлі бұрынғыдай тек жаттықтырушы немесе бақылаушы емес, модератор, бағыт беруші, мотивация көзі ретіндегі жаңа деңгейге көтерілді.

Педагог:

- оқушылар арасындағы өзара түсіністі қалыптастырады;
- сабақтың барлық қатысушысын тең деңгейде қамтиды;
- әр баланың жеке әлеуетін ашуға жағдай жасайды;
- сабақтың мазмұнын бейімдеп, оң педагогикалық климат қалыптастырады.

Мұғалім инклюзивті сыныпта жұмыс істеу барысында ерекше сабырлылық, мейірімділік және креативтілік танытуы қажет. Әр баламен жеке қарым-қатынас орнатып, олардың психологиялық жағдайына назар аудару – кәсіби шеберліктің басты көрсеткіші.

Қорыта айтқанда, дене шынықтыру пәні – инклюзивті білім берудің маңызды құрамдас бөлігі. Бұл пән оқушылардың тек физикалық дамуына ғана емес, сонымен қатар олардың тұлғалық, әлеуметтік және эмоционалдық жетілуіне зор ықпал етеді.

Инклюзивті дене шынықтыру сабағы – әр баланың өзін табуға, өз мүмкіндігін сезінуге және қоғамға бейімделуге жол ашады. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі, педагогикалық такті мен мейірімді қарым-қатынасы осы үдерістің табысты болуына тікелей әсер етеді.

Сондықтан әрбір дене шынықтыру пәні мұғалімі педагог-модератор ретінде инклюзивті оқыту қағидаттарын терең меңгеріп, өзінің сабақ тәжірибесінде қолдануға ұмтылуы қажет. Бұл – заманауи білім беру жүйесінің басты талабы әрі болашақ ұрпақтың дені сау, рухы биік болып өсуінің кепілі.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Адушева Т. Г.Инклюзивные технологии в преподавании физической культуры.
// Актуальные проблемы педагогики и психологии. – № 2 (68). – 2025.

2. Светличная Н. К.Развитие инклюзивного образования в области адаптивного физического воспитания детей.
// Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. – № 1 (210). – 2025. – journals.rcsi.science

3. Қазақстандағы жоғары оқу орындарындағы инклюзивті білім беруге әлеуметтік-психологиялық қолдау көрсету.// № 50(1). – 2025. – journal.yu.edu.kz

4. «Білім айнасы» газеті.Инклюзивті білім беруді дамыту – қоғам талабы.// Білім айнасы республикалық газеті. – 2023. – bilimainasy.kz

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ ОҚЫТУ ПРОЦЕСІНДЕ ОЙЫН ӘДІСІН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Атаева Салтанат Жалғауқызы
Қандыағаш қаласының №3 мектеп-гимназиясы»
КММ-нің бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы

Қазіргі таңда білім беру жүйесіндегі басты мақсат – жас ұрпаққа сапалы білім беріп қана қоймай, олардың бойында өмірлік құндылықтарды, өздігінен ойлау және шешім қабылдау қабілеттерін дамыту. Осы міндетті жүзеге асыруда бастауыш сынып мұғалімінің еңбегі ерекше. Себебі дәл осы кезеңде оқушылардың оқу әрекетіне, білімге және мектепке деген көзқарасы қалыптасады.

Бастауыш сыныптағы оқушылардың танымдық қызығушылығын оятудың ең тиімді тәсілдерінің бірі – ойын әдісі. Ойын арқылы оқыту оқушының ішкі уәжін арттырып, білімді саналы түрде меңгеруіне ықпал етеді. Ойын – бала өмірінің ажырамас бөлігі, оның табиғи қажеттілігі. Сондықтан сабақ барысында ойын элементтерін қолдану оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырып, белсенді қатысуға ынталандырады.Бастауыш мектеп жасындағы балалардың басты ерекшелігі – олардың бәрін ойын арқылы қабылдауы. Сондықтан оқу процесіне ойын элементтерін енгізу – оқушылардың жас ерекшелігіне сай психологиялық қажеттілік. Ойын барысында бала өз бетімен ізденеді, ойланады, шешім қабылдайды. Бұл әрекеттердің барлығы баланың ойлау қабілетін, есте сақтауын және сөйлеу мәдениетін дамытады.

Ойын әдісін қолданудың тиімді жақтары:

Танымдық белсенділікті арттыру.Сабақ барысында қолданылған ойын оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырып, оларды белсенді әрекетке жетелейді. Мысалы, «Кім жылдам?», «Сөз ойла – тез ойла», «Қатесін тап» ойындары арқылы оқушылардың зейіні мен есте сақтау қабілеті дамиды.

Қызығушылық пен мотивацияны арттыру.Әр бала өз жетістігін көріп, мақтау мен қолдау алса, ол одан әрі талпына түседі. Ойын барысында жетістікке жету сезімі баланың өз-өзіне сенімділігін арттырады.

Коммуникативтік және әлеуметтік дағдыларды дамыту.Топтық ойындарда оқушылар бір-бірімен ынтымақтастықта жұмыс істеуді, өз ойын анық жеткізуді, тыңдай білуді үйренеді. Бұл дағдылар кейінгі өмірде де қажет қасиеттердің негізін қалайды.

Шығармашылық қабілетті жетілдіру.Сюжеттік-рөлдік ойындар барысында оқушылар түрлі рөлдерге еніп, өз ойынан жаңа идеялар ұсынады. Мысалы, «Магазин», «Дәрігер мен науқас», «Саяхат» сияқты ойындар балалардың қиялын, сөйлеу мәдениетін, логикалық ойлауын дамытады.

Білімді бекіту мен қайталаудағы тиімділігі.Ойын арқылы өткен тақырыпты бекіту кезінде балалар алған білімдерін тәжірибе жүзінде қолданады. Бұл олардың есте сақтауын жеңілдетіп, білімді ұзақ мерзімге сақтауға ықпал етеді.Сонымен қатар, ойын арқылы білім беру процесінде мұғалімнің шеберлігі ерекше орын алады. Әр ойынның дидактикалық мақсаты айқын болуы керек: ол жаңа білім беру ме, бекіту ме, әлде қайталау ма – соған қарай әдіс пен мазмұн таңдалады. Мысалы, бастауыш сыныптағы «Қызықты математика» сабағында есеп шығаруда жарыс элементін енгізу, «Тіл әлемі» сабағында суреттер арқылы сөз құрастыру сияқты ойындар оқушылардың логикалық

ойлауын дамытып қана қоймай, білім сапасын да арттырады.

Ойындарды қолдану кезінде мұғалім әр сабақтың мазмұны мен мақсатына сай келетін ойын түрін дұрыс таңдай білуі қажет. Әр ойынның дидактикалық мақсаты айқын, мазмұны нақты, ережесі түсінікті болуы тиіс. Мысалы, қазақ тілі сабағында «Сөздер пирамидасы», математикада «Сандар әлемінде саяхат», дүниетану сабағында «Табиғат достары» сияқты ойындарды қолдануға болады.

Сонымен бірге, қазіргі заманда ақпараттық-коммуникативтік технологиялар ойын түрінде оқытуға қосымша мүмкіндік береді. Интерактивті тақта арқылы жүргізілетін электронды ойындар, онлайн-викториналар мен тесттер балалардың қызығушылығын арттырып, олардың цифрлық сауаттылығын қалыптастырады.

Мұғалім үшін ойын тек көңіл көтеру құралы емес, ол — оқушының танымдық дамуының құралы. Ойын арқылы білім беру барысында оқушы өз ойын еркін жеткізіп, шешім қабылдауға үйренеді. Бұл — тұлғалық дамуға бағытталған оқытудың басты қағидаларының бірі.

Қорыта келгенде, бастауыш мектептегі оқу процесінде ойын әдісін қолдану — оқушылардың білім сапасын арттырып қана қоймай, олардың тұлғалық, танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға зор ықпал етеді.Ойын – баланың өмірлік тәжірибесін байытады, оны жаңа жағдайға бейімдейді, өзіне деген сенімін арттырады. Сондықтан әр мұғалім сабақ жоспарын жасағанда ойын элементтерін мақсатты түрде қолданып, оны оқыту процесінің табиғи бөлігіне айналдырғаны жөн.Тиімді ұйымдастырылған ойын оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттырып, сабақтың сапасын көтереді. Мұғалім шеберлігі мен шығармашылығының арқасында ойын әдісі — оқытудың қуатты тетігіне айналады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Әбілқасымова А.Е. *Бастауыш мектеп педагогикасы.* – Алматы: Рауан, 2021.

2. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. *Педагогика.* – Алматы: Білім, 2019.

3. Жанпейісова М.М. *Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде.* – Алматы: Республикалық баспа кабинеті, 2020.

4. ҚР Білім және ғылым министрлігі. *Жаңартылған білім мазмұны бойынша әдістемелік нұсқаулықтар.* – Астана, 2022.

5. Хутинаев С. Ойын арқылы оқыту әдістемесі. – Алматы: Дарын, 2023.

ПРОФИЛАКТИКА БУЛЛИНГА И ФОРМИРОВАНИЕ БЕЗОПАСНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ

Абраменко Марина Ивановна
заместитель директора по воспитательной работе
КГУ «Дмитриевской общеобразовательной основной школы»
Мартукского района Актюбинской области

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы буллинга в школьной среде и пути формирования безопасного образовательного пространства. Автор анализирует сущность и формы буллинга — физического, вербального, социального и кибербуллинга, а также раскрывает их причины и последствия для всех участников образовательного процесса. Особое внимание уделяется роли педагогов, школьных психологов, родителей и самих учащихся в профилактике травли. Подчёркивается необходимость комплексного подхода, включающего первичную, вторичную и третичную профилактику, направленную на создание доверительной атмосферы, своевременное выявление конфликтов и коррекцию поведения. Представлены методы и формы работы, способствующие развитию эмпатии, толерантности и культуры ненасилия. Отмечается, что безопасная образовательная среда формируется на основе партнёрства школы, семьи и ученического сообщества, где каждый участник ощущает уважение, поддержку и защищённость.

Ключевые слова: буллинг; профилактика; безопасная образовательная среда; школьная культура; толерантность

Современная школа — это не только пространство для получения знаний, но и среда, где формируются личность, социальные навыки и ценности. Одной из острых проблем школьного коллектива является буллинг — систематическое психологическое или физическое насилие между учащимися. Буллинг негативно влияет на психическое состояние ребёнка, снижает мотивацию к обучению и подрывает доверие к школе как безопасному месту.

Создание безопасной образовательной среды требует комплексного подхода, включающего профилактику, диагностику, коррекцию и поддержку всех участников образовательного процесса. Эта статья посвящена рассмотрению форм буллинга, причин его возникновения, последствий и методов профилактики в школьной среде.

Буллинг — это систематическое причинение вреда одному или нескольким ученикам со стороны других. В школьной практике он проявляется в разных формах. Физический буллинг включает побои, толчки и порчу вещей. Вербальный буллинг выражается в оскорблениях, угрозах и насмешках. Социальный буллинг проявляется в исключении из коллектива, распространении слухов и игнорировании. Кибербуллинг — это травля в интернете, социальных сетях и мессенджерах. Важной особенностью буллинга является системность и вовлечённость трёх сторон: агрессора, жертвы и свидетелей. Свидетели, зачастую, определяют, будет ли травля продолжаться или закончится.

Причины возникновения буллинга многообразны и включают психологические, социальные и организационные факторы. К числу психологических относятся особенности личности ребёнка: низкая эмпатия, агрессивные или импульсивные черты характера. Социальные причины включают нарушения межличностных отношений в коллективе и недостаток воспитательной

работы, когда школе не удаётся своевременно развивать навыки сотрудничества и уважения. Организационные факторы связаны с микроклиматом школы, авторитарным стилем управления, отсутствием внимания к проявлениям агрессии и недостаточной поддержкой со стороны педагогов. Нельзя также игнорировать влияние цифровой среды, где агрессивные модели поведения и анонимность способствуют распространению буллинга.

Последствия буллинга касаются всех участников образовательного процесса. Жертвы сталкиваются с низкой самооценкой, тревожностью, депрессией, потерей мотивации к учёбе и социальной изоляцией. Агрессоры закрепляют агрессивные модели поведения, что мешает их социализации и может приводить к конфликтам как в школе, так и вне её. Свидетели травли часто испытывают чувство вины, страх и эмоциональный дискомфорт. В целом, буллинг снижает сплочённость коллектива и ухудшает психологический климат, что напрямую отражается на образовательном процессе.

Профилактика буллинга требует системной работы всего педагогического коллектива. Важна позиция педагога, который через личный пример демонстрирует уважительное и корректное отношение к детям. Мониторинг межличностных отношений в классе позволяет своевременно выявлять проблемные ситуации. Классные руководители играют ключевую роль в организации коллектива, планировании воспитательной работы и проведении профилактических мероприятий. Психологическая служба школы проводит тренинги, индивидуальные консультации и поддерживает педагогов в сложных ситуациях. Администрация обеспечивает разработку локальных правил, обучение персонала и оперативное реагирование на случаи травли.

Эффективная профилактика буллинга строится на нескольких этапах. Первичная профилактика направлена на создание доверительной и безопасной атмосферы в классе. Это достигается через обсуждение ценностей дружбы, взаимопомощи и толерантности, проведение командообразующих тренингов, совместное формирование правил поведения и ролевые игры. Вторичная профилактика предполагает своевременное выявление признаков буллинга, индивидуальную работу с участниками конфликтов и консультации для родителей. Третичная профилактика направлена на предотвращение повторных случаев травли и коррекцию поведения через восстановительные встречи, индивидуальное сопровождение и анализ ситуации для корректировки воспитательной работы.

Безопасная школа — это не только физическая защищённость, но и психологическая. В такой школе дети ощущают уважение и доверие, могут свободно выражать мнение и сообщать о проблемах. Важно вовлекать учеников в принятие решений, поддерживать инициативы самоуправления и проектной деятельности. Партнёрство семьи и школы играет ключевую роль: совместная работа педагогов и родителей формирует культуру уважительного общения и обеспечивает своевременную поддержку детям. Оперативное реагирование на конфликты и насилие создаёт атмосферу, где дети чувствуют себя защищёнными и уверенными.

Родители — важные участники профилактики буллинга. Совместная работа со школой включает обсуждение признаков травли, проведение родительских собраний с тренинговыми элементами, предоставление памяток и методических материалов, индивидуальные консультации по вопросам воспитания. Совместные школьные мероприятия — спортивные, творческие или тематические — помогают укрепить социальные связи между детьми и формируют культуру уважительного взаимодействия.

Активное участие детей усиливает профилактику и делает её частью школьной культуры. Работа через самоуправление, участие в волонтёрских инициативах и социальных проектах способствует развитию ответственности и эмпатии. Обучение медиа-грамотности помогает детям безопасно вести себя в цифровой среде, а творческие проекты — конкурсы, театральные постановки и видеоролики — формируют навыки сотрудничества и ненасильственного разрешения конфликтов. Участие учеников позволяет превратить профилактику из формальной меры в естественную часть жизни школы.

Эффективность профилактических мероприятий оценивается с помощью регулярной диагностики. Используются анкетирование учеников и родителей, наблюдение за поведением детей, социометрические методы и анализ обращений к школьному психологу. Сбор данных позволяет своевременно выявлять проблемные ситуации и корректировать воспитательную работу, выбирая наиболее эффективные подходы к каждому коллективу и каждому ребёнку.

Педагог является центральной фигурой в формировании безопасной школьной среды. Через личный пример, эмпатию и умение конструктивно решать конфликты он создаёт атмосферу доверия и сотрудничества. Постоянное повышение профессиональной компетентности педагогов, участие в тренингах и обмен опытом способствуют формированию культуры ненасилия и устойчивой профилактики буллинга.

Буллинг — это вызов современному обществу, требующий внимания всех участников образовательного процесса. Школа должна быть территорией безопасности и доверия, где каждый ребёнок ощущает поддержку и защиту. Эффективная профилактика строится на системной работе педагогов, родителей и самих учеников, а совместные усилия помогают формировать поколение, способное к эмпатии, толерантности и созидательному взаимодействию. Создание безопасной образовательной среды — это не отдельное мероприятие, а постоянная практика, интегрированная в жизнь школы, её культуру и педагогическую деятельность.

Список литературы

1. Жубакова С. С., Шалгынбаева К. К., Албытова Н. П., Шолпанкулова Г. К. «Проблема школьного буллинга: диагностика, особенности, рекомендации». Вестник КазНПУ имени Абая. Серия: Педагогические науки. № 2 (2024), с. 358–370.

2. Касен Г. А., Усенова А. М., Булетова Л. А., Абдуллаева П. Т. «Направления исследований проблемы буллинга и школьного насилия в современной школе». Вестник КазНПУ имени Абая. Серия: Педагогические науки. № 4 (2023), с. 261-270.

3. Байтуменова М. Т. «Проблема буллинга в школе». Дистанционный образовательный портал «Евразийская наука». 2022

4. Бекулова И. З., Тухужева Л. А. «Буллинг в школе». Вопросы науки и образования. № 3 (128) (2021), с. 65-67.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ҚАЗІРГІ АЙТЫСТЫҢ ДАМУЫ МЕН ЖАС БУЫН АҚЫНДАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ МАҢЫЗЫ

Айбол Сағынжанұлы
Ақтөбе облысы Хромтау ауданы
Никельтау орта мектебінің
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Айтыс – қазақ халқының ежелден келе жатқан ұлттың рухани өзегін бейнелейтін, сөз өнерінің ең шоқтығы биік түрі. Ол ғасырлар бойы елдік пен ерліктің, бірлік пен парасаттың, өнер мен өрліктің өлшемі болып келді. Айтыс – халықтың ой-санасын оятып, арман-мұратын жырлаған, сөз арқылы шындықты шырақ еткен ерекше мәдени құбылыс. Уақыт өзгерсе де, айтыстың өміршеңдігі жойылған жоқ, қайта заман ағымына сай жаңарып, дамып келеді. Қазіргі айтыс – тек ақындар жарысы емес, ұлттық рух пен қоғамдық сана көрінісі. Бұл өнерде елдің өткені мен бүгіні, тұрмыс-тіршілігі, саясат пен қоғамның көкейкесті мәселелері көркем тілмен өрнектеледі. Ақындар халықтың мұңын мұңдап, қуанышын жырлап, елдік рухты асқақтатады.

Айтыс сахнасында айтылған әрбір ой мен сөз – халықтың жүрегінен шыққан үні. Сондықтан айтысты зерттеу, оны жас буынға үйрету – ұлттық тәрбиенің басты арқауы болып табылады. Қазіргі таңда айтыс өнері жаңаша сипат алып, жаңа буын ақындар арқылы тың мазмұнмен толығуда. Бұған әлеуметтік желілер мен телеайтыстардың ықпалы зор. Заманауи технологияның дамуы айтысты көпшілікке кеңінен танытып, оның аясын кеңейтті. Дегенмен, айтыстың негізгі мәні – суырыпсалмалық шеберлік, тапқырлық пен шешендік өнер – өз маңызын жойған жоқ. Қайта жастардың бойынан осы қасиеттерді ояту, ұлттық сөз өнеріне баулу өзекті міндетке айналып отыр. Жас буын ақындарды тәрбиелеу – ұлттық өнердің үзілмес алтын жібін жалғау. Мектеп қабырғасында ашылған «Топжарған», «Жыр жебе», «Қазіргі айтыс» сияқты үйірмелер – дарынды жастардың қабілетін шыңдап, олардың өнерге деген қызығушылығын арттыратын шығармашылық алаң. Мұндай орталарда оқушылар тек өлең жазып, айтысуға үйреніп қана қоймай, ұлттық тарих, салт-дәстүр, тіл мәдениеті туралы терең білім алады.

Айтыс үйірмесінің жұмысы – өнер арқылы тәрбие берудің нақты үлгісі. Айтысқа қатысқан жас буын өкілдері тапқырлыққа, шешендікке, сабыр мен сыйластыққа, қарсыласына құрметпен қарауға үйренеді. Бұл қасиеттер олардың өмірлік ұстанымын қалыптастырып, тұлғалық дамуына ықпал етеді. Сонымен қатар айтыс – тілдің байлығын, сөздің қуатын сезінуге баулитын ерекше мектеп. Оқушылар айтысқа қатыса отырып, әдеби тілдің әсемдігін, ұтқыр ойдың салмағын, көркем бейненің құдіретін таниды. Қазіргі қоғамда жастардың ұлттық болмысын сақтап, рухани дүниесін байытуда айтыстың орны ерекше. Ол – ұлттық бірліктің, мәдени сабақтастықтың, елдік рухтың тірегі. Әр буын өз дәуірінің айтыс ақындарын тудырып, сол арқылы қоғамның бет-бейнесін қалыптастырады. Сондықтан айтысты мектептен бастап үйрету – ұлт руханиятына салынған ең асыл инвестиция.

«Топжарған» айтыс үйірмесі Никельтау орта мектебінде ұйымдастырылып, оқушыларды айтыс өнеріне баулу, суырыпсалма ақындық қабілеттерін дамыту, ұлттық рухты ояту, сөз мәдениетін жетілдіруді басты мақсат етіп қойды. Үйірме жұмысы аптасына 1 рет, жалпы 34 сағат көлемінде жүргізіледі. Мәлікова Әзиза 2024 жылы өткен Республикалық «Жыр алыбы – Жамбыл» айтысына Хромтау ауданының атынан қатысып, аудандық кезеңде 1-орын, облыстық кезеңде Бас жүлде иеленді. Республикалық деңгейде қайым айтыс

бағыты бойынша ерекше көзге түсіп Алматы облысы Ұзынағашқа жолдама алып дипломмен марапатталды.

«Жыр алыбы - Жамбыл» атты оқушылар айтысының облыстық кезеңі

Сағынжан Іңкәр мен Әбілхан Әбілмансұр Хромтау ауданында өткен «Қола домбыра» айтысында өзара жұптасып өнер көрсетіп, аудандық кезеңде 1-орын иеленіп, облыстық айтысқа жолдама алды. Облыстық кезеңде мақтау қағазымен марапатталды. Олардың айтыстары суырыпсалмалық қабілеттің, көркемдік теңеулер мен тапқырлықтың үлгісі болды. Үйірме жұмысының практикалық нәтижелері.Айтыс үйірмесіне қатысушылар арасында өзара жұптасып айтысу, көрермен алдында сөз сайысын өткізу, жергілікті айтыскерлермен кездесу және талдау жұмыстары жүргізілді.

Қорыта айтқанда, қазіргі айтыс – халқымыздың рухани қуатын арттырып, жас ұрпақтың дүниетанымын байытатын рухани мектеп. Айтыс арқылы жастар сөз қадірін түсініп, ұлт болашағына бей-жай қарамайтын азамат болып қалыптасады. Бұл өнердің түпкі мақсаты – елге қызмет ету, ұлттық намысты ояту, рухты биіктету. Демек, айтыс – тек өнер жарысы емес, ұлттың өміршең рухының, халықтық парасаттың мәңгілік жыршысы.

БАСТАУЫШ ПЕН ОРТА БУЫН АРАСЫНДАҒЫ САБАҚТАСТЫҚ – БІЛІМНІҢ БЕРІК НЕГІЗІ

Байботанова Айгерим Ермековна
Абай облысы Семей қаласы
«№35 жалпы орта білім беретін мектеп» КММ-нің мұғалімі

Білім беру жүйесінің тиімділігі мен сапасы, ең алдымен, оқушылардың оқу үдерісіндегі бірізділікпен дамуы, білім мазмұны мен педагогикалық тәсілдердің жүйелі жалғасуымен айқындалады. Осы тұрғыдан алғанда бастауыш пен орта буын арасындағы сабақтастық – оқушының тұлғалық және зияткерлік дамытуының маңызды факторы.

Сабақтастық дегеніміз - біріншіден, екі буын арасындағы ортақ мақсат – міндеттер, ортақ мазмұндық жүйе, баланы жүйелі сатылы дамыту, бір буыннан екінші буынға неғұрлым сәтті өтуге бағыттау.Екіншіден, білім берудің әдістемелік жүйесінің әрбір компонентінің үйлесімдігі.

Алайда, бұл сабақтастық толығымен сақталмаған жағдайда, бастауыштан негізгі мектепке өткен оқушы түрлі қиындықтарға тап болуы мүмкін.

Оқу үдерісіндегі осы үзіліс тер білім сапасына тікелей әсер етіп, оқушының үлгерімінде күрт төмендеу байқалады.

Бастауыштан келген оқушының білім сапасы 5 - сыныпқа келгенде түсіп кетеді? Неге? Неліктен?

1) Пәндердің сабақтастығы сақталмаған
2) Әр түрлі стильдегі пән мұғалімдеріне тап болады

Бастауыш пен орта буын сабақтастығындағы кездесетін мәселелер:

Пәндік мазмұн мен мәтін көлемінің күрт өзгеруі

(Дүниетану – Қазақстан тарихы мысалында):

4-сыныптағы дүниетану сабағында оқушылар жарты беттен аспайтын шағын мәтіндермен жұмыс істесе, 5-сыныпта Қазақстан тарихы пәнінде 2–3 бет көлеміндегі күрделі тарихи мәтіндерді түсіну, мазмұндау, талдау талап етіледі. Мұнда оқушыға тарихи терминдерді меңгеру, уақыттық ретпен оқиғаны жеткізу дағдылары қажет. Бұл дағдылар бастауышта қалыптаспағандықтан, бала үшін орта буынға бейімделу күрделенеді.Бұл оқушылар үшін үлкен секіріс.

Әдебиеттік оқу мен әдебиет пәніндегі көлем мен мазмұн айырмашылығы:

4-сыныпта оқушылар 1–1,5 беттен тұратын мәтіндерді оқып, сұрақтарға жауап береді. Ал 5-сыныпта оқушылар бір тоқсанда көлемді көркем шығарманы толық оқып, мазмұнын терең талдауы тиіс. Мысалы, «Менің атым Қожа» шығармасы. Бұл – тек көлем ғана емес, шығарманың идеялық-мағыналық құрылымын түсіну, кейіпкерге мінездеме беру, жазушының тілін талдау сияқты күрделі әрекеттерді қажет етеді. Бұл дағдыларды бірден меңгеру – оқушы үшін стресс көзі болуы мүмкін.

Қазақ тілі пәніндегі тапсырма түрлерінің өзгерісі:

Бастауыш сыныптың қазақ тілі оқулықтарында оқу бағдарламасына сай тапсырмалар реттілігімен, жүйелі түрде балаларды жетелеуші түрде мұғалімнің көмегімен орындауға жаттығулар берілсе, 5-сыныпқа барғанда оқушылар өздері орындауға бағытталады. Эссе жаз, кластер құрастыр яғни тақырыпты ашуға байланысты тапсырмалар кездеседі.Оқушы бұл дағдыға дайын болмаған жағдайда, нәтижеге жету қиынға соғады

Математикадағы тапсырма саны мен құрылымындағы сәйкессіздік:

4-сыныпта оқушы бір сабақта орта есеппен 10-12 есеп шығарады, көбіне – дайын формула мен тәсілге сүйеніп. Ал 5-сыныпта А, В, С деңгейінде 20-25 есеп

ұсынылып, уақыт шектеулігіне байланысты оқушы уақытты тиімді пайдалану мен есепті талдау қабілетінен қиналады. Бастауышта уақытты басқару мен деңгейлік тапсырмалармен жұмыс істеу әдісі жүйелі түрде берілмеген.

Сабақтастықты қамтамасыз ету жолдары

1. Педагогтардың өзара кәсіби байланысын нығайту:

Бастауыш және орта буын мұғалімдерінің бірлескен отырыстары, дөңгелек үстелдер, әдістемелік семинарлар арқылы әр деңгейдегі талаптар мен әдістерді үйлестіру.

2. Бағдарламалық мазмұнның бірізділігін сақтау:

Бастауыш пен орта буын арасындағы сабақтастықты қамтамасыз ететін маңызды құрал-пәнаралық байланыс. Пәндік оқу бағдарламалары мен оқулықтарды әзірлеу кезінде сабақтастықты сақтау, бастауыш пен орта буындағы жалғасын өзара логикалық байланыстыру.

3. Оқушының жас ерекшелігіне сай жүктемені реттеу:

Мәтін көлемі, тапсырма саны мен күрделілік деңгейін біртіндеп күрделендіру қағидатын сақтау. Жоғары буынның талаптарын бастауышта дайындық негізінде кезең-кезеңмен енгізу.

4. Психологиялық сабақтастық

Оқушының орта буынға өтудегі психологиялық дайындығы. Жаңа пәндер, жаңа мұғалімдер, талаптардың артуы – осы кезеңде қолдаудың маңызы зор.

Қорытынды

Бастауыш пен орта буын арасындағы сабақтастық – білім сапасын арттырудың, оқушының тұлғалық және пәндік дамуын қамтамасыз етудің негізгі шарты. Бұл сабақтастық сақталған жағдайда ғана:

– оқушы оқу үдерісіне сенімділікпен бейімделеді;

– педагогикалық үдеріс үздіксіз және сапалы ұйымдастырылады;

– пәндер арасындағы байланыс пен логикалық тұтастық қалыптасады;

– білім нәтижесі жүйелі және тұрақты болады.

Сабақтастық – сапалы білім берудің іргетасы. Ол сақталса, оқушы да, мұғалім де өз жұмысын сенімді әрі жүйелі жүргізеді. Сондықтан барлық білім беру деңгейінің педагогтері сабақтастықты сақтау жолында бірлесе, үйлесімді әрекет етуі қажет. Тек осылайша білім берудің сапалы әрі нәтижелі болуына қол жеткізуге болады.

КЕСКІНДЕМЕ ӨНЕРІН КӨРКЕМСУРЕТКЕ АЙНАЛДЫРУ ӘДІСТЕРІ

Биржанова Розалина Тлекжановна
Ақтөбе қаласы «Балалар және жасөспірімдер шығармашылық үйі» МКҚК-нің қосымша білім беру педагогы

Көркемсурет өнері шығармаларында басты нәрсе олардың бейнеленгені емес, олардың нені білдіргені екенін біз енді білеміз. Оның өзінде де егер әңгіме кескіндеме, мүсін өнері және графика жөнінде, яғни әлденені тікелей бейнелейтін өнерлер туралы болып отырса ғана.

Жалпы бейнелеу өнері алуан қырлы да алуан түрлі. Онда жұмыс істеудің әдістері мен техникасы туралы практикалық мағлұматтар берместен бұрын оның түрлерімен және жанрларымен танысқан жөн. XIX ғасырға дейін сәулет өнері, мүсін өнері және кескіндеме өнерлерінің басты бір түрі — графика

(сурет, гравюра, литография) қызметтік және қосалқы түрден өнердің жеке және мүлдем дербес түріне айналады. Соңғы жиырма жылдықта өнердің «дизайн» сияқты түрі де өте айқын бейнесін тапты.

Кескіндеме-бейнелеу өнерінің неғұрлым бай әрі толысқан түрі, онда бейнелеудің сан алуан мол құралдары қолданылады. Суретшілер өнердің ұшы қиырсыз осы саласынан көбіне өздері сүйген әуендер мен тақырыптарды таңдап алады. Біреулері портреттер жазғанды ұнатады, екіншілері пейзаждарды, үшіншілері тарихи соғыс немесе тұрмыстық көріністерді бейнелеуге құштар. Бейнелеу өнерінің бұлай сақталуы жанрларға бөліну деп аталады. Жанр сөзі француздың «түр» немесе «тек» деген сөзінен шыққан. Кескіндеме мынадай жанрларға бөлінеді: натюрморт, пейзаж, портрет және тақырыптық картина. Айта кету керек, соңғы жанр көбінде жанр делінеді, ал картиналар жанрлық картиналар деп аталады. Майлы бояулармен тығыз, қою салынған голланд натюрморттарында көбіне сан алуан түрлі тағамнан: нан, жемістер, жабайы аң-құстар, хрусталь бокалдардағы немесе күңгірт сәуле шашатын күміс кубоктардағы шарап бейнеленеді. Мұндай картиналарды салдырған адам, рухани нәзік талап, талғам дейтіннің иісін де білмейтін саудагер немесе қала шонжары суреттегі дәмді, мол тағамға ғана қызығатын, өйткені, оның өмірінің басты қызығы да тамақ құлқы болатын.

Сурет- болмысы зерттеудің және бейнелеудің аса маңызды құралы, бүкіл реалистік бейнелеу өнерінің түп қазығы. Барлық мамандықтағы суретшілерге: графиктерге, кескіндемешілерге, мүсіншілерге, сәулет өнеріндегілерге, қолданбалы өнер шеберлеріне сурет салуды игеру қажет. Кейде тіпті өзіне де онша айқын емес алғашқы идеяларын суретші шапшаң да шамамен салынатын нобай суреттерге түсіріп алады, содан кейін ол қажетті бақылауларын этюд суреттерге жинақтайды. Өткен заманның аса ұлы суретшілерінің бірі бір мезгілде әрі кескіндемеші, әрі мүсінші, әрі архитектор болған Микеланджело: «сурет сұңғаттың да, мүсіннің де, сәулет өнерінің де жоғарғы нүктесі, сурет-барлық ғылымның қайнар көзі мен тамыры» деген болатын. Сурет сала білу тек суретшіге қажет емес. Суретші үшін сурет — оны көре білуге, яғни айналадағы дүниеге жеті көз тастап, көргендерін салыстыруға, талдауға, тереңірек қабылдап, сезіне білуге үйретететін ең жақсы мектеп. Өзінің сипаты жағынан суреттер мейлінше сан алуан болып келеді. Бұл сырт көзге шимай- шатпақ болып көрінуі мүмкін, шиыршық атқан, тіпті қас - қағым сәтте дерлік жасала салған нобай сызықтар.

Сабақтан тыс қосымша үйірме жұмыстарын ұйымдастыру

Оқушылармен сабақтан тыс жүргізілетін қосымша жұмыстар сабақтан тыс немесе қосымша білім беру деп аталады. Бұл жұмыс мұғалім сабақ үстінде жүзеге асыратын тәрбие жұмысын толықтыра және тереңдете отырып, ең алдымен балалардың талаптары мен қабілеттерін толық ашудың қызығушылығы мен ынтасын оятудың құрамы ретінде қызмет атқарады. Сабақтан тыс жұмыс кезінде оқушылар керекті және пайдалы бұйымдар жасап үйренеді. Бұйымдарды жасау барысында оқушылардың эстетикалық тәрбиесі артады. Оқушылармен қосымша жүргізілетін сабақтардың формаларын бөліп көсетуге болады: көркемсурет, дизайн, сияқты үйірме жұмыстары. Қосымша берілетін сабақтар оқушылардың жаңа білімдерін байыта, олардың ақыл-ойын және қабілеттерін дамыта отырып, оқушылардың ой-өрісін кеңейтуге өз үлестерін қосатыны анық.

Өз тәжірибемде бейнелеу өнері саласында оқушыларға әр түрлі жанрларға суретті жоба жасап, шығармашылық тақырыптар бойынша тапсырмалар орындауларына аса көңіл бөлемін.

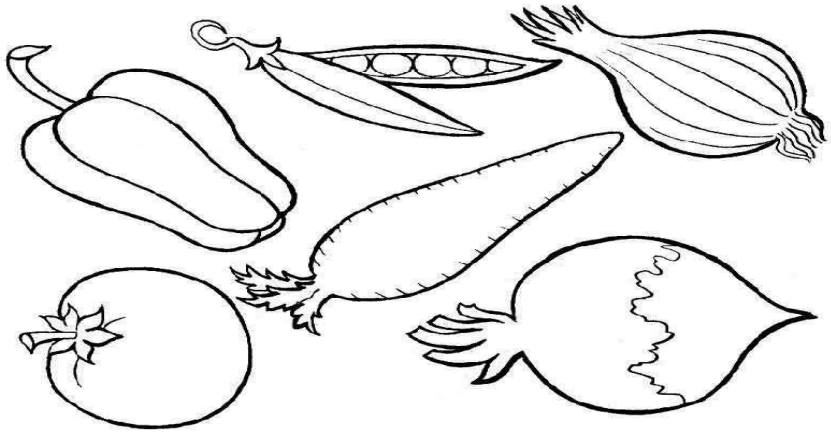

Бейнелеу өнері - көркемдік талғам қалыптастырудың өзекті құралы ретінде баланы өз халқының эстетикалық мұраларын игеруіне, халық өнерінің айшықты туындыларынан ләззат алуға, рухани дамуына және халық талантын қастерлеуге, сүйе білуге баулиды. Дәстүрден тыс әдіспен сурет салуды үйренген бала, өз бетінше бастыру құралдарын іздеп тауып көрсетеді. Бұл баланың өмірге шығармашылықпен қарауының, кез келген затты әр түрлі мақсатта қолдана білу іскерлігін дамытудың алғы шарты болып табылады. Осы орайда бірнеше әдістерді мысалға келтірейін:

«Көкөністер бастырмасы». Балалар бастырма көмегімен салынған бейнеге ерекше қызығушылық танытады. Әсіресе көкөніс қалдығынан балалардың көз алдында даярланған штамптар, даяр сатып алғандарға қарағанда қызығушылықты үдете түседі. Картоп, сәбіз, асқабақ қабығынан және қызылшадан түрл іпішіндер жасауға болады. Мысалы: шаршы, дөңгелек, үшбұрыш, төртбұрыш даярлау; картоп немесе өзге көкөніс қиығында контур жасап, артығын кесу; штампты гуашқа батыру немесе оған қылқалам көмегімен субояу жағу;қағаз немесе мата бетіне ойлаған сурет шығатындай етіп бастыру;

«Шыршаны безендір»

Ойынға басшылық: Балаларға шырша ойыншықтарының қиылған пішіндері үлестіріледі. Мольбертке қиылған шырша бейнесі ілінеді. Педагог:
- Балалар, жақында балабақшада шырша мерекесі аталып өтті, барлығы көңілді болды. Әдемі ойыншықтар мен безендірілген шырша жанында өлең айттық, би биледік, аяз атадан сыйлық алдық. Аяз аталарыңа барлығы да ұнапты. Ол кетер алдында мына кішкентай шырша мен ойыншықтарды сендерге тастап кетті. Қане, мына шыршаны сол ойыншықтар мен безендірейік. Мен кез келген түсті айтамын кімде сол түс болса ойыншығын шыршаға іледі. Ең бірінші қызыл түсті ойыншықтарды ілеміз. Қызыл түсті ойыншықтары бар балалар ойыншықтарын іле бастайды. Қалған балалар достарының қателігін түзейді. Осыдан кейін сарғыш, көк, жасыл т. с. с түстерді атайды.

«Құммен сурет салу әдісі». Балаларға құммен сурет салу өте қызықты болмақ, өйткені олар құммен ойнағанды қатты ұнататыны сөзсіз. Олай болса, шығармашыл тұлғаны қалыптастыруда бейнелеу өнері әрекетінің орны ерекше.

Оқушылардың бос уақытын тиімді пайдалану үшін үйірме жұмыстары оқушыларға әр түрлі жұмыстарды кең түрде жобалауға мүмкіндік береді, қабілетңін арттыпрып қана қоймай, қимылдарын жаттықтырады, ғылым мен техникаға тәрбиелеуге көмектеседі, шығармашылық еңбекті сүйуге үйретеді. Қосымша білім берудің міндеті жалпы және арнайы білімді меңгеру, оқушылардың политехникалық ойлау қабілетін оятуға жан-жақты дамуына ықпал жасау, оқушыларды өздігінен жұмыс істеуге тәрбиелеу. Бейнелеу шеберлерінің асқаралы биігіне жету, көркем көре білуді дамыту және көргендерін өз шығармаларында бере білу нақ осы суреттен басталады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

1. «Бүгінгі Қазақстан» Республика суретшілерінің шығармалары. Алматы Өнер 2003ж.
2. Ералин Қ., Халмуратов Ж. «Қазақстанның бейнелеу өнері шеберлері» Алматы «М-Талант фирмасы» 2007ж.
3. Әлмұхамбетов Б., Бакенов Ж. Сурет салу және бояумен жұмыс істеу әдістері. – А., 2017ж.

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ УВЕРЕННОСТИ В СЕБЕ И ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ЗДОРОВЬЯ ПОДРОСТКОВ

Вошкин Степан Викторович
учитель физической культуры
КГУ «Уваровской средней школы»
отдела образования по Глубоковскому району
управления образования Восточно-Казахстанской области

Аннотация. В статье рассматривается роль физической культуры как важнейшего средства формирования уверенности в себе и эмоционального благополучия подростков. Раскрываются психологические и социальные механизмы влияния физической активности на самооценку, самопринятие и уровень эмоциональной устойчивости. Автор акцентирует внимание на значении школьных уроков физической культуры как фактора развития личности, профилактики стрессов и формирования позитивного отношения к собственному телу и возможностям.

Ключевые слова: физическая культура, уверенность, подросток, эмоциональное здоровье, самооценка.

Введение. Современные подростки живут в условиях высоких психологических нагрузок, информационного давления и социальной конкуренции. Всё это усиливает тревожность, снижает самооценку и уверенность в себе. Одним из действенных инструментов укрепления

психологического здоровья является физическая культура — как систематическая форма двигательной активности, направленная не только на развитие тела, но и на формирование гармоничной личности.

Физическая культура в школе традиционно рассматривалась как средство физического воспитания. Однако в последние годы акцент смещается на её личностно-развивающий потенциал. Через двигательную активность подросток учится понимать своё тело, ставить цели, преодолевать трудности и взаимодействовать с другими. Всё это напрямую влияет на эмоциональное состояние и уверенность в себе, что особенно важно в период становления личности.

Основная часть.

1. Психологическое значение физической культуры в подростковом возрасте. Подростковый возраст характеризуется поиском идентичности и формированием собственного «Я». В этот период особенно остро воспринимаются неудачи, внешняя критика и сравнение с другими.

Физическая культура помогает подросткам обрести чувство контроля над собственным телом, повысить самоэффективность и поверить в собственные возможности. Регулярные физические упражнения улучшают настроение за счёт выработки эндорфинов, снижают уровень тревожности, способствуют лучшему сну и общему психологическому равновесию.

Многие исследователи (Ильин, 2020; Крутецкий, 2018) отмечают, что физическая активность имеет выраженный психотерапевтический эффект: ребёнок, испытывая радость движения, учится воспринимать усилие как позитивный опыт, а не источник стресса. Это способствует формированию устойчивого позитивного отношения к себе и миру.

2. Физическая культура как средство формирования уверенности в себе. Уверенность в себе — это чувство собственной компетентности, вера в возможность достижения цели. На уроках физкультуры подростки сталкиваются с конкретными задачами, результат которых можно увидеть и измерить.

Когда ученик достигает успеха — улучшает время бега, осваивает новое упражнение, получает похвалу — у него формируется опыт успеха, укрепляющий веру в собственные силы.

Кроме того, командные виды спорта развивают чувство принадлежности, коммуникативные навыки и ответственность перед группой. Для многих подростков участие в спортивной команде становится важным источником признания и поддержки, что особенно ценно при формировании личностной уверенности.

Важно отметить, что физическая культура способствует не только развитию уверенности в сильных сторонах, но и принятию собственных ограничений. Ученик учится понимать, что несовершенство — естественная часть развития, а главное — движение вперёд.

3. Эмоциональное здоровье и его взаимосвязь с физической активностью. Эмоциональное здоровье — это способность человека сохранять внутреннее равновесие, справляться со стрессом и позитивно воспринимать происходящее. Физическая культура напрямую влияет на эти качества.

Во-первых, активное движение способствует снижению уровня стресса: физическая нагрузка активирует выработку серотонина и дофамина, повышающих настроение.

Во-вторых, занятия физкультурой формируют осознанное отношение к телу. Подросток начинает воспринимать своё тело не как источник неудовлетворённости, а как инструмент самовыражения и силы. Это особенно важно в эпоху социальных сетей, где тело часто становится объектом сравнения и критики.

Кроме того, уроки физкультуры могут стать социально-психологической поддержкой — местом, где подросток может проявить себя вне академических

оценок, почувствовать уважение и принятие со стороны сверстников.

4. Педагогические аспекты формирования уверенности и эмоционального благополучия. Решающую роль играет личность учителя физической культуры. Его педагогический стиль, отношение к учащимся и атмосфера на уроке определяют психологический климат.

Поддерживающий педагог помогает каждому ученику поверить в себя, избегая чрезмерных сравнений и унижений. Он акцентирует внимание на личном прогрессе, а не только на спортивных результатах. В современных школах Казахстана и России активно внедряются программы, направленные на личностно-ориентированное обучение в физкультуре. Такие подходы включают игровые формы, элементы геймификации, творческие задания и индивидуальные траектории развития, что делает уроки физкультуры более привлекательными и психологически комфортными для подростков.

Заключение. Физическая культура — это не только средство укрепления физического здоровья, но и важнейший фактор личностного развития подростка. Регулярные занятия спортом способствуют формированию уверенности в себе, положительного самовосприятия и эмоциональной устойчивости. В условиях роста психоэмоциональных нагрузок на школьников, физическая культура должна рассматриваться как инструмент профилактики стрессов и эмоционального выгорания. Задача школы и учителя — создать условия, при которых каждый подросток сможет испытать радость движения, почувствовать успех и укрепить веру в собственные силы. Таким образом, физическая культура становится фундаментом гармоничного развития личности, объединяя физическое, психологическое и социальное здоровье подростков.

Список литературы

1. Ильин, Е. П. Психология физического воспитания и спорта. — Санкт-Петербург: Питер, 2020.
2. Крутецкий, В. А. Психология обучения и воспитания школьников. — Москва: Академия, 2018.
3. Сейсенова, А. Р. Физическая активность и психоэмоциональное состояние
4. Умбетова, Г. Ж. Физическая культура и здоровье школьников Казахстана. — Алматы: КазНПУ им. Абая, 2021.
5. Фирсов, А. А. Физическая культура как средство формирования личности подростка. — Москва: Спорт, 2019.

МОЙ ОПЫТ ИЗДАНИЯ «УЧЕБНОЕ ПОСОБИЕ ДЛЯ ТИПО»

Иманбердиева Индира Сейткасымовна
преподаватель специальных дисциплин и английского языка
АО «Академии гражданской авиации»,
Авиационного колледжа г. Алматы

Проработав преподавателем в Авиационном колледже 20 лет, накопив огромный опыт работы со студентами и материал, я пришла к выводу, что могу самостоятельно быть автором и издавать учебники. Долго не раздумывая решила публиковать учебно-методическое пособие для ТиПО «Профессиональный английский язык для студентов 2 курса специальности 1310000 «Техническая эксплуатация транспортного радиоэлектронного оборудования» в международном издательстве ТОО «EDP hub» (Идипи хаб) г.Саратов.

В связи с постоянным расширением парка воздушных судов иностранного производства, используемых в гражданской авиации возросла потребность в изучении углубленного профессионального английского языка, чтобы качественно, быстро, надежно производить техническое обслуживание иностранной техники, текущий и капитальный ремонт, замену всех деталей и агрегатов, электрических систем.

Английский язык продолжает развиваться, обогащаясь сотнями новых слов и на сегодняшний день имеет статус международного языка. Одни только цифры говорят сами за себя: согласно данным статистики он является родным для 400 миллионов человек в 67 различных странах и 27 несуверенных объектах. Общее количество говорящих – около 1,32 млрд. Английский язык – язык науки, литературы, компьютеров, Интернета, средств массовой информации, бизнеса, официальный язык Олимпийских игр и, конечно же, сферы авиации.

Знать и владеть английским языком и постоянно совершенствовать его – очень важно, не только потому что это международный язык. Мир меняется, изменяются все виды деятельности, а область авиации меняется особенно стремительно: новая техника, новые технологии и т.д. – потребность изучения углубленного профессионального английского языка возрастает.

Авиационный английский язык по сравнению с другими языками уникален, так как многие термины в нем просто не имеют аналогов в других языках. Для будущих авиационных специалистов гражданской авиации, у которых основным видом деятельности является производство технического обслуживания самолетов, имеет важную роль, знание и освоение английского языка. Для современных авиационных специалистов освоение профессионального английского языка является основным критериями должно соответствовать требованием ИКАО (Международная организация гражданской авиации). В связи с этим учебное пособие состоит из 11 разделов. В каждом разделе наряду с лексическими материалами имеются словари, задания для перевода текста, а также цветные иллюстрированные чертежи. В целях развития навыков и умений чтения, письма, говорения задания даны системно. Главная цель обучения профессиональному английскому языку обучающихся технического колледжа, развитие разговорной речи и освоение уровня английского языка, по специальности обучения, самостоятельно читать и переводить полученную техническую информацию и документацию. Устный и письменный перевод - один из способов, обучение для контроля понимания прочитанного и для передачи полученной информации при чтении. Для развития умений устной речи предлагаются разнообразные виды упражнений, такие как вопросно-ответные задания, дискуссии. Разработан целый ряд заданий коммуникативного характера, которые призваны подготовить будущих специалистов к реальному общению в профессиональной среде. Упражнения можно использовать как для устной работы в аудитории, так и для самостоятельного выполнения. Структура учебной книги удовлетворяет требованиям, предъявляемым к учебным пособиям для технического колледжа. Раскрыты и доступны для усвоения такие разделы книги, как «Электрический ток и его виды», «Электрическая система самолета», «Электрооборудование» а также наиболее важные элементы основных частей самолета и элетросистем.

Особое внимание уделяю использованию в пособии общепринятой терминологии, норм, правил, стандартов, величин, указаний, понятий, применяемых в авиации по техническим дисциплинам.

При изучении английского используют шесть ключевых аспектов. Эти аспекты взаимосвязаны, и для успешного обучения важно развивать их комплексно, поэтому в учебнике есть все виды задний.

Грамматика: Изучение правил построения предложений и форм слов.

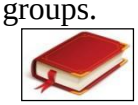
Аудирование: Понимание устной речи на слух.

Говорение: Умение выражать свои мысли устно.

1. Each student retell the text using Past Simple tense, and each student add new information, which wasn't mentioned by previous student. By the end of retelling all students must be involved in retelling.

2. Work in groups to design a form of transport for the future. It must be environmentally friendly. Draw the vehicle and be prepared to explain it to the other groups.

Чтение: Понимание письменного текста.

Письмо: Умение писать тексты на английском языке.

Лексика: Накопление и запоминание новых слов и устойчивых выражений.

UNIT 3. Theme 3.1 Aircraft construction. The wing.
Pre reading.
Write highlighted words and translate them, .

Learn new words from the text.
wing construction-структура крыла
wood and fabric wings-деревянные и тканевые крылья
compose-состоять
spar-лонжерон
rib-нервюра
stringers-стрингеры
extend-расширять, увеличивать
lengthwise-продольно
crosswise-поперечно

Итак, собрав все материалы приступила к выполнению требований со стороны издательства. Для публикации нужно было пройти 4 этапа.

На 1 этапе я отправила пробный вариант учебника для ободрения и проверки на плагиат. После того как одобрили, издательство попросило заполнить и отправить анкету автора и соавтора, соавтора потому что учебное пособие я издала с коллегой. Также нужна была доверенность от соавтора, на право подписывать договор, соглашения, приложения, акты на издание, произведений, созданных в соавторстве с ней. Затем был заключен договор с издательством о предоставлении права пользования произведений на основании исключительной лицензии (оригинал отправить через Казпочту). По настоящему договору Автор передает Лицензианту исключительное право использовать произведение на территории всех стран.

2 Этапом было предоставить 2 рецензии: со стороны производства рецензентом являлся технический директор авиакомпании ТОО «ALAMAN AIR» и 2 рецензент к.т.н, по специальности «Динамика, прочность машин, приборов и аппаратуры», РФ, доктор PhD по специальности 6D071200 «Машиностроение», РК. Место работы АО «Академия гражданской авиации»

3 Этап. Издательство указало где нужно было доработать материал, выполнить редакционно - издательскую обработку в течении 10 дней с момента получения замечаний и повторно отправить доработанный учебник (362 страницы).

4. Издательство выслало акт приема - передачи произведения исключительного права на его использование через почту, которе нужно было подписать и отправить назад через почту заказным письмом. Позже прислали оригинал сертификата о публикации учебно-методического пособия, что подтверждает публикацию на электронном ресурсе PROF образование.

Подводя итоги, хочу отметить что делится и распространять свой опыт через издания книг, большой, трудоемкий процесс, требующий время, ресурсы, опыт работы. Так как собирать и разрабатывать все упражнения и задания очень объемная работа, которая заняла примерно год разработки учебника. Начала проходить этапы с ноября, книжку опубликовали только в мае. Желаю всем творческого вдохновения и процветания!

САПАЛЫ БІЛІМГЕ ҰМТЫЛЫС

Жульмагамбетова Алия Косановна
«№22 орта мектеп» КММ-нің
химия -биология пәнінің мұғалімі.

Еліміздің тәуелсіз даму жылдарында әлеуметтік саланың басқа да салалары сияқты білім беру саласына мемлекет тарапынан жоғары деңгейде қолдау көрсетілді, бұл Қазақстанның экономикалық жағдайымен байланысты болды. Осы кезеңде экономикалық реформалармен қатар білім беру саласында да белгілі бір қайта құрулар жүргізілді. 1990 жылдардың басындағы республиканың экономикалық дамуының көптеген көрсеткіштері бойынша оны дамушы елдер қатарына жатқызуға болатын болса, онда халықтың білім деңгейі мен біліктілігі, оқу-тәрбие процесінің тиімділігі, ғылыми әлеуеті бойынша көптеген дамыған елдерді басып озды. Халықтың жалпыға бірдей сауаттылығы, орта біліммен толық қамтылуы және жоғары білімге қолжетімділігінің жоғары деңгейі, барлық деңгейдегі тегін білім, білім беру бағдарламаларының ғылыми сипаты мен іргелі сипаты, ғылыми бағыттардың сан

алуандығы, кез келген әлемдік стандарт бойынша орасан зор.

Жаһандық өзгерістердің ерекшелігі қоғам мен адам өмірінің барлық салаларын ақпараттандыру процесімен байланысты. Әрбір оқушының өзін-өзі дамытуға бағытталған орта білім беру тиімділігінің маңызды көрсеткіші оқытуды саралау болып табылады. Бұл бағытта еліміздің, соның ішінде Ақтөбе қаласының жалпы білім беретін мектептерінде айтарлықтай жұмыстар жүргізілуде. Оқушылардың бейімділігіне, мектептің өз жағдайына қарай сегізінші сыныптан бастап саралау енгізіліп, жаратылыстану-математикалық, техникалық, гуманитарлық циклдардағы, экономикалық, заңгерлік, педагогикалық, көркемдік және басқа салалардағы пәндерді оқыту жолға қойылған. Жоғары білім беру деңгейінде кейбір гимназияларға білім алушының өз қатысуымен жасалған жеке оқыту жоспарына, оның ішінде оқу пәндерімен қатар таңдау пәндеріне ауысуға рұқсат етіледі, бұл болашақтағы ең маңызды тенденцияларды бөліп көрсетуге мүмкіндік береді. Ақтөбе қаласының бүкіл білім беру жүйесін дамыту арқылы:

1. Тәрбие философиясының жаңаруы, оның жеке тұлғаға бағытталуы;
2. Білім беруді ақпараттандыру және оқытудың жаңа технологияларын енгізу;
3. Білім берудің мемлекеттік стандарттарын жетілдіру;
4. Білім беруді идеологиясыздандыру;
5. Ғылымның біліммен тығыз байланыста болуы;
6. Оқу орындары түлектерінің білім деңгейіне қойылатын талаптарды арттыру;
7. Білім беруді қаржыландырудың мемлекеттік және мемлекеттік емес көздерін тартуды арттыру;
8. білім беру мекемелерінің құқықтары мен дербестігін кеңейте отырып, оларды басқарудың неғұрлым тиімді, демократиялық жолдарын енгізу.

Сонымен, мектеп туралы қолданыстағы нормативтік құжаттарда жалпы білім беру жүйесінің және атап айтқанда жалпы орта білім беру жүйесінің негізгі функциялары көрсетілген. Нормативтік құжаттарда бұл жүйенің негізгі мақсаттары мен міндеттері айқындалып, оның одан әрі даму перспективалары, әлемдік білім беру жүйесіндегі жаһандық өзгерістер, сондай-ақ қаламыздың әлеуметтік-экономикалық даму қажеттіліктері көрсетілген, білім беру жүйесін жетілдіру қажеттілігі алға қойылған.

Қаламыздағы білім беру жүйеін дамыту үшін мынадай жұмыстарды атқару алға жоспарланды:

- білім беру нәтижелерінің сапасын арттыру;
- білім алуға тең қолжетімділікті қамтамасыз ету шараларын енгізу;
- білім беру жүйесінде серіктестіктің дамуына жағдай жасау;
- білім беру мен тәрбиелеу жүйелерінің бірлігін қамтамасыз ету;
- білім мен ғылымның нақты интеграциясын қамтамасыз ету;
- қаржыландыру жүйесінің тиімділігін арттыру.

Пйдаланған әдебеит

1. Б.А. Тұрғынбаева. Мұғалімнің шығармашылық әлеуметін біліктілікті арттыру жағдайында дамыту.: теория және тәжірибе // Алматы. 2005, 174-бет
2. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы

РАЗВИТИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ-ДОМРИСТОВ ЧЕРЕЗ АНСАМБЛЕВОЕ МУЗИЦИРОВАНИЕ

Демченко Ирина Юрьевна
преподаватель по классу домра
артист оркестра русских народных инструментов
детской музыкальной школы им.Д.Нурпеисовой
города Уральск

Современное музыкальное образование требует от педагога не только формирования технических навыков, но и развития творческого, художественного мышления учащегося. Особенно актуально это для класса домры — инструмента, сочетающего богатые традиции русской и казахской народной культуры.

Одним из самых действенных способов развития художественного мышления является ансамблевое музицирование. Оно объединяет техническую, слуховую и эмоциональную стороны исполнительства, формируя у учащегося целостное восприятие музыкального произведения.
В нашей стране, где активно развиваются народно-инструментальные оркестры и ансамбли, коллективная форма обучения по классу домры становится важнейшей частью профессиональной подготовки молодых музыкантов.

Художественное мышление — это способность воспринимать музыку как целостный художественный образ, понимать внутренние связи между её элементами, находить выразительные средства для передачи авторского замысла.

Для юных домристов формирование этого качества возможно только при активном включении в живой творческий процесс, где музыка звучит не изолированно, а в контексте общения и взаимодействия.

Именно ансамблевая игра развивает у учащегося:

- слуховое внимание и умение слышать не только себя, но и партнёров;
- чувство ритма, формы и музыкального баланса;
- эмоциональную отзывчивость и художественный вкус;
- коллективную ответственность и сценическую культуру.

Роль ансамблевого музицирования в классе домры.

Ансамбль — это «школа музыкального мышления». В процессе совместного исполнения учащиеся учатся строить музыкальный диалог, анализировать структуру произведения, осознанно относиться к динамике, тембровым сочетаниям и фразировке.

Работа в ансамбле требует не механического исполнения своей партии, а активного творческого участия: понимания роли каждого инструмента, умения объединить индивидуальные звучания в гармоничное целое. Таким образом, учащийся-домрист постепенно переходит от простого воспроизведения нот к осмысленному художественному выражению.

Методические подходы к развитию художественного мышления.

1. Создание мотивации. На начальном этапе важно вызвать интерес к коллективному музицированию: подобрать доступные, но выразительные пьесы, объяснить ценность совместного звучания.

2. Работа над ансамблевыми навыками. Учащиеся осваивают навыки ансамблевой согласованности — точность вступлений, общую динамику, единую фразировку. Преподаватель обращает внимание на нюансы интонации и штрихов, помогает выработать общее звучание коллектива.

3. Анализ и обсуждение. После исполнения важно проводить коллективное обсуждение: какие моменты удались, где

нарушено равновесие звучания, как передан художественный образ. Такое взаимодействие развивает аналитическое и художественное мышление.

4. Рефлексия и самостоятельность. Преподавателю полезно давать учащимся возможность самостоятельно распределять партии, предлагать варианты интерпретации, даже пробовать элементарные аранжировки. Это формирует инициативу и творческое мышление.

Казахстан обладает богатыми традициями народного инструментального искусства. В музыкальных школах и колледжах республики успешно развиваются ансамбли домристов, а также смешанные коллективы (домра, балалайка, гитара, баян).

Такие ансамбли позволяют использовать в работе широкий репертуар:

- обработки казахских и русских народных мелодий;
- произведения современных композиторов Казахстана;
- переложения классических тем для народного состава.

Работа с подобным материалом не только развивает художественное мышление учащихся, но и способствует воспитанию национальной идентичности, гордости за родную культуру. Участие в школьных и республиканских фестивалях, конкурсах, концертных выступлениях усиливает мотивацию, дисциплину и уверенность юных музыкантов.

Ансамблевое музицирование даёт заметные результаты в развитии художественного мышления учащихся-домристов:

- повышается качество звукоизвлечения и интонации;
- развивается чувство формы и музыкального баланса;
- формируется эстетическое восприятие и эмоциональная выразительность;
- укрепляется интерес к музыке и желание заниматься творчеством.

Кроме того, ансамбль помогает воспитывать личностные качества: ответственность, внимание к партнёрам, умение работать в коллективе. Всё это делает ансамблевую игру неотъемлемой частью профессионального становления музыканта.

Ансамблевое музицирование является важным инструментом художественного воспитания учащихся-домристов. Оно объединяет техническое и эмоциональное развитие, формирует у детей способность к осмысленному, образному исполнению. Для педагогов этот метод имеет особое значение: он помогает сохранять традиции народной музыки, воспитывать молодое поколение музыкантов, обладающих не только мастерством, но и глубоким художественным мышлением.

Использованная литература

1. Джумабаев А., Бердибай А. Казахская традиционная инструментальная музыка в контексте I Всекзахстанского слёта народного искусства 1934 года // *Central Asian Journal of Art Studies*. – 2025. – Т. 10, № 3. – С. 53–75.

2. Джумабаев А., Бердибай А. Особенности строения домбры пикколо Казахского национального оркестра народных инструментов имени Курмангазы // *Central Asian Journal of Art Studies*. – 2024. – Т. 9, № 3. – С. 124–143.

3. Myrzakhmetova A. T., Zhalalova A. M. Методика обучения фольклора в средней школе // *Eurasian Journal of Philology. Science and Education*. – 2024.

4. «Традиции – душа народа: национальные музыкальные инструменты». Электронный учебник. – Павлодар: Торайгыров университет, 2021.

ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУДЕ STEM ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Есқожина Майра Аманғалиқызы
«Балалар және жасөспірімдер шығармашылық Үйі»
МКҚК-нің қосымша білім беру педагогі
Ақтөбе, Қазақстан

Қазіргі таңда білім беру жүйесінің басты мақсаты – оқушылардың шығармашылық қабілетін, сын тұрғысынан ойлау дағдысын, зерттеушілік және практикалық икемін дамыту. Бұл бағытта әлемдік деңгейде кең тараған STEM-технологиясы (Science – жаратылыстану, Technology – технология, Engineering – инженерия, Mathematics – математика) ерекше маңызға ие. STEM-білім беру – ғылыми білімді өмірмен ұштастыра отырып, оқушылардың нақты мәселелерді шешуіне мүмкіндік беретін заманауи тәсіл. Қосымша білім беру жүйесі — оқушылардың жеке қызығушылығына, бейіміне және шығармашылық әлеуетіне бағытталған маңызды орта. Бұл салада STEM технологияларын енгізу — баланың логикалық ойлауын, инженерлік дағдыларын, инновациялық көзқарасын қалыптастыруға зор мүмкіндік береді. Осындай сабақтар мен үйірмелер оқушыны теориялық білімді тәжірибемен ұштастыруға, өз жобасын құруға және оны өмірде қолдануға баулиды.

Мақсаты

Қосымша білім беру жүйесінде STEM технологияларын енгізудің негізгі мақсаты – оқушылардың ғылым мен технологияға деген қызығушылығын арттыру, олардың зерттеушілік және жобалық қабілеттерін дамыту арқылы болашақта инновациялық ойлайтын, бәсекеге қабілетті тұлға тәрбиелеу.

Міндеттері

1. Оқушылардың ғылымға, техникаға және инженерияға деген қызығушылығын арттыру.

2. Жаратылыстану-математикалық пәндер арасындағы байланысты көрсету арқылы пәнаралық интеграцияны жүзеге асыру.

3. Оқушылардың логикалық және сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін жетілдіру.

4. Зертханалық және жобалық жұмыстар арқылы тәжірибелік дағдыларын дамыту.

5. Оқушыларды инновациялық идеялар ұсынуға және оны іске асыру жолдарын табуға баулу.

6. Топпен жұмыс істеу, коммуникация және көшбасшылық қасиеттерін қалыптастыру.

7. Робототехника, 3D-модельдеу, бағдарламалау сияқты бағыттар арқылы цифрлық сауаттылығын арттыру.

Негізгі бөлім

Қосымша білім беру ұйымдарында STEM технологияларын енгізу – оқушыларды жаңа заман талабына сай дайындаудың тиімді жолы. Мысалы, робототехника, инженерлік модельдеу, экологиялық зерттеулер, математикалық есептерді қолданбалы тұрғыда шешу сабақтары арқылы балалар нақты өмірдегі мәселелерді шешуге дағдыланады.

Мұндай бағыттағы сабақтар дәстүрлі оқыту әдістерінен өзгеше, себебі оқушы дайын ақпаратты алмай, оны өз бетінше іздеп, талдап, нәтижеге жетеді. Бұл – баланың сыни ойлау, шығармашылық және коммуникативтік қабілеттерін арттырады.

STEM технологиясын қолдану барысында мұғалімнің рөлі де өзгереді: ол ақпарат жеткізуші емес, бағыт-бағдар беруші, кеңесші және серіктес рөлін атқарады.

Қосымша білім беру орталықтарында STEM элементтерін қолданудың тиімділігі:

- Оқушылардың оқу мотивациясы

жоғарылайды;
- Зерттеушілік және жобалық мәдениеті қалыптасады;
- Жаңа кәсіптерге (инженер, IT-маман, дизайнер, ғалым) қызығушылығы артады;
- Командалық жұмыс пен көшбасшылық қабілеттері дамиды.

Қорытынды

Қорытындылай келе, қосымша білім беруде STEM технологиясын қолдану – оқыту сапасын арттырып қана қоймай, оқушылардың болашақ кәсіби бағытын анықтауға мүмкіндік беретін маңызды үрдіс. STEM-білім арқылы оқушылар XXI ғасырдың негізгі құзыреттерін — шығармашылық ойлау, зерттеу, коммуникация және технологияны меңгеру дағдыларын игереді.

STEM-технологиясы — болашақтың кілті. Ол еліміздің инновациялық даму жолындағы маңызды қадамдардың бірі болып табылады. Сондықтан қосымша білім беру мекемелерінде STEM бағытындағы үйірмелер мен жобаларды кеңінен дамыту – заманауи педагогтардың басты міндеті.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Қ. Тоқаев. «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағыты» атты Жолдауы. — Астана, 2024ж.

2. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. — Астана, 2007 ж. (2023 ж. өзгерістерімен).

3. ҚР Оқу-ағарту министрлігі. Қосымша білім беру ұйымдарында STEM технологияларын енгізу жөніндегі әдістемелік нұсқаулық. — Астана, 2023 ж.

4.Сейсембаева Г.Т. Қосымша білім беру жүйесінде STEM технологияларын қолданудың тиімді жолдары. // «Білім және инновация» журналы. — №4 (62), 2023 ж. — 25–29 б.

5. Нұртаева А.Ж., Оразова Ш.Б. STEM технологиясы арқылы оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту. // «Педагогика және психология» журналы. — Алматы: ҚазҰПУ, 2022 ж. — №3. — 45–50 б.

ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ ПӘНІНЕН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Кадырова Акерке Елубаевна
Ақтөбе қаласы Пригород орта мектебінің тарих пәнінің мұғалімі

Мақсаты: білім алушылардың сыни тұрғыдан ойлау, күрделі мәселелерді шешу, командада жұмыс істеу және деректерді алу және талдау үшін ақпараттық технологияларды қолдану дағдыларын қалыптастыру. Бағдарлама сонымен қатар білім алушылардың жауапкершілік, құрмет және төзімділік сияқты жеке қасиеттерін дамытуға бағытталған.

Міндеттері: Білім алушыларға ақпаратын әртүрлі түрлерін талдауға дәлелдердегі қателіктермен қателіктерді анықтауға үйрету. Ұсынылған мәліметтер негізінде негізделген қорытынды жасау қабілетін дамытуға ықпал ету.

Бағдарламаның негізгі компоненттері:

Пәндердің интеграциясы: пәндер арасындағы байланыс әртүрлі салалардағы білімді біріктіретін тақырыптық модульдер арқылы жүзеге асырылады (мысалы, ғылым, өнер). Жобалау қызметі: білім алушылар әр түрлі пәндерден білімді қолдануды және сыныптастарымен ынтымақтастықты қажет ететін жобалармен үнемі жұмыс істейді. Технологияларды қолдану: оқу процесін

қолдау және білім алушылардың ақпараттық сауаттылығын дамыту үшін заманауи білім беру технологияларын белсенді пайдалану.

Бағдарламаның өзектілігі:

Қазіргі қоғамда білімді өз бетінше іздей білу, талдау, жүйелеу және қорытынды шығару дағдылары – оқушының болашақ кәсіби және азаматтық өмірінде қажет негізгі құзыреттіліктердің бірі. Тарихи білімді меңгеру барысында зерттеу әдістерін қолдану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, тарихи сана мен отансүйгіштік сезімді қалыптастырады.

Бағдарламаға негізделген принциптер мен тәсілдер

Интегративтілік: Бағдарлама білім алушыларға пәндер арасындағы байланысты көруге және нақты әлемнің көпсалалы аспектілерін түсінуге мүмкіндік беретін әртүрлі пәндер бойынша білімді біріктіру принципіне негізделген. Бұл проблемалар мен міндеттерге кешенді көзқарасты қалыптастыруға, сондай-ақ білімді практикалық жағдайларда қолдану дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Білім алушы тәсілі:

Оқыту білім алушыға, оның қажеттіліктері мен қызығушылықтарына бағытталған. Бағдарлама әр білім алушыке жеке көзқарасты қолдайды, бұл жеке күшті жақтарын дамытуға және жақсарту үшін бағыттарды шешуге мүмкіндік береді. Оқыту білім білім алушылардің оқу процесіне белсенді қатысуын ынталандыру үшін құрылымдалған.

Құзыреттілік тәсіл:

Бағдарлама сыни тұрғыдан ойлау, коммуникативтік дағдылар, ынтымақтастық қабілеті, цифрлық сауаттылық және шығармашылық сияқты қазіргі әлемде қажетті негізгі құзыреттерді дамытуға бағытталған. Жобаға бағытталған оқыту:

Бағдарлама әртүрлі пәндерден білімді қолдануды және басқа білім алушылармен ынтымақтастықты қажет ететін жобаларды әзірлеуді және іске асыруды қамтиды. Бұл командада жұмыс істеу, жобаларды басқару және кешенді міндеттерді шешу дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Технологияны қолдану:

Технологиялық интеграция бағдарламаның негізгі аспектілерінің бірі болып табылады. Оқу процесі оқытудың интерактивтілігін арттыруға және оқу материалына тереңірек енуге ықпал ететін заманауи білім беру технологиялары мен цифрлық құралдарды пайдалануды қамтиды.

Курстың жаңалығы:

Жобаға бағытталған оқыту (PBL):

Бағдарлама жаңалығының негізгі элементі-жобалық оқытуды негізгі әдіс ретінде пайдалану. Бұл тәсіл білім білім алушыларға теориялық білімді игеріп қана қоймай, оларды іс жүзінде қолдануға, нақты мәселелерді шешуге және практикалық және әлеуметтік маңызы бар жобаларды құруға мүмкіндік береді.

Технологиялық интеграция:

Бағдарлама бұлтты технологияларды, AI, машиналық оқытуды және интерактивті платформаларды қоса алғанда, білім беру процесіне соңғы технологиялық жетістіктерді белсенді түрде енгізуде. Бұл білім білім алушыларге озық білім беру құралдарына қол жеткізуге мүмкіндік береді және оларды осы технологияларды кәсіби салада қолдануға дайындайды.

Адаптивті оқыту:

Бағдарлама әр білім алушының жеке қажеттіліктері мен оқу жылдамдығына сәйкес келетін бейімделген оқу жоспарларын ұсынады. Бұл материалды тереңірек және тиімді игеруге мүмкіндік береді, бұл әр білім алушыға өзінің ерекше қабілеттері мен қызығушылықтарына сәйкес дамуға мүмкіндік береді.

Курстың практикалық маңыздылығы:

Бағдарлама білім алушыларды жеке өмірінде де, кәсіби қызметінде де нақты мәселелерді шешуге қажетті құзыреттіліктермен қамтамасыз етеді. Командада жұмыс істеу, кешенді міндеттерді шешу және өзгерістерге

бейімделу қабілеттері қазіргі еңбек нарығы үшін өте маңызды.

Теориялық және әдіснамалық негіздері:

Білім алушылар өз білімдерін бұрынғы тәжірибелер мен қоршаған ортамен белсенді қарым-қатынас негізінде қалыптастырады деген идеяға негізделген. Бағдарлама білім алушыларды білімді өз бетінше іздеуге, ақпаратты талдауға және сыни бағалауға ынталандырады.

Пайдаланылған әдебиеттері тізімі:

1. XIX ғасырдың аяғы XX ғасыр басындағы Қазақстандағы оқу-ағарту ici//https://e-history.kz/kz/news/show/31828 – 2020
2. Қазақстандағы халық ағарту ici//https://stud.baribar.kz/26151/qazaqstandaghy- khalyq-aghartu-isi/
3. XIX ғасыр аяғындағы Қазақстандағы оқу-ағарту ici//https://e-history.kz/kz/news/show/31812 – 2020 ж.

МЕТОДИКА ПОДБОРА И АРАНЖИРОВКИ РЕПЕРТУАРА ДЛЯ БАЯНА В ДЕТСКИХ МУЗЫКАЛЬНЫХ ШКОЛАХ

Колесник Марина Николаевна
преподаватель по классу баян
руководитель оркестра русских народных инструментов
Алгинской детской школы искусств
города Алга, Актюбинской области

Баян занимает особое место среди народных инструментов благодаря своей выразительности, богатым тембровым возможностям и универсальности. Он используется как сольный, ансамблевый и оркестровый инструмент, а также служит прекрасным средством музыкального воспитания. В детских музыкальных школах обучение игре на баяне неразрывно связано с подбором репертуара, который должен быть доступным, интересным и педагогически оправданным.

Отбор музыкального материала для учащихся — это не просто подбор нот, а целая система, направленная на формирование музыкального вкуса, художественного мышления и исполнительских навыков. В последние годы преподавателю всё чаще приходится не только выбирать готовые пьесы, но и самостоятельно аранжировать произведения, адаптируя их к возможностям конкретного ученика. Поэтому вопрос методики подбора и аранжировки репертуара является одним из центральных в педагогике народных инструментов.

Современные дети живут в мире, где музыка звучит повсюду — в кино, мультфильмах, интернете. Их вкусы формируются под влиянием самых разных жанров: от классики до популярной и этнической музыки. Поэтому важно, чтобы обучение игре на баяне не ограничивалось только традиционным репертуаром, а отражало широту музыкальной картины мира.

Репертуар в детской музыкальной школе должен выполнять сразу несколько функций: обучающую, развивающую, воспитательную и мотивационную. Он должен способствовать освоению техники, развитию художественного вкуса, формированию интереса к народной музыке и культуре своего народа. Особенно это актуально для нашей страны, где в едином культурном пространстве сосуществуют русская и казахская музыкальные традиции, что создаёт богатую основу для воспитания через искусство.

Педагогические основы подбора репертуара.

Репертуар — это основа педагогического процесса, средство формирования личности музыканта и его художественного мировоззрения. Подбор произведений должен опираться на возрастные, психологические и технические особенности учащихся.

Главные принципы отбора:

Доступность — материал должен соответствовать уровню развития ученика, не вызывать переутомления и технических трудностей, мешающих выразительной игре.

Постепенность — каждая новая пьеса должна немного превосходить предыдущую по сложности, стимулируя рост ученика.

Художественная ценность — даже простая пьеса должна быть музыкально содержательной, развивать вкус и чувство стиля.

Разнообразие — в репертуар необходимо включать произведения разных жанров, эпох и культур, чтобы формировать широкий кругозор.

Мотивация — репертуар должен быть эмоционально привлекательным, вызывать у ребёнка желание играть.

При подборе пьес преподаватель должен учитывать индивидуальные особенности ученика: музыкальный слух, память, темперамент, уровень развития моторики и координации. Всё это помогает выбрать произведения, которые будут максимально эффективны именно для данного ученика.

Репертуарная структура обучения.

Для системного подхода к обучению можно выделить несколько направлений работы с репертуаром.

1. Учебно-технический материал. Сюда входят упражнения, этюды, гаммы, арпеджио, технические миниатюры. Их основная цель — развитие моторики, координации рук, артикуляции, штрихов и звукоизвлечения.

2. Художественный репертуар. Это основная часть программы. Включает оригинальные произведения для баяна, народные обработки, переложения классических пьес. Здесь формируются навыки выразительной игры, музыкального мышления, художественного вкуса.

3. Ансамблево-оркестровый репертуар. Произведения, исполняемые в дуэтах, трио или в составе оркестра народных инструментов. Такой опыт развивает слух, чувство ансамбля, умение подчинять свою партию общему звучанию.

4. Современные и эстрадные обработки. Произведения, близкие детям по духу: мелодии из мультфильмов, фильмов, джазовые и поп-пьесы. Они формируют интерес и делают обучение более живым и современным.

Каждая из этих групп должна быть представлена в индивидуальном учебном плане ученика в соответствии с его возрастом и уровнем подготовки.

Возрастные этапы обучения и подбор репертуара.

Начальный этап (1–2 годы). Главная задача — пробудить интерес к инструменту, сформировать элементарные навыки звукоизвлечения и ритма. Репертуар должен быть простым, мелодичным и понятным. Подходят русские и казахские народные песенки, лёгкие пьесы Гридина, Дербенко, Кабалевского. Важно избегать перегруженности фактуры и частых регистровых смен.

Средний этап (3–5 годы).. На этом этапе ребёнок осваивает нотный текст, формирует чувство фразы, начинает понимать форму. В репертуар включаются танцевальные жанры, переложения известных мелодий, пьесы в разных стилях. Возможна работа над простыми аранжировками под руководством преподавателя.

Старший этап (6–7 годы). Здесь формируется исполнительская самостоятельность. Учащийся осваивает многочастные произведения, концертные пьесы, обработки народных тем, музыку современных авторов. Включаются произведения казахстанских композиторов

и оригинальные композиции для баяна. Репертуар строится так, чтобы ученик был готов к публичным выступлениям и конкурсам.

Методика аранжировки произведений.

Современный преподаватель нередко сталкивается с необходимостью адаптировать музыкальный материал под уровень конкретного ученика. Это требует знаний основ аранжировки.

Главная цель аранжировки — сохранить художественную суть произведения, но сделать его доступным для исполнения.

Основные приёмы:

- упрощение гармонической основы и ритма;
- сокращение диапазона и плотности фактуры;
- перераспределение мелодии между руками;
- создание выразительного аккомпанемента, типичного для баяна;
- добавление вступлений и заключений, которые придают пьесе законченность.

При этом важно использовать тембровые возможности баяна: регистровые смены, динамические контрасты, приёмы легато и тремоло. Они делают даже простую пьесу интересной и художественно насыщенной.

Типы аранжировок для ДМШ. В педагогической практике можно выделить несколько видов адаптаций.

Обработка народной мелодии. Простая мелодия с элементарным аккомпанементом, развивающая чувство ритма и формы.

Вариации на тему. Мелодия повторяется с постепенным усложнением фактуры. Этот вид работы стимулирует творческое мышление и внимание.

Жанровая стилизация. Известная детская песня может быть переложена в жанре вальса, польки, марша, что развивает чувство стиля. Современная обработка. Использование джазовых аккордов, синкоп, необычных регистров делает музыку яркой и близкой современным детям.

Ансамблевая аранжировка. Пьеса делится на две-три партии для исполнения с другим баянистом или с флейтой, гитарой, домрой. Это помогает развивать чувство ансамбля и музыкальную коммуникацию.

Методика подбора и аранжировки репертуара для баяна в детских музыкальных школах — это искусство педагогического творчества. От того, насколько грамотно выстроена система репертуара, зависит эффективность обучения, мотивация ученика и его дальнейший путь в музыке.

Хорошо подобранный материал помогает развивать не только технику, но и художественный вкус, самостоятельность, эмоциональную отзывчивость. А аранжировка позволяет преподавателю гибко подходить к задачам обучения, адаптировать музыку под возможности конкретного ребёнка и сделать её живой и интересной.

Репертуар — это зеркало педагогического мастерства. Через него проявляется любовь учителя к искусству, уважение к личности ученика и стремление сохранить традиции народного исполнительства, наполнив их современным звучанием.

Использованная литература

1. **Абдулин Э. Б.** *Музыкальное образование в Казахстане: традиции и современность.* – Алматы: Қазақ университеті, 2015. – 180 с

2. **Ергалиева Л. С.** *Оркестр народных инструментов в системе музыкального воспитания Казахстана.* – Нур-Султан: Национальная академия искусств, 2021. – 192 с.

3. **Жумаканов Е. А.** *Исполнительские и методические основы обучения игре на баяне и аккордеоне.* – Караганда: КарГМУ, 2018. – 156 с.

4. **Кожахметова К. Ж.** *Казахская народная музыка в системе художественного воспитания.* – Алматы: Өнер, 2010. – 240 с.

ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЖАҢАШЫЛДЫҚ

Конырбаева Нуржамал Досаевна
Шымкент қаласыТитов атындағы
№20 мектеп-гимназиясының мұғалімі

Қазіргі жаһандану дәуірінде білім беру жүйесі қоғам дамуының негізгі тетігіне айналып отыр. Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, табысты мемлекеттердің барлығы инновацияға негізделген білім беру жүйесін қалыптастыруға ұмтылуда. Сондықтан Қазақстан да өз білім беру саласында жаңашылдыққа, озық тәжірибелер мен заманауи технологияларды енгізуге баса назар аударуда. Жаңашылдық ұғымы – білім беру процесінде жаңа идеялар мен әдістерді қолдану, оқытудың тиімді жолдарын іздеу және білім сапасын арттыруға бағытталған үдеріс. Қазіргі таңда мұғалім мен оқушының арасындағы қарым-қатынас түбегейлі өзгеріп, оқыту парадигмасы тұлғаға бағытталған үлгіге ауысты. Енді оқушы білімнің пассивті тұтынушысы емес, оны өз бетімен іздеп, талдап, қолдана білетін белсенді тұлға ретінде қалыптасуы қажет.Мұндай жаңашылдық болашақ ұрпаққа сапалы білім беруге жетелейді.

Еліміздің болашағы жастарда екені біздерге мәлім.Осы ұрпақты саналы да сапалы етіп тәрбиелеу ұстаздардың еншісінде. Мұғалім оқушыға білім берумен қатар оны тәрбиелеп, сауатты тұлға болып қалыптасуына және әлеуметтік ортаға бейімдейді.Сондықтанда мұғалімдер білім беру жүйесінде, қоғамда, әлемде болып жатқан өзгерістер мен жаңашылдықтардан тыс қалмауы қажет. Қазіргі мұғалім тек білім беруші емес, ол – бағыттаушы, кеңесші және инновациялық ойлаудың үлгісі. Мұғалім үнемі кәсіби дамуда болуы керек: жаңа әдістемелерді меңгеру, онлайн курстарға қатысу, тәжірибе алмасу – жаңашыл педагогтың негізгі көрсеткіштері.

Білім беру жүйесіндегі ең үлкен жаңалықтардың бірі – цифрландыру. Электронды оқулықтар, онлайн платформалар, виртуалды зертханалар және жасанды интеллект элементтері оқу процесін жаңа деңгейге көтеруде. Мысалы, цифрлық білім ресурстары арқылы оқушылар кез келген уақытта, кез келген жерде сапалы білім ала алады.

Білім беру жүйесіндегі жаңашылдықтың басты мақсаты – оқушының жеке қабілеттерін дамыту, сыни және шығармашылық тұрғыда ойлау дағдыларын қалыптастыру. Бұл тұрғыда мұғалімнің кәсіби рөлі өзгеріп, ол енді ақпарат көзі емес, оқыту процесінің ұйымдастырушысы және бағыт берушісі ретінде қарастырылады. Заманауи педагогикалық технологияларды тиімді пайдалану мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін арттырып, білім сапасын жоғарылатуға ықпал етеді.Қазақстанда білім беру саласын жаңғырту бағытында бірқатар стратегиялық бағдарламалар жүзеге асырылуда. Атап айтқанда, «Цифрлық Қазақстан», «Білімді ұлт», «Орта білім мазмұнын жаңарту» жобалары білім берудің жаңа моделін қалыптастыруға бағытталған. Бұл бағдарламалардың негізгі міндеті – оқу процесін цифрландыру, заманауи оқу материалдарын әзірлеу, оқушылардың функционалдық сауаттылығын және ақпараттық мәдениетін дамыту.

Қазіргі білім беру жүйесіндегі басты бағыт – **инновация мен цифрландыру.** Электронды оқулықтар, онлайн сабақтар, бейне дәрістер мен виртуалды зертханалар – мұның барлығы оқу процесін жетілдіріп, білімді баршаға қолжетімді етуде.Қашықтан оқыту жүйесі, электрондық журналдар мен білім беру платформалары (мысалы, Kundelik.kz, BilimLand, Google Classroom, Zoom) оқу процесінің тиімділігін арттыруда. Сонымен қатар, STEAM-білім беру, жобалық және зерттеушілік әдістер, критериалды бағалау жүйесі – қазіргі білім берудегі инновациялық бағыттардың негізгісі. Бұл

тәсілдер оқушылардың шығармашылық қабілеттерін арттырып, сыни тұрғыдан ойлау және практикалық дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік беруде.Мұндай технологиялар білім алушылардың оқу уақыты мен орнын таңдауда еркіндік беріп, дербес білім алу мүмкіндігін кеңейтеді.Қазіргі білім беру жүйесіндегі жаңашылдықтар педагогикалық процестің тиімділігін арттырып қана қоймай, қоғамның интеллектуалдық әлеуетін нығайтуға ықпал етеді. Инновациялық бағыттағы білім беру – XXI ғасыр талаптарына сай, бәсекеге қабілетті, шығармашылық тұрғыдан ойлайтын тұлға қалыптастырудың негізгі тетігі болып табылады. **Бүгінгі жаһандану дәуірі** білім саласына тың серпін берді. Қоғамның қарқынды дамуы білім жүйесінен де үздіксіз жаңаруды, жаңа көзқарасты талап етеді. Бүгінгі таңда білім беру тек ақпарат берудің құралы емес, шығармашыл, сыни ойлайтын, өмірде өз орнын таба білетін тұлға қалыптастырудың басты тетігіне айналды. Жаңашылдық – білімнің мазмұнын ғана емес, оның мақсатын да өзгертті. Бүгінгі шәкірттеріміз тек пәндік біліммен шектелмей, **жеке өмірлік құзыреттерді** де меңгеруі қажет. Яғни, олар еркін ойлап, жауапкершілікпен әрекет ететін, қоғамға пайда әкелетін азамат болып қалыптасуы керек.

Қорытындылай келе, қазіргі білім беру жүйесіндегі жаңашылдық – қоғам дамуының басты қозғаушы күші. Заманауи технологиялар мен инновациялық әдістерді тиімді пайдалану арқылы ғана сапалы білім мен бәсекеге қабілетті ұлт қалыптастыруға болады. Жаңашылдық – бұл уақыт талабы, ал оны жүзеге асыру – әрбір ұстаз бен білім саласының ортақ міндеті. Білім саласындағы жаңашылдық – елдің дамуының кепілі, ал жаңашыл ұстаз – болашақтың сәулетшісі.

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ҚҰНДЫЛЫҚҚА БАҒДАРЛАНҒАН ТӘСІЛДІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ

Кубланова Нурзия Бакытжановна
Ақтөбе облысы Темір ауданы Кеңқияқ ауылы
«Кеңқияқ жалпы орта білім беретін мектебі»
КММ-ң бастауыш сынып мұғалімі

Аннотация

Бұл мақалада бастауыш мектепте құндылыққа бағдарланған тәсіл – білім беру үдерісінде рухани – адамгершілік және мәдени құндылықтарды оқушылардың санасына сіңіруді мақсат ететін әдістер қарастырылды. Бастауыш мектепте құндылыққа бағдарланған тәсілді жүзеге асырудың рөлі, оның әдістемелік негіздері және білім алушылардың оқу нәтижелерін жақсартуға бағытталған қолданылу тәсілдері талданды.

Қазіргі уақытта білім беру сапасының маңызды көрсеткіштерінің бірі – оқушының білім деңгейі ғана емес, сонымен бірге оның өмірлік жетістігі-адамның өзін-өзі дамыту қабілетіне байланысты әлеуметтік бейімделу. Соңғы жылдары оқытудағы тұлғаға бағытталған тәсіл туралы көп айтылды және жазылды. Беру жүйесінде құндылықтарға бағытталған тәсіл ерекше мәнге ие болып отыр. Бұл тәсілдің мақсаты – оқушылардың бойында адамгершілік, патриотизм, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды қалыптастыру. Бастауыш мектеп кезеңі тұлғаның рухани дамуы мен моральдық негіздерін қалыптастыруда маңызды рөл атқаратындықтан, құндылыққа бағытталған оқытуды тиімді жүзеге асыру өте өзекті мәселе болып табылады.

Бастауыш мектепте құндылыққа бағдарланған тәсіл – білім беру үдерісінде рухани – адамгершілік және мәдени

құндылықтарды оқушылардың санасына сіңіруді мақсат ететін әдіс. Бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне сәйкес құндылықтарды сіңіру олардың болашақта саналы, тәрбиелі азамат болып қалыптасуына негіз қалайды. Бастауыш сынып оқушыларымен жұмыс істеуде ойын элементтері, тренингтер және құндылықтарға бағытталған тапсырмалар кеңінен қолданылады. Оқушылардың бойында патриотизм, еңбексүйгіштік және адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру үшін сыныптағы ынтымақтастық пен қолдау атмосферасы маңызды. Пәндерді оқыту барысында құндылықтық мазмұнды енгізу де баланың дүниетанымын кеңейтуге септігін тигізеді. Бастауыш мектептегі білім беру мен тәрбиенің өзара байланысы ерекше мәнге ие. Оқушыларды оқыту барысында олардың бойында патриотизм, адамгершілік және еңбексүйгіштік сияқты құндылықтарды қалыптастыру басты міндеттердің бірі болып саналады. Осыған байланысты оқу бағдарламаларына рухани – адамгершілік бағыттағы тапсырмаларды кіріктіру өзекті.

Бастауыш сыныптарда құндылықтарды қалыптастыруда әртүрлі әдістер мен материалдарды қолдануға болады. Олардың ішінде ойын технологиялары, және интерактивті әдістер ерекше орын алады. Сабақта қолданған ойын элементтері балалардың қызығушылығын арттырып, тақырыпты жақсы меңгеруіне көмектеседі. Сонымен қатар, бейнероликтер арқылы патриоттық сезімдерді ояту да тиімді болады.

Тиімді жақтары:

1. Балалардың белсенділігі артады.
2. Құндылықтарды эмоционалды түрде қабылдайды.
3. Ұжымдық қарым-қатынас дамиды.

Тиімсіз жақтары:

1. Кейбір оқушылар ойынға толық қатыспайды.
2. Уақытты көп қажет етеді.

Сондай-ақ, тәрбие сағаттарында қолданған әңгімелесу әдісі оқушылардың өз ойларын ашық айтуына ықпал етеді. Мысалы, «Адалдық – асыл қасиет» тақырыбында балалардың адалдық туралы пікірлері тыңдалып, түрлі жағдайлар талқыланды. Бірақ, кейбір оқушылар ұялып, ойын толық жеткізе алмады. Бұл әдістің тағы бір кемшілігі – кейде пікір алмасу ұзаққа созылады.

Көрнекілік құралдар қолданғанда, мысалы, патриоттық тақырыпта пайдаланған Қазақстан картасы мен рәміздер балалардың елжандылық сезімін арттырды.

Тұлғаға бағытталған тәсілдің негізгі компоненттері – әр оқушының бірегейлігін, оның жеке оқу іс-әрекетін тану. Мұнда мұғалімнің рөлі білім, дағдыларды беруде емес, оқушыға өзінің әлеуетіне және тиісті оқыту технологиясына сүйенуге мүмкіндік беретін белгілі бір білім беру ортасын ұйымдастыруда. Мұғалім мен оқушы – бұл оқушының жеке өзін – өзі жүзеге асыруын құруға және оның жеке қасиеттерін дамытуға бағытталған бірлескен білім беру іс-әрекетін жасаушылар. Бұл тәжірибені жалпылау бойынша жұмыстың мақсаты – бастауыш сынып оқушысының жеке басының жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін және оған өмірде өз орнын табуға көмектесетін бейімделу ортасын ұйымдастыру арқылы баланың балалық шағында толыққанды өмір сүруіне жағдай жасау (құндылықтарды, ортаны және ондағы мәдени өзін-өзі жүзеге асыру тәсілдерін таңдау).

Тәжірибенің міндеттері келесідей:

1. Тұлғаға бағытталған технологияның әдіснамалық негізін зерттеу.
2. Бастауыш сынып оқушыларын оқыту және дамыту процесінде тұлғаға бағытталған технология әдістерін практикалық қолдануды көрсету.
3. Бастауыш сынып оқушыларын оқытуда тұлғалық бағдарланған тәсілдің қажеттілігін растауға мүмкіндік беретін қажетті мониторингтерді дайындау
4. Нәтижелерді өңдеңіз және тиісті қорытынды жасаңыз.
5. Тұлғаға бағытталған сабақтың әдістемелік әдістерін сипаттаңыз.

Оқытудағы жеке көзқарас әр оқушыға өз қарқынымен, оңтайлы жұмыс істеуге мүмкіндік береді, сонымен қатар тапсырмаларды жеңуге мүмкіндік береді және оқу іс-әрекетіне мотивацияны арттыруға көмектеседі. Дифференциалды тәсілдің мәні оқушылардың табиғи бейімділіктерімен, дайындық деңгейімен, есте сақтау түрлерімен, қоршаған әлемді қабылдауымен, мінез ерекшеліктерімен ерекшеленетіндігінен туындайды. Оқушыларға сараланған тәсілді қолдану қажеттілігі менің тәжірибемнің өзектілігі болып табылады. Тәжірибенің жаңалығы оқушылардың білім деңгейін ескере отырып, оқытудың жаңа технологияларын енгізу және жетілдіру, дидактикалық құралдарды әзірлеу болып табылады.

Тұлғаға бағытталған білім берудің мазмұны адамға өзінің жеке басын құруға, өмірдегі өзінің жеке ұстанымын анықтауға көмектесуге арналған: өзі үшін маңызды құндылықтарды таңдау, белгілі бір білім жүйесін игеру, қызығушылық тудыратын ғылыми және өмірлік мәселелердің шеңберін анықтау, оларды шешу жолдарын игеру, өзінің «Мен» рефлексивті әлемін ашу және оны басқаруды үйрену. Тұлғаға бағытталған оқытуды тиімді ұйымдастырудың критерийлері жеке даму параметрлері болып табылады. Осылайша, жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, тұлғаға бағытталған оқытудың осындай анықтамасын беруге болады: «Тұлғаға бағытталған оқыту» - бұл оқыту субъектілерінің өзара әрекеттесуін ұйымдастыру олардың жеке ерекшеліктері мен әлемді тұлғалық-пәндік модельдеу ерекшеліктеріне барынша бағытталған оқыту түрі.

Тұлғаға бағытталған технологияның басты бағыты-өсіп келе жатқан адамның бірегей біртұтас тұлғасы, ол өз мүмкіндіктерін барынша іске асыруға ұмтылады, жаңа тәжірибені қабылдауға ашық, әртүрлі өмірлік жағдайларда саналы және жауапты таңдау жасай алады. Тұлғаға бағытталған білім беру технологияларының түйінді сөздері «даралық», «бостандық», «дербестік», «шығармашылық» болып табылады.

Тұлғаға бағытталған сабақ дәстүрліден айырмашылығы, ең алдымен «мұғалім-оқушы» өзара әрекеттесу түрін өзгертеді. Командалық стильден бастап мұғалім оқушының іс жүргізу әрекетінен гөрі нәтижелерді талдауға назар аудара отырып, ынтымақтастыққа көшеді. Оқушының ұстанымы да өзгерді – мұқият орындаудан белсенді шығармашылыққа дейін, оның ойлауы басқаша болады: рефлексивті, яғни нәтижеге бағытталған. Сабақта қалыптасқан қатынастардың сипаты да өзгерді. Ең бастысы, мен мұғалім ретінде білім беріп қана қоймай, оқушылардың жеке басының дамуына оңтайлы жағдай жасауым керек. Тұлғаға бағытталған технологияның дидактикалық материалының мақсаты – оқу бағдарламасын пысықтау, оқушыларға қажетті білім, білік, дағдыларды үйрету. Тұлғаға бағытталған технологияның дидактикалық материалының түрлері: оқу мәтіндері, тапсырма карталары, дидактикалық тесттер. Тапсырмаларды тақырып бойынша, қиындық деңгейі бойынша, пайдалану мақсаты бойынша, оқушының оқу іс-әрекетінің жетекші түрін (танымдық, коммуникативтік, шығармашылық) ескере отырып, көп деңгейлі сараланған және жеке тәсіл негізінде операциялар саны бойынша әзірлеймін. Төмендегілерді атап өткім келеді, тұлғаға бағытталған тәсіл білім, білік, дағдыларды меңгерудегі жетістік деңгейі бойынша бағалау мүмкіндігіне негізделген.

Білімді толық игеру технологиясы. Осы технология бойынша сабақтарға дайындық кезінде толық игерудің не екенін және барлық оқушылардың қандай нәтижелерге қол жеткізетінін анықтау қажет.

Толық игеру технологиясын енгізу қадамдары:

1-қадам. Оқушылардың толық меңгеру технологиясы бойынша жұмыста бағдарлануы.

2-қадам.Оқу бірліктерінің әрқайсысы бойынша оқыту.

3-қадам.Тексеру жұмыстарын жүргізгеннен кейін оқушылар екі топқа бөлінеді:

4-қадам. Оқушылардың әрқайсысының материалды толық меңгеруін бағалау.

5-қадам.Әр оқушыға бағалау (белгі) мәнін түсіндіру.

Бейімделетін оқыту жүйесі. Бұл мұғалімнің шығармашылық ойлауын, жаңа психологиялық теорияларды қалыптастыруға әсер ететін оқу процесін жетілдіруге, соңғы уақыттағы үрдістерді талдау негізінде пайда болған оқытуды ұйымдастырудың түбегейлі жаңа моделі.

Ойын оқыту технологиясы. Ойын технологиясы сабақтарда танымдық белсенділікті дамытуға ықпал етеді. Ойын технологиясын бастауыш мектептегі барлық сабақтарда қолдануға болады. Себебі бастауыш мектеп-балалар өміріндегі жаңа кезең: балабақшадан - мектепке, мұғалімдер әлеміне, жаңа пәндер, оқулықтар. Қазіргі балалар мектепке келгенде компьютерді еркін меңгерген. АКТ-ны қолдану қазіргі сабақтың міндетті бөлігі болып табылады. Компьютерлік оқыту ойындары оқу процесінде қажет және қажет. Сабақтарда АКТ қолдану, сөзсіз, қажет. Дидактикалық ойынмен сабақтың тән ерекшелігі-ойынды сабақтың құрылымдық элементтерінің бірі ретінде оның дизайнына қосу.

Модульдік оқыту технологиясы. Технология әр оқушының жеке басына бағытталған іс-әрекетке негізделген. Оқушылардың материалды игерудегі өзіндік қызметі болжанады. Бұл технологияның мәні тәуелсіздіктің көп немесе аз дәрежесі бар Оқушылар мақсатты іс-қимыл жоспарын, ақпарат банкін, қойылған дидактикалық мақсаттарға жету үшін әдістемелік нұсқаулықты қамтитын өздері ұсынған жеке бағдарламамен жұмыс істей алады.

Көп деңгейлі оқыту технологиясы. Бұл оқу процесін ұйымдастырудың педагогикалық технологиясы, оның аясында оқу материалын игерудің әр түрлі деңгейі қабылданады, яғни бір оқу материалының тереңдігі мен күрделілігі А, В, С деңгейіндегі топтарда әр түрлі болады, бұл әр оқушыға мектеп бағдарламасының жеке пәндері бойынша оқу материалын әр түрлі деңгейде игеруге мүмкіндік береді (А, В, С), бірақ әр оқушының қабілеттері мен жеке ерекшеліктеріне байланысты негізгіден төмен емес.

Оқытуды саралау және даралау. Оқытуды саралау және даралау білім беру процесін оның әртүрлі деңгейлерінде құрудың негізін құрайды. Бастауыш мектепте оқытуға келетін болсақ, осы қағидаттарды іске асыру әр баланың білім беру бағдарламасын нәтижелі игеруін қамтамасыз ете отырып, оқушылардың әртүрлі санаттары үшін оқу жұмысын оңтайлы қарқынмен құруға мүмкіндік береді. Мектептегі оқытудың бастапқы кезеңінде осындай білім беру жұмысының құрылысы сипатталады, онда бір сынып оқушылары даму ерекшеліктеріне, зияткерлік және басқа қабілеттеріне, оқу материалын қабылдау мүмкіндіктеріне байланысты топтарға бөлінеді. Сыныпта саралау оқушыларды олардың дамуының белгілі бір деңгейлеріне сәйкес топтарға бөлуді қамтиды. Мысалы, денсаулық жағдайы, оқу ақпаратын қабылдау, зейінділік, жұмыс жылдамдығы, өнімділік, қызығушылық, интеллекттің даму деңгейі, тіпті оқушылардың мінезі мен темпераменті.

Қорытындылай келе бастауыш мектепте құндылыққа бағдарланған тәсілді жүзеге асыру оқушылардың рухани-адамгершілік қасиеттерін дамытып, білім сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Сондықтан білім беру процесінде құндылықтық аспектілерге ерекше көңіл бөлу қажет. Бастауыш мектепте

құндылыққа бағдарланған тәсіл оқушылардың рухани-адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Сабақ барысында қолданылған ойын, әңгімелесу және көрнекілік әдістері өз тиімділігін көрсеткенімен, кейбір жағдайларда толық нәтижеге жету үшін әдістерді үйлестіріп қолдану қажет. Сондықтан құндылықтық тәрбиені кешенді түрде ұйымдастыру маңызды.

Әдебиеттер тізімі

1. Михайленко Н.Я., Короткова Н.А. Ориентиры и требования к обновлению содержания. М.,2010.

2. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования. – М., 2002.

3. Ракитина М. Г. «Дидактикалық материалдар жинағы», М., 2006.

4. Копытов Н. «Лучшие задачи на развитие логики», М., 2002.

5. Богин В.Г. «Современная дидактика», М., 2011.

6. https://ust.kz/word/bastayys_synyp_mugalimining_bastayys_mektepte_oqytydagy_tulgaga_bagyttalgan_tasil_taqyrybyndagy_jumys_tajiribesinen-340211.html Бастауыш сынып мұғалімінің «Бастауыш мектепте оқытудағы тұлғаға бағытталған тәсіл» тақырыбындағы жұмыс тәжірибесінен.

7. https://multiurok.ru/files/tulgaga-bagyttalgan-bilim-berude-oku-t-rbie-uderis.html Тұлғаға бағытталған білім беруде оқу – тәрбие үдерісін жаңаша ұйымдастыру

ҚАЗАҚ ТІЛІ ПӘНІНІҢ МҰҒАЛІМІ-ТІЛ МӘДЕНИЕТІНІҢ САҚШЫСЫ

Матжанова Дамеле Сапаровна
Ақтөбе облысы Қобда ауданы Бестау мектеп ББК КММ-нің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Халқымыздың рухани көсемі А.Байтұрсыновтың: «Мұғалім әдісті көп білуге тырысуы керек,оларды өзіне сүйеніш,қолғабыс нәрсе есебінде қолдануы керек»,-деген сөзі бүгінгі күні тіпті өзектене түскендей. XXI ғасырдың жан-жақты зерделі,дарынды,талантты адамын қалыптастыру бағытында ұстаз басты тұлға болып саналады, әрі ұстаздарға үлкен талаптар қойылуда.Ұстаз ұғымы-мағынасы кең, мәні терең, тарихи ұғым.Ұстаздың білімділік,абырой-беделінің айнасы-шәкірті. «Шәкірттің» жақсы болмағы – ұстазынан» деп халық тегін айтпаған.

Қазақ әдебиетінің ірі өкілі Ж.Аймауытов ұстаз қызметін «Ұстаз-шәкірттерге сабақ берумен, білім үйретумен шектелген маман иесі емес, ол шәкірттерінің алдағы өмірін көз алдына келтіріп, өз басынан кешірген тәжірибесіне таянып, келешекте жазатайым аяғын шалыс басып, өмірден соққы жеп,өкінбес күні бұрын сақтандыратын қорғаушысы, қамқоршысы», -деп биік баға берген. Мұғалім ең алдымен бала жүрегінің пернелерін дәл тауып, оны ойната білетін тамыршы да болуы да тиіс.

Ұлы Абай «Мейірімділік-бауырым деп адам баласын жақын тартқанда іске асатын қасиет» деп бағалаған.Мейірімділік бар жерде жақындық бар, жақындық бар жерде сенім бар.Сенім барда не қажеттің бәрі бар.Ұстаздың қоғам өмірінде алатын орны мен олар атқарып отырған міндеттері орасан зор жауапкершілікті қажет етеді.

Жаңа ғасыр мұғалім шәкірт алдында терең білім,жан-жақты білікті тұлғасымен дараланып,қадірленуі тиіс.Өзім оқу орыс тілінде жүретін кластарда сабақ жүргіземін.Онда қазақ тілін оқыту,оны меңгертудің қиындығы да қызығы мол. Сабақты қазіргі талапқа сай жаңа әдіс-тәсілдермен қызықты, тартымды өткізу үшін жан-жақты ізденісті қажет етеді.

Қазақ тілін орыс мектептерінде оқытуда пән мұғалімнің алдында мынадай үш негізгі мақсат қойылады.Біріншіден, тәжірибелік мақсат,яғни, оқушының сөздік қорын байыту,қазақша дұрыс сөйлеу,сауатты жазуға машықтанып,бір-бірімен сөйлесуге, оқығанын көріп білгенін қысқаша әңгімелеп беруге үйрету.

Екіншіден, қазақ тілін пән ретінде оқыту арқылы оқушыларға қазақ халқының тұрмысы мәдениеті,тіл туралы мағлұматтар беру. Үшіншіден, қазақ тілі мен әдебиетімен танысу арқылы оқушыларды азаматтық,адамгершілік рухта тәрбиелеуге ұлтаралық қарым-қатынасты нығайтуға мүмкіндік туғызу.Мемлекеттік тілдің беделін көтеру қазақ тілі пәні мұғалімінің басты міндеті.

Бүгінгі таңда қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде үйретіп қана қоймай,оны қадірлеу мен құрметтеуді,әр оқушының бойына тілге деген сүйіспеншілікті сіңіру-қазақ тілі мұғалімінің басты міндеті. Сабақ барысында оқушыларға тілдің фонетиасы, лексикасы, морфологиясы, синтаксисі сияқты салаларын меңгертумен қатар,тіл мәдениетіне де аса мән беру қажет.Сөздің қадірін ұғыну,ойын жүйлі жеткізу,шешен сөйлеу-болашақ тұлғаның маңызды қасиеттері. Қазақ тілінің бай қазынасын терең меңгерген ұрпақ-елінің ертеңгі тұтқасы.

ЗНАЧЕНИЕ СИСТЕМНОГО ВНУТРИШКОЛЬНОГО КОНТРОЛЯ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА УЧЕБНОЙ РАБОТЫ

Мысник Наталья Гартмутовна
заместитель директора по учебной работе
КГУ «Дмитриевской общеобразовательной основной школы»
ОО Мартукского района УО Актюбинской области

Аннотация. В статье раскрывается роль системного внутришкольного контроля как важнейшего механизма обеспечения и повышения качества учебной работы в общеобразовательной школе. Рассматриваются цели, функции и принципы внутришкольного контроля, его значение для совершенствования педагогической деятельности и развития профессиональной компетентности педагогов. Автор подчёркивает необходимость перехода от формального подхода к аналитико-развивающей модели контроля, ориентированной на сотрудничество, саморефлексию и повышение результативности образовательного процесса.

Ключевые слова: внутришкольный контроль, системный подход, качество образования, управление школой, педагогический анализ.

Внутришкольный контроль является важнейшей составляющей управленческой деятельности образовательной организации. Он обеспечивает целостность и эффективность учебно-воспитательного процесса, способствует повышению качества образования и профессиональному росту педагогов.

Современные требования к системе образования Казахстана акцентируют внимание на необходимости постоянного анализа и совершенствования учебной работы. Контроль в школе должен носить системный, развивающий характер, ориентированный не на фиксацию недостатков, а на поиск путей их преодоления. Именно такой подход позволяет администрации и педагогическому коллективу обеспечить устойчивое качество обучения и воспитания.

Актуальность системного внутришкольного контроля обусловлена

переходом образования к компетентностной модели, ориентированной на развитие личности ученика и педагогическую эффективность.

Системный внутришкольный контроль — это целенаправленная деятельность администрации и педагогического коллектива, направленная на изучение, оценку и совершенствование всех компонентов учебно-воспитательного процесса. Он представляет собой не отдельные проверки, а комплексную систему мониторинга, анализа и корректировки работы школы.

Основными функциями системного внутришкольного контроля являются:

- диагностическая — получение объективной информации о состоянии учебной работы;
- аналитическая — выявление причин успехов и проблем;
- прогностическая — определение направлений дальнейшего развития;
- корректирующая — выработка практических рекомендаций;
- мотивационно-развивающая — стимулирование профессионального роста педагогов.

Таким образом, системный контроль выполняет роль инструмента управления качеством образования, обеспечивая обратную связь между целями, процессом и результатами деятельности школы.

Заместитель директора по учебно-воспитательной работе играет ключевую роль в организации системного контроля. Он осуществляет планирование, координирует работу педагогов, анализирует результаты и формирует рекомендации для совершенствования учебного процесса.

К основным направлениям его деятельности относятся:

- разработка годового плана внутришкольного контроля;
- составление графиков тематических, классно-обобщающих и фронтальных проверок;
- анализ учебной документации и результатов контроля;
- организация методической помощи педагогам;
- подготовка аналитических справок и отчётов.

Заместитель директора выступает не контролёром, а партнёром и консультантом, обеспечивая педагогам обратную связь и условия для профессионального роста.

Качество учебной работы — это комплексная характеристика, включающая результаты обучения, эффективность педагогических технологий, организацию образовательного процесса и удовлетворённость участников. Системный контроль обеспечивает управление качеством через:

- регулярный мониторинг успеваемости и достижений учащихся;
- анализ выполнения учебных программ и планов;
- выявление и распространение передового педагогического опыта;
- оценку эффективности методической работы;
- разработку корректирующих мероприятий.

Системный подход к контролю позволяет перейти от констатации фактов к прогнозированию и развитию, выявлять тенденции, отслеживать динамику и управлять изменениями.

Благодаря контролю повышается профессиональная активность педагогов, укрепляется ответственность за результаты труда, формируется коллективная ориентация на качество.

Современный внутришкольный контроль должен быть не карательным, а аналитико-развивающим. Он включает:

- наблюдение за уроками с последующим обсуждением и самоанализом;
- анализ документации не только с точки зрения правильности ведения, но и содержания;

• проведение педагогических консилиумов, методических советов, самооценочных процедур;

• использование анкетирования, собеседований, обратной связи.

Такой контроль формирует культуру педагогического анализа, развивает профессиональное мышление и способность учителей самостоятельно совершенствовать свою деятельность.

Результаты контроля должны быть не только зафиксированы, но и внедрены в практику управления. На их основе корректируются рабочие планы, методическая работа, система повышения квалификации, распределяются ресурсы.

Анализ контрольных данных позволяет определить приоритетные направления развития школы:

• повышение качества преподавания отдельных предметов;

• совершенствование методики работы с учащимися с разным уровнем подготовки;

• развитие внутреннего мониторинга;

• формирование эффективной модели взаимодействия с родителями и сообществом.

Таким образом, системный внутришкольный контроль становится инструментом стратегического развития образовательной организации.

Системный внутришкольный контроль является важнейшим условием повышения качества учебной работы. Он обеспечивает единство всех компонентов образовательного процесса, создаёт основу для анализа и принятия управленческих решений.

Контроль, основанный на принципах системности, объективности и сотрудничества, способствует профессиональному росту педагогов, формированию атмосферы доверия и ответственности, повышению мотивации и эффективности труда.

Переход от формального контроля к аналитико-развивающей модели управления позволяет школе стать открытой системой, способной к саморазвитию и постоянному совершенствованию качества образования.

Список литературы

1. Абдиримова Г.Е. Внутришкольный контроль как инструмент управления качеством образования. — Алматы: КазНПУ им. Абая, 2020.

2. Аймагамбетова К.А. Менеджмент в образовании. — Нур-Султан: Фолиант, 2019.

3. Артемьева Т.В. Мониторинг качества образования в общеобразовательной школе. — М.: Академия, 2018.

4. Джунусова А.М. Современные механизмы управления школой в условиях обновления содержания образования. — Астана: НИШ, 2020.

5. Шамова Т.И., Давыденко Т.М., Третьяков П.И. Управление образовательными системами. — М.: Академия, 2021.

ОБ ИТОГАХ ВНЕДРЕНИЯ АВТОРСКОЙ ПРОГРАММЫ «ФОРМИРОВАНИЕ ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНОЙ ГРАМОТНОСТИ» В УЧЕБНЫЙ ПРОЦЕСС НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Петрова Валентина Николаевна
учитель начальных классов
КГУ «Средней общеобразовательной школы №53» г. Актобе

Аннотация. В статье рассматриваются результаты экспериментального внедрения авторской программы «Формирование естественнонаучной грамотности у учащихся 3-го класса», направленной на развитие исследовательских, познавательных и экологических компетенций младших школьников. Представлены цели и задачи программы, особенности содержания, методы работы и формы организации учебного процесса. Анализируются результаты педагогического эксперимента, отражающие положительную динамику формирования естественнонаучной грамотности учащихся. Отмечается, что использование деятельностных, практико-ориентированных и исследовательских методов способствует формированию у учащихся устойчивого интереса к изучению природы и пониманию её закономерностей.

Ключевые слова: естественнонаучная грамотность, исследовательская деятельность, младшие школьники, проектное обучение, функциональная грамотность.

Введение. Современная система образования Казахстана ориентирована на развитие функциональной и естественнонаучной грамотности учащихся как ключевого компонента общего образования. Согласно Государственному общеобязательному стандарту начального образования, важнейшей задачей школы является формирование у детей умений наблюдать, анализировать, экспериментировать и применять знания в реальных жизненных ситуациях.

В этих условиях особое значение приобретает реализация программ, направленных на развитие естественнонаучного мышления младших школьников. Одной из таких разработок стала авторская программа «Формирование естественнонаучной грамотности», реализованная в 2024–2025 учебных годах в ряде школ области в рамках учебного курса «Естествознание» и внеурочной деятельности.

Методологические основы программы. Программа разработана на основе идей компетентностного и деятельностного подходов, опирается на принципы системности, природосообразности, научности, доступности и интеграции знаний. В её основу положены современные подходы к естественнонаучному образованию, ориентированные на:

- формирование исследовательской и познавательной активности учащихся;
- развитие экологического сознания;
- освоение простейших экспериментальных методов;
- умение устанавливать причинно-следственные связи между природными явлениями.

В отличие от традиционных курсов по естествознанию, авторская программа предполагает практическую направленность содержания и акцент на развитие исследовательских умений.

Структура и содержание программы. Курс рассчитан на 34 учебных часа (1 час в неделю) и состоит из 13 тем:

1. Введение: что такое естественнонаучная грамотность, как мы будем работать. (1 ч)

2. Живая и неживая природа: признаки, отличия. (2 ч)

3. Организмы и среда обитания: растения и животные вокруг нас. (3 ч)

4. Воздух, вода, почва — три основы жизни. (3 ч)

5. Круговорот воды, состояния вещества (жидкое, твёрдое, газ). (3 ч)

6. Свет, тепло, движение — простые физические явления. (4 ч)

7. Растения: строение, потребности, роль в природе и жизни человека. (3 ч)

8. Животные: группы, приспособления, цепи питания. (3 ч)

9. Земля как планета: смена дня и ночи, времён года, природные ресурсы. (3 ч)

10. Человек, здоровье, безопасность в природе: как природа влияет на нас, и как мы — на природу. (2 ч)

11. Экология, бережное отношение к природе: отходы, экономия, охрана. (2 ч)

12. Простые исследования и опыты: наблюдение, опыт, измерение, выводы. (3 ч)

13. Итоговое повторение и проект/мини-исследование. (2 ч)

Каждая тема включает теорию, практику, задания, мини-исследования, лабораторные опыты, проектные работы и игровые формы. Особое внимание уделяется наблюдениям за природой в школьном дворе, выполнению опытов с доступными материалами и обсуждению результатов в группе.

Методы и формы работы. В ходе реализации программы использовались следующие педагогические методы:

- наблюдение и эксперимент (измерение, фиксация, анализ);
- проектная деятельность (мини-проекты экологического и исследовательского характера);
- игровые методы (дидактические игры «Угадай явление», «Живая цепочка», «Экологический патруль»);
- работа в группах и парах, дискуссии, защита проектов;
- интеграция с ИКТ (использование цифровых инструментов, интерактивных презентаций, онлайн-опросов).

Такое сочетание методов позволило сделать процесс обучения активным, деятельным и исследовательским, что полностью соответствует целям формирования естественнонаучной грамотности.

Результаты внедрения программы. Внедрение программы проходило в 2024–2025 учебном году в средней школе №53 и дополнительно прошли апрбацию в трёх школах области. В эксперименте участвовали 110 учащихся 3-х классов.

Мониторинг уровня естественнонаучной грамотности проводился по трём критериям:

1. Познавательный (знаниевый) — понимание основных закономерностей природы, знание терминов и явлений.

2. Деятельностный (умения) — проведение наблюдений, экспериментов, фиксация и анализ результатов.

3. Ценностный (отношение) — проявление интереса, бережное отношение к природе, готовность к сотрудничеству.

По итогам эксперимента наблюдается устойчивая положительная динамика. Если на констатирующем этапе высокий уровень естественнонаучной грамотности имели 18% учащихся, то после реализации программы — 64%. Существенно возрос интерес к исследовательской деятельности (на 35%), улучшились навыки фиксации результатов и анализа данных.

Учителя отметили рост самостоятельности, внимания, аккуратности и коммуникативных навыков детей при обсуждении результатов наблюдений и проектных работ.

Обсуждение результатов. Полученные данные подтверждают эффективность внедрения авторской программы как инновационного средства формирования естественнонаучной грамотности. Учащиеся овладели базовыми исследовательскими умениями — наблюдать, измерять, сравнивать, делать

выводы. Развитие познавательного интереса и экологической культуры стало основой для формирования более глубокого понимания взаимосвязей в природе.

Особое значение имеет личностный аспект — дети научились работать в команде, проявлять инициативу, выражать собственное мнение и уважительно относиться к результатам других. Таким образом, программа способствует развитию ключевых компетенций, определённых международными исследованиями PISA как составляющих естественнонаучной грамотности.

Заключение. Опыт внедрения авторской программы «Формирование естественнонаучной грамотности» показал её педагогическую целесообразность и высокую эффективность. Программа способствует развитию у младших школьников познавательной активности, исследовательских и аналитических навыков, формирует устойчивый интерес к науке и природе.

Рекомендуется использовать программу:

- как тематическое дополнение к предмету «Естествознание»;
- как вариативный курс в системе внеурочной деятельности начальной школы;
- при организации проектной и исследовательской работы учащихся.

Дальнейшая перспектива заключается в расширении программы для 4-го класса, проведении сравнительных исследований и разработке методических рекомендаций для педагогов.

Список литературы

1. Государственный общеобязательный стандарт начального образования Республики Казахстан. – Астана: МОН РК, 2022.
2. Методические рекомендации по формированию естественнонаучной грамотности обучающихся с использованием критериев PISA. – НАО им. И. Алтынсарина, 2023. – 80 с.
3. Кусаинова А.К., Кожанова Р.Т. Формирование естественнонаучной грамотности младших школьников в условиях обновлённого содержания образования. – Алматы: КазНПУ им. Абая, 2021.
4. Смагулова А.С. Интегративный подход к обучению естествознанию в начальных классах. – Караганда, 2019.
5. Тулегенова С.Е. Развитие исследовательских умений учащихся начальных классов при изучении естественнонаучных дисциплин. – Нур-Султан: «Фолиант», 2020.
6. Черникова Л.В., Баранова И.П. Естественнонаучное образование в начальной школе: теория и практика. – Москва: Просвещение, 2021.

РАЗВИТИЕ МУЗЫКАЛЬНОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩЕГОСЯ ЧЕРЕЗ РАБОТУ НАД ХУДОЖЕСТВЕННЫМ ОБРАЗОМ ПРОИЗВЕДЕНИЯ

Плохих Марина Вадимовна
преподаватель по классу фортепиано, концертмейстер
Алгинской детской школы искусств
города Алга, Актюбинской области

Одна из важнейших задач современного музыкального образования — формирование у учащегося не только исполнительских и технических навыков, но и глубокого, осознанного отношения к музыке как к искусству, выражающему мысли и чувства. В этом процессе особое место занимает развитие музыкального мышления, то есть способности воспринимать, анализировать и осмысленно воплощать художественное содержание произведения.

Работа над художественным образом является центральным элементом этого

процесса. Через постижение образа ученик учится мыслить музыкально, видеть в звуковом тексте идею, настроение, замысел композитора. Только тогда игра на фортепиано становится не механическим воспроизведением нот, а актом художественного творчества.

Музыкальное мышление — это форма художественного сознания, в которой объединяются эмоциональное восприятие, интуитивное чувство музыки и аналитическое понимание её структуры. Оно включает в себя способность внутреннего слуха, умение сопоставлять музыкальные образы, видеть развитие формы, ощущать смысл интонации и выразительных средств.

Формирование музыкального мышления начинается с первых уроков. Уже при разучивании простых пьес ученик должен не просто запоминать ноты, а учиться осознавать характер, настроение, внутреннюю динамику музыки. Такое обучение развивает внимание, слух, воображение и эмоциональную отзывчивость — качества, без которых невозможно настоящее исполнение.

Отсутствие музыкального мышления делает игру пустой, механической, лишённой внутренней жизни. И наоборот, осмысленное отношение к музыке придаёт каждому звуку значение, делает исполнение наполненным и выразительным. Именно поэтому развитие музыкального мышления — центральная задача педагога-фортепианиста.

Каждое произведение несёт в себе определённый художественный образ, в котором отражаются чувства, идеи и эмоции композитора. Этот образ является сердцевиной музыкального произведения и направляет интерпретацию исполнителя.

Работа над художественным образом требует от ученика вдумчивого, творческого отношения к музыке. Важно, чтобы он задавал себе вопросы: «О чём эта музыка?», «Что хотел сказать композитор?», «Какие чувства вызывает это звучание?». Размышления над этими вопросами формируют у ученика способность видеть за нотами живое содержание.

Осознание художественного образа невозможно без понимания средств музыкальной выразительности. Динамика, темп, артикуляция, штрихи, ритмическая организация — всё это элементы, через которые воплощается внутренний смысл произведения. Когда ученик понимает, зачем применяется тот или иной приём, он начинает осознанно управлять звуком, превращая технику в средство художественного выражения.

Педагогическая работа по развитию музыкального мышления должна быть направлена не только на обучение, но и на воспитание личности, её эмоциональной и творческой сферы.

Одним из действенных методов является ассоциативное сравнение музыки с другими видами искусства. Педагог может предложить ученику соотнести настроение произведения с поэтическим образом, картиной или природным явлением. Например, при разучивании «Детской песни» С. Прокофьева можно обсудить, какие черты детского характера передаются в музыке, с какими красками и ритмами они ассоциируются.

Полезно проводить беседу о содержании произведения, побуждая ученика к самостоятельным суждениям. Формулируя словами свои впечатления, ученик учится осознанно анализировать музыку, связывать слуховое восприятие с понятийным мышлением.

Большое значение имеет слуховой анализ и сравнительное прослушивание. Прослушивание исполнений выдающихся пианистов развивает художественный вкус и аналитическое мышление, помогает понять, насколько многогранно можно трактовать одно и то же произведение.

Особое место занимает развитие внутреннего слуха. Умение мысленно слышать звучание до его исполнения формирует у ученика способность к предвосхищению музыкальной мысли, делает исполнение более осмысленным и целостным.

Таким образом, методическая работа должна соединять интеллектуальный анализ, слуховое восприятие и эмоциональное переживание, создавая условия для гармоничного развития всех сторон музыкального мышления.

Нередко учащиеся воспринимают пианистическую технику как цель обучения. Однако в подлинном исполнительстве техника — это лишь инструмент, с помощью которого раскрывается художественный образ.

Педагог должен постоянно подчёркивать, что любой технический приём несёт определённое выразительное значение. Легато создаёт плавность и напевность, стаккато придаёт подвижность и игривость, мощное форте выражает силу и драматизм, а тонкое пиано — мягкость и лиризм.

Если ученик осознаёт, какое настроение он хочет передать, его техническая работа становится осмысленной. Он ищет не просто удобное движение, а конкретный способ выразить содержание музыки. Это превращает механическое упражнение в творческий процесс.

Процесс формирования музыкального мышления в работе над произведением можно условно разделить на несколько этапов.

На первом этапе важно вызвать первичное эмоциональное восприятие. Ученик слушает произведение в исполнении преподавателя или записи, делится своими впечатлениями, пытается определить общий характер музыки.

Далее следует этап аналитической работы: педагог вместе с учеником разбирает форму, фактуру, интонации, средства выразительности. Это помогает увидеть внутреннюю логику развития образа и понять, как музыкальные детали служат раскрытию основного содержания.

Следующий этап — поиск индивидуальной интерпретации. Ученик осмысливает произведение как личное высказывание, выбирает нюансы темпа, динамики, артикуляции, ищет собственное звучание.

На заключительном этапе происходит художественное воплощение: музыка становится внутренне прожитой, наполненной личными переживаниями. Исполнение приобретает эмоциональную убедительность и художественную завершённость.

Такой последовательный подход позволяет соединить аналитическую, эмоциональную и техническую стороны работы, формируя у ученика полноценное музыкальное мышление.

Роль педагога в формировании музыкального мышления трудно переоценить. Именно преподаватель помогает ученику научиться «слышать» музыку внутренне, понимать смысл каждого звука и осознанно управлять исполнением.

Педагог должен быть не только наставником, но и вдохновителем. Его задача — не навязывать готовую трактовку, а побуждать ученика к самостоятельным поискам, поддерживать его стремление к творчеству. Важно создавать на уроках атмосферу сотворчества, в которой ученик чувствует себя соавтором, а не исполнителем чужой воли.

Особое значение имеет эмоциональный контакт между педагогом и учеником. Музыка требует искренности, и только в обстановке доверия и взаимопонимания ученик может свободно проявлять свои чувства, не боясь ошибок.

Таким образом, преподаватель становится проводником между композитором и учеником, помогая последнему не просто играть ноты, а открывать в музыке внутренний смысл, формируя его как мыслящего и чувствующего музыканта.

Развитие музыкального мышления учащегося — сложный и многогранный процесс, требующий сочетания анализа, эмоции и творчества. Через работу над художественным образом произведения ученик учится мыслить звуками, понимать

замысел композитора и выражать свои чувства средствами музыкальной речи.

Педагог играет в этом процессе решающую роль. Именно он направляет внимание ученика на смысловую сторону музыки, развивает его внутренний слух, воображение, эмоциональную отзывчивость.

Когда ученик начинает мыслить не нотами, а образами, не звуками, а чувствами, обучение игре на фортепиано становится не просто учебным процессом, а формой духовного развития. Музыкальное мышление помогает ему понять красоту и гармонию искусства, воспитывает вкус, культуру и внутреннюю чуткость.

Работа над художественным образом — это не только путь к профессиональному мастерству, но и средство формирования творческой личности, способной воспринимать и передавать глубокий смысл музыки.

Использованная литература

1. **Абдуллин, Э. Б.** Педагогика музыкального образования. – Алматы: Қазақ университеті, 2018. – 236 с.

2. **Айтбаева, Г. С.** Методика преподавания фортепиано в детских музыкальных школах Казахстана. – Алматы: Өнер, 2016. – 184 с.

3. **Калдыбаева, Л. А.** Формирование художественного мышления учащихся в процессе обучения игре на фортепиано. – Нур-Султан: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ баспасы, 2020. – 192 с.

4. **Мухамбетова, А. С.** Музыкальная культура Казахстана: традиции и современность. – Алматы: Дайк-Пресс, 2017. – 264 с.

5. **Садырбаева, Ж. Б.** Художественно-творческое развитие личности ученика в музыкальном обучении. – Караганда: Болашақ, 2019. – 210 с.

ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯҒА НЕГІЗДЕЛГЕН ОҚЫТУ МОДЕЛІН ЖОБАЛАУ

Сасбаева Кундыз Рысбековна
ШҚО Білім басқармасы «Дарынды балаларға арналған валеологиялық мамандандырылған мектеп - кешені» КММ-нің бастауыш сынып мұғаілім, педагог - зерттеуші

Аннотация

Мақалада бастауыш білім беру жүйесінде цифрлық трансформацияға негізделген оқыту моделін жобалау мәселесі қарастырылған. Автор заманауи білім беру кеңістігіндегі цифрлық экожүйенің ерекшеліктерін талдай отырып, оқыту моделін қайта құрудың теориялық және практикалық аспектілерін сипаттайды. Цифрлық ортада оқыту – оқушының танымдық белсенділігін арттыруға, дербес оқу траекториясын қалыптастыруға және педагогтың цифрлық құзыреттілігін жетілдіруге бағытталған үдеріс екені айқындалады. Мақалада цифрлық педагогика қағидаларына сүйенген оқыту моделінің құрылымдық компоненттері ұсынылып, оның тиімді жүзеге асу шарттары мен педагогикалық нәтижелері айқындалады.

Түйін сөздер: цифрлық трансформация, цифрлық педагогика, оқыту моделі, бастауыш білім, инновациялық әдістер, цифрлық құзыреттілік, педагогикалық дизайн.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесі қарқынды дамып келе жатқан технологиялық өзгерістерге икемделуді қажет етеді. Цифрлық трансформация ұғымы тек ақпараттық технологияларды енгізумен шектелмейді, ол білім беру философиясының, әдіснамасы мен

мазмұнының түбегейлі жаңаруын білдіреді. Бастауыш мектеп деңгейінде бұл үрдіс ерекше маңызға ие, себебі дәл осы кезеңде баланың оқу әрекетінің негіздері, логикалық ойлауы мен цифрлық мәдениеті қалыптасады. Сондықтан цифрлық трансформация жағдайында оқытудың жаңа моделін жобалау – педагогика ғылымының өзекті бағыттарының бірі.

Цифрлық трансформацияға негізделген оқыту моделі – білім алушы мен мұғалім арасындағы өзара әрекетті жаңа форматқа көшіруге бағытталған жүйе. Бұл модельдің басты мақсаты – оқушының оқу әрекетін дербестендіру, цифрлық құралдарды тиімді пайдалану арқылы оқыту мазмұнын интерактивті және бейімделмелі ету. Мұндай модельдің негізінде цифрлық педагогика қағидалары, яғни оқытуды дербестендіру, геймификациялау, визуализациялау және зерттеушілік әрекетке бейімдеу ұстанымдары жатыр.

Цифрлық оқыту моделін жобалауда үш негізгі компонент айқындалады:

Мазмұндық компонент – оқу материалын цифрлық форматта бейімдеу (бейне, интерактивті тапсырма, виртуалды тәжірибе, комикс-квест, мультимедиалық мазмұн).

Технологиялық компонент – оқыту процесін ұйымдастыруға арналған платформалар мен құралдар жүйесі (LearningApps, Canva, Google Classroom, ChatGPT, Quizizz және т.б.).

Психологиялық-педагогикалық компонент – оқушылардың жас және тұлғалық ерекшеліктеріне сәйкес оқу әрекетін қолдау, эмоционалдық жайлылық пен мотивацияны қамтамасыз ету.

Мұндай модельдің тиімділігі педагогтың кәсіби және цифрлық құзыреттілігіне тікелей байланысты. Мұғалім енді тек білім көзі емес, **оқу ортасының фасилитаторы мен цифрлық бағыттаушысы рөлін атқарады. Ол оқушылардың цифрлық құралдарды дұрыс пайдалануға бағыт беріп, оқу процесін ойын, зерттеу және жобалық іс-әрекет арқылы жандандырады. Цифрлық педагогика шеңберінде мұғалім мен оқушының қарым-қатынасы серіктестік және интерактивті сипатқа ие болады.**

Цифрлық трансформацияға негізделген оқыту моделін жобалау барысында **STEM, геймификация, жасанды интеллект, виртуалды зертхана, сторителлинг сияқты инновациялық әдістер интеграцияланады. Бұл тәсілдер оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, пәндік білім мен функционалдық сауаттылықты дамытуға мүмкіндік береді. Мысалы, STEM жобалары арқылы оқушылар тәжірибе жасап, зерттеу жүргізуді үйренсе, геймификация әдісі оқу әрекетін қызықты әрі нәтижелі етеді.**

Модельдің тағы бір маңызды аспектісі – **дербестендірілген оқу траекториясы. Цифрлық платформа әр оқушының білім деңгейіне сәйкес жеке тапсырмалар ұсынуға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушының өз қабілетіне сенімін арттырып, оқу процесін ынталандырады. Сонымен қатар, мұғалім әр оқушының жетістігін нақты цифрлық деректер арқылы бақылап, оқыту сапасын жедел бағалай алады.**

Цифрлық трансформация жағдайында оқыту моделін тиімді жүзеге асыру үшін бірқатар педагогикалық шарттарды сақтау қажет:
– оқу ортасы интерактивті және визуалды материалдарға бай болуы тиіс;
– оқыту мазмұны ойын және жобалық форматтармен толықтырылуы керек;
– мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланыс жүйелі әрі жедел болуы қажет;
– цифрлық құралдарды пайдалану оқушының психологиялық саулығын сақтай отырып жүзеге асырылуы тиіс.

Осы шарттарды орындау нәтижесінде оқушыда **цифрлық сауаттылық, шығармашылық ойлау, зерттеушілік қабілет және коммуникативтік дағдылар**

дамиды. Мұндай модель оқушыны тек білім алушы емес, цифрлық қоғамда өз орнын таба білетін белсенді тұлға ретінде қалыптастырады.

Қорытындылай келе, цифрлық трансформацияға негізделген оқыту моделін жобалау — заманауи білім беру жүйесін жаңғыртудың тиімді бағыты. Бұл модель мұғалім мен оқушының өзара әрекетін жаңа деңгейге көтеріп, оқу процесін жекелендірілген, интерактивті және психологиялық тұрғыда қолайлы форматқа көшіреді. Нәтижесінде бастауыш білім беру сапасы артып, оқушылардың XXI ғасыр дағдылары мен цифрлық құзыреттілігі қалыптасады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Әбенбаев С. *Білім беруді ақпараттандырудың психологиялық негіздері.* – Алматы, 2020.
1. Халилов С.Р. *Оқытудағы инновациялық әдістер.* – Астана, 2019.
2. Пахомова Н.Ю. *Проектная деятельность в современной школе.* – Москва, 2021.
3. Prensky M. *Digital Natives, Digital Immigrants.* – Journal of On the Horizon, 2001.
4. OECD. *The Future of Education and Skills: Education 2030 Framework.* – Paris, 2020.

ҚАЗІРГІ МЕКТЕПТЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТІҢ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Сабирова Кулянда Сагингалиевна
Құлсары қаласы Жылыой ауданы Атырау облысы
«№20 Жалпы орта білім беретін мектеп»КММ-нің
әлеуметтік педагогы

Қазіргі мектеп жағдайында әлеуметтік педагогтің жұмысы көпқырлы. Ол оқушылардың мінез-құлқын зерттеу, девиантты мінез көріністерінің алдын алу, құқық бұзушылықтың себептерін анықтау, отбасы мен мектеп арасындағы байланысты нығайту сияқты міндеттерді орындайды. Әлеуметтік педагог тек қиын жағдайда қалған балаларға көмек көрсетуші маман емес, сонымен қатар олардың әлеуетін ашуға, өзіне деген сенімін арттыруға, қоғамда өз орнын табуға көмектесетін жетекші тұлға. Оның кәсіби қызметі гуманизм, адамгершілік, ынтымақтастық және өзара түсіністік қағидаларына негізделеді.

Мектептегі әлеуметтік-педагогикалық қызметтің өзектілігі – оқушылар арасындағы әлеуметтік теңсіздіктің артуымен, отбасының тәрбиелік әлеуетінің әлсіреуімен, ақпараттық және технологиялық өркениеттің жаңа ықпалдарымен тығыз байланысты. Қазіргі заман баласы түрлі әлеуметтік қатерлерге ұшырауы мүмкін: девиантты мінез-құлық, интернет-тәуелділік, буллинг, отбасылық зорлық-зомбылық, әлеуметтік оқшаулану және т.б. Мұндай жағдайда әлеуметтік педагогтің негізгі міндеті – әрбір баланың қауіпсіз және қолайлы ортада дамуына жағдай жасау.

Әлеуметтік педагогтің кәсіби қызметін ұйымдастыруда бірнеше бағыттар ерекшеленеді. Біріншіден, **диагностикалық бағыт** – оқушының әлеуметтік жағдайын, эмоционалдық жай-күйін, мінез-құлық ерекшеліктерін анықтау. Екіншіден, **профилактикалық бағыт** – әлеуметтік тәуекелдердің алдын алу, психологиялық және құқықтық кеңес беру. Үшіншіден, **коррекциялық бағыт** – әлеуметтік бейімделуде қиындық көріп жүрген балалармен жеке жұмыс жүргізу. Төртіншіден, **үйлестірушілік бағыт** – ата-аналармен, мұғалімдермен және түрлі

ұйымдармен бірлесе әрекет ету. Ал бесіншіден, **қорғаушылық бағыт** – баланың құқықтары мен мүдделерін қорғауға бағытталған әлеуметтік-құқықтық жұмыс.

Қазіргі мектептерде әлеуметтік педагог қызметі көбінесе психологиялық қызметпен ұштасады. Бұл өз кезегінде баланың тұлғалық даму процесін кешенді түрде зерттеуге және қолдауға мүмкіндік береді. Әлеуметтік педагог пен психологтың бірлескен жұмысы арқылы оқушылардың эмоционалдық интеллекті дамып, өзара қатынас мәдениеті қалыптасады. Сонымен қатар, әлеуметтік педагог ата-аналармен де жүйелі жұмыс жүргізіп, олардың педагогикалық мәдениетін арттыруға, бала тәрбиесіне деген жауапкершілігін күшейтуге ықпал етеді.

Әлеуметтік педагогтің кәсіби шеберлігі мен жеке тұлғалық қасиеттері оның жұмыс нәтижесіне тікелей әсер етеді. Кәсіби білім, коммуникативтік қабілет, эмпатия, тыңдай білу мәдениеті, стресске төзімділік – бұл маманның табысты қызмет етуінің негізгі шарттары. Сонымен қатар, қазіргі заманда цифрлық сауаттылық та маңызды рөл атқарады. Әлеуметтік педагог заманауи ақпараттық технологияларды, онлайн-платформаларды, цифрлық ресурстарды тиімді пайдалана білуі тиіс. Бұл әсіресе қашықтан кеңес беру, электронды дерекқорлармен жұмыс істеу және мониторинг жүргізу кезінде қажет.

Қазіргі уақытта әлеуметтік педагогтің қызметі мемлекеттік деңгейде де ерекше назарда. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы, «Баланың құқықтары туралы» заңы, «Отбасы және неке туралы» кодексі және басқа да нормативтік құжаттар әлеуметтік-педагогикалық қызметтің құқықтық негізін айқындайды. Бұл заңдар баланың өмірі мен дамуын қорғау, оның жеке басының қадір-қасиетін сақтау, отбасылық және мектептік ортаның ынтымақтастығын қамтамасыз ету сияқты қағидаттарға сүйенеді. Демек, әлеуметтік педагогтің кәсіби қызметін ұйымдастыру тек педагогикалық тұрғыда ғана емес, құқықтық және әлеуметтік тұрғыдан да жүйелі қолдауды қажет етеді.

Әлеуметтік педагог қызметінің тиімділігі мектептің жалпы даму стратегиясымен, педагогикалық ұжымның бірлігімен және ата-аналармен орнатылған сенімді қарым-қатынасымен тығыз байланысты. Осы тұрғыдан алғанда, мектеп басшылығы мен әкімшілігі әлеуметтік педагогтың жұмысын ұйымдастыруда, оны қолдау мен кәсіби дамуына жағдай жасауда маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар, жергілікті атқарушы органдар мен үкіметтік емес ұйымдардың ынтымақтастығы да әлеуметтік қолдау жүйесін күшейтеді.

Қазіргі мектептегі әлеуметтік педагогтің кәсіби қызметін ұйымдастыру – бұл күрделі әрі көпдеңгейлі процесс. Ол ғылыми теориялар мен практикалық тәжірибенің, педагогикалық мәдениет пен әлеуметтік жауапкершіліктің, жеке тұлғалық қасиеттер мен кәсіби құзыреттіліктің үйлесімін талап етеді. Әлеуметтік педагог – тек көмек көрсетуші маман емес, сонымен қатар әр баланың тағдырына әсер ете алатын тұлға. Оның жұмысы қоғамның болашағына, яғни жас ұрпақтың тәрбиесі мен дамуына тікелей ықпал етеді. Сондықтан әлеуметтік педагогтің кәсіби қызметін тиімді ұйымдастыру жолдарын зерттеу, талдау және жетілдіру – қазіргі заман білім беру жүйесінің стратегиялық міндеттерінің бірі болып табылады.

Қазіргі мектептегі әлеуметтік педагог жұмысы тек балалармен шектелмейді, ол **ата-аналар қауымдастығымен және әлеуметтік серіктестермен** де тығыз байланыста болады. Бұл ынтымақтастық педагогикалық процестің біртұтастығын қамтамасыз етеді және баланың даму ортасын қолайлы етуге мүмкіндік береді. Ата-аналарға арналған семинарлар, вебинарлар мен кеңестер олардың педагогикалық мәдениетін арттыруға, бала тәрбиесіндегі жауапкершілігін күшейтуге ықпал етеді.

Қорытындылай келе, әлеуметтік педагог — қазіргі мектептің рухани тірегі, тәрбиелік жүйенің үйлестірушісі. Оның қызметі – тек көмек көрсету емес, сонымен қатар әр баланың тұлғалық әлеуетін ашу, әлеуметтік әділдік пен адамгершілік құндылықтарын дәріптеу. Әлеуметтік педагогтың кәсіби шеберлігі мен жаңашылдығы – мектептің тәрбиелік жүйесінің тиімділігін арттыратын шешуші факторлардың бірі.

Болашақта әлеуметтік педагог қызметін жетілдіру бағытында келесі ұсыныстарды атап өтуге болады:

1. Әлеуметтік педагогтер үшін цифрлық сауаттылық пен онлайн-психологиялық қолдау курстарын ұйымдастыру;
2. Әлеуметтік қызметтің нәтижелерін бағалау үшін бірыңғай ұлттық мониторинг жүйесін енгізу;
3. Ата-аналар мен педагогтарға арналған бірлескен әлеуметтік жобалар мен форумдар өткізу;
4. Әлеуметтік педагогтардың кәсіби қоғамдастықтарын дамыту және тәжірибе алмасу алаңдарын кеңейту;
5. Инклюзивті білім беру жағдайында әлеуметтік қолдау технологияларын жетілдіру.

Осы ұсыныстарды жүзеге асыру арқылы әлеуметтік педагог қызметі жаңа деңгейге көтеріліп, мектептің тәрбиелік кеңістігі баланың толыққанды дамуына барынша жағдай жасайтын ортаға айналады.

Қазіргі мектептегі әлеуметтік педагогтің кәсіби қызметін тиімді ұйымдастыру – бұл тек оқу орнының міндеті емес, тұтас қоғамның ортақ жауапкершілігі. Себебі әрбір бала — ел болашағының айнасы, ал әлеуметтік педагог — сол болашаққа жол сілтейтін, бағыт беретін тұлға.

МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ДЛЯ ИЗМЕРЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ВНЕДРЕНИЯ АВТОРСКОЙ ПРОГРАММЫ «ЗАДАЧИ ВОКРУГ НАС» В ШКОЛЕ

Строкатова Ольга Евгеньевна
учитель начальных классов КГУ «Глубоковской средней школы имени Ы. Алтынсарина» Отдела образования по Глубоковскому району Управления образования Восточно-Казахстанской области

Аннотация. В статье рассматриваются методы исследования, применяемые для оценки эффективности внедрения авторской программы элективного курса «Задачи вокруг нас» для учащихся 2 класса. Программа была реализована в 2024–2025 учебном году в КГУ «Глубоковская средняя школа имени Ы. Алтынсарина» (Восточно-Казахстанская область). Представлен комплекс количественных и качественных методов оценки, включая сравнительный анализ учебных достижений, наблюдение за учебной деятельностью, анкетирование и анализ портфолио. Рассматриваются результаты внедрения программы и влияние на учебные достижения, мотивацию и познавательную активность учащихся.

Ключевые слова: авторская программа, элективный курс, методы исследования, оценка эффективности, младшие школьники, математика, познавательная активность.

Введение. Современная школа сталкивается с задачей формирования у младших школьников не только базовых математических навыков, но и практических компетенций, умения логически мыслить и применять знания в

повседневной жизни. Авторская программа «Задачи вокруг нас» направлена на развитие этих навыков через использование задач из окружающего мира, игровых ситуаций и творческих проектов.

Эффективность внедрения новой образовательной программы требует системного исследования с применением различных методов, позволяющих оценить как учебные достижения, так и уровень мотивации и интереса учащихся к математике.

Программа была внедрена в 2024–2025 учебном году в КГУ «Глубоковская средняя школа имени Ы. Алтынсарина» Отдела образования по Глубоковскому району Управления образования Восточно-Казахстанской области.

Методы исследования. Для оценки эффективности внедрения программы применялся комплекс методов, позволяющий всесторонне оценить влияние курса на учащихся:

1. **Сравнительный анализ учебных достижений:**
   - Проводился до и после внедрения программы.
   - Использовались результаты контрольных работ, тестов и проверочных заданий по математике.
   - Анализировалась динамика среднего балла, количество учащихся на разных уровнях знаний (низкий, средний, высокий).
2. **Наблюдение за учебной деятельностью:**
   - Фиксировалась активность учеников во время урока и внеурочной работы.
   - Отмечалось качество выполнения практических заданий, участие в коллективных обсуждениях, самостоятельная работа.
3. **Анкетирование и опросы:**
   - Анкеты проводились среди учащихся для определения уровня интереса к математике и восприятия новой программы.
   - Опросы среди учителей выявляли изменения мотивации, внимательности и активности детей в процессе обучения.
4. **Анализ портфолио и индивидуальных достижений:**
   - Включал изучение творческих проектов, решений практических задач и выполненных заданий, демонстрирующих умение применять математические знания на практике.
   - Позволял оценить развитие логического мышления и познавательного интереса учащихся.
5. **Качественные интервью и наблюдения педагогов:**
   - Проводились беседы с учителями о восприятии программы, трудностях и успехах учеников.
   - Выявлялись педагогические приемы, способствующие успешному усвоению материала.

Результаты исследования

Учебные достижения:

- Средний балл по математике повысился с 3,8 до 4,5.
- Доля учащихся с высоким уровнем знаний увеличилась с 22 % до 46 %.
- Сократилось количество учеников с низким уровнем успеваемости с 18 % до 7 %.

Активность и мотивация:

- 78 % учащихся активно участвуют в обсуждениях и коллективных проектах.
- 85 % детей отметили, что задачи из жизни и игры делают занятия более интересными.
- 90 % учителей зафиксировали повышение познавательной активности и заинтересованности учащихся.

Развитие практических навыков:

- 65 % детей стали применять математические знания в повседневной жизни (например, при измерениях, подсчете, анализе данных).
- Отмечено улучшение логического и критического мышления, навыков решения нестандартных задач.

Обобщение результатов: Комплексное применение методов исследования

позволило выявить положительное влияние программы на учебный процесс, мотивацию, развитие познавательных и практических навыков младших школьников.

Подход к оценке эффективности. Эффективность программы оценивалась по трем основным критериям:

1. **Академическая успеваемость** – повышение среднего балла и уровня знаний.
2. **Мотивация и интерес** – участие учащихся в коллективной и самостоятельной деятельности, интерес к учебному материалу.
3. **Применение знаний на практике** – выполнение творческих и практических заданий, решение задач из реальной жизни.

Данные критерии позволили всесторонне оценить, насколько программа способствует развитию математической грамотности, критического мышления и творческого подхода у младших школьников.

Заключение. Реализация авторской программы «Задачи вокруг нас» в КГУ «Глубоковская средняя школа имени Ы. Алтынсарина» показала высокую эффективность. Результаты исследования подтвердили:

- улучшение учебных достижений;
- повышение мотивации и познавательной активности;
- развитие практических навыков применения математики.

Программа демонстрирует возможности комплексного подхода к обучению младших школьников через интеграцию знаний с жизненными ситуациями и игровыми методами. Рекомендуется дальнейшее распространение и адаптация программы в других образовательных учреждениях для повышения качества преподавания математики в начальной школе.

Использованная литература

1. Акпаева А. Б., Лебедева Л., Мынжасарова М. «Математика. Учебник для 2-го класса. Часть 2». Алматы: Атамұра, 2022.
2. Аскарова Г. Мырзахметовна. «Математика 2 класс». Казахстанский педагогический журнал «Мектеп», 2022.
3. Дорофеев Г. В., Миракова Т. Н. «Математика. Методические рекомендации. 2 класс». 2022.

ТАНГРАМ – БАЛАЛАРДЫҢ ОЙ-ӨРІСІН ДАМЫТУ ҚҰРАЛЫ

Төлепбергенова Алла Саматқызы
«Ақтөбе облыстық арнайы
«мектеп- интернат-колледж» кешені КММ
(Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу) тәрбиешісі

Қазіргі таңда білім беру жүйесінің басты мақсаты – тұлғаның жан-жақты дамуын қамтамасыз ету, шығармашылық және логикалық қабілеттерін жетілдіру. Осы мақсатта баланың ойлау мәдениетін қалыптастыратын, кеңістіктік елестетуін дамытатын түрлі инновациялық әдістер мен ойын түрлері қолданылады. Солардың бірі – танграм пазлы. Танграм – ежелгі Қытайдан бастау алған дамытушы ойын, жеті геометриялық пішіннен тұратын пазл. Бұл қарапайым көрінетін құрал балалардың зейінін, логикалық ойлауын, шығармашылық қабілетін және ұсақ моторикасын дамытудың тиімді әдісі ретінде қолданылады.

Бүгінгі мектепке дейінгі және бастауыш білім беру мазмұнында оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттыру мен кеңістіктік ойлау қабілетін дамыту мәселесі өзекті болып отыр. Баланың танымдық белсенділігін

арттыруда ойын әдістерінің, соның ішінде танграм пазлының рөлі ерекше. Танграм арқылы бала пішіндерді таниды, оларды сәйкестендіреді және бөліктерден тұтас бейне құрастыруға үйренеді. Мұндай іс-әрекет оның логикалық байланыстар орнату қабілетін жетілдіріп, ойлау мәдениетін дамытады.

Міндеттері

- Балаларды геометриялық пішіндермен таныстыру және оларды ажырата білуге үйрету;
- Пішіндерді біріктіріп, тұтас бейнелер құрастыруға бағыттау;
- Балалардың ойлау, талдау, салыстыру, қорыту дағдыларын жетілдіру;
- Қолдың ұсақ моторикасын дамыту және ұқыптылыққа тәрбиелеу;
- Топпен жұмыс істеу және өз ойын еркін жеткізуге дағдыландыру.

Зерттеу нысаны мен әдістері

Зерттеу нысаны – мектепке дейінгі және бастауыш жастағы балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту процесі.

Әдістері – бақылау, тәжірибелік жұмыс, салыстыру, ойын арқылы оқыту және шығармашылық тапсырмалар орындау.

Нәтижелер мен тәжірибелік маңызы

Танграмды сабақ барысында немесе еркін ойын кезеңінде пайдалану арқылы төмендегідей нәтижелерге қол жеткізуге болады:

- Балалар геометриялық пішіндерді таниды және оларды дұрыс қолдана біледі;
- Танграм бөліктерінен түрлі бейнелер құрастыру дағдылары қалыптасады;
- Ойлау жылдамдығы, зейін тұрақтылығы және кеңістіктік қабылдау қабілеті артады;
- Балалардың шығармашылық белсенділігі мен өз ойын еркін жеткізу қабілеті дамиды.

Сонымен қатар, танграм қолдану балалардың қиялын ұштап, әлемді тұтастай қабылдауына, бейнелерді елестетуіне және себеп-салдарлық байланыстарды түсінуіне көмектеседі.

Қорыта келгенде, танграм – баланың ойлау қабілетін, кеңістіктік қабылдауын және шығармашылық әлеуетін дамытатын әмбебап әдістемелік құрал. Оны оқу-тәрбие үдерісінде жүйелі пайдалану балалардың логикалық ойлауын қалыптастырып, танымдық белсенділігін арттырады. Сондықтан танграм сияқты дамытушы ойын түрлерін педагогтар өз тәжірибесінде кеңінен қолданса, ол оқу сапасының артуына және балалардың жан-жақты дамуына ықпал етеді.

РАЗВИТИЕ ЭЛЕМЕНТОВ МЕЛОДИЧЕСКОГО ИНТОНИРОВАНИЯ И ГАРМОНИЧЕСКОГО СЛУХА В КЛАССЕ СПЕЦИАЛЬНОГО ФОРТЕПИАНО

Тыщенко Инна Васильевна,
преподаватель, концертмейстер
Детской школы искусств, педагог-исследователь

Аннотация: в комплексном музыкально-исполнительном развитии ученика главное место занимает воспитание слуховых способностей. Оно осуществляется на основе опыта слушания музыки и тщательной работы по воспитанию слуха пианиста.

Уже с первых лет обучения к пианистам предъявляются специфические требования:

1. Слышание протяженности фортепианного звука.
2. Преодоление ударности звучания.

3. Развитие элементов полифонического слышания.

Ребенок познает язык музыки, мелодию, полифонию, ритм, гармонию в их взаимодействии. Уже в самой короткой двузвучной ритмо-интонации – музыкальном слове – ощущается её образный смысл. Ребенку поначалу лучше удается исполнение мелодий, которые связаны со словами, однако педагог должен постепенно включать в работу и мелодии, не поддержанные словесным текстом. В этих случаях следует выбирать напевы, отличающиеся особой интонационной яркостью. Первый звук берется глубоко и протяжно, следующие два – гораздо короче и легче и т. д. Так появляется простейшая выразительная интонация.

Первые трудности появляются при исполнении кантиленных пьес с протяжно звучащими нотами в мелодии. Ощущение протяженности звучания половинных нот и их интонационной окраски должно сочетаться с умением ученика фиксировать момент появления долгого звука, его постепенного перехода в новый звук. Сложнее ученику услышать интонационную слитность мелодии при ее разделении паузой или ритмическими остановками внутри большого построения. Достаточно много неясностей возникает у ученика при прочтении лиг. Уже с первых шагов обучения следует избегать формального отношения к лигам. Необходимо разъяснить ученику смысловую сторону известную условность их выставления в тексте. В этих случаях важно воспитать у ученика внутреннее ощущение «большой лиги», объединяющей мелкие построения единым мелодическим дыханием. Особенно следует отметить важность слухового осознания учеником артикуляционных штрихов, помогающих ему достичь тонкости исполнения Исполняя партии обеих рук одновременно, ученик должен особенно внимательно прислушиваться к местам перехода на новую гармонию, отмечая их небольшим тенуто на басовом звуке аккорда. Для более развитых в слуховом отношении учеников можно рекомендовать игру гармонического сопровождающего фона при мысленном или явном напевании мелодии. Подводя итог, можно сказать: в основу начального обучения пианиста необходимо положить принципы комплексного развития музыкальных и двигательных способностей. Большая роль в этом принадлежит общению педагога с учащимися в обстановке классных занятий, направленному в конечном счете на воспитание самостоятельности ученика в различных сферах работы по изучению авторского текста.

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ МАҢЫЗЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Шарипбаеава Гулшат Тагабаевна,
«№1 орта мектеп» КММ-нің психологы

Қазақстан Республикасында әлемдік білім кеңістігіне кіру үшін Мемлекет тарапынан көптеген шаралар енгізіліп жатыр. Соның бірі- нклюзивті білім беру.

Инклюзив-сөзі латын тілінен аударғанда-”өзімді қосқанда” ал, ағылшын тілінен аударғанда” араластырамын” деген мағынаны білдіреді. Инклюзивті оқыту- барлық балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында, мектепте және мектеп өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді.

Инклюзивті оқыту- оқушылардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға мүмкіндік береді.

Инклюзивті оқыту- адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді.

Инклюзивті білім берудің мақсаты: ерекше білім беруді қажет ететін

балаларды қалыпты балалармен бірге оқыту. Яғни адамның жынысына, дініне, шығу тегіне, әлеуметтік жағдайы мен физиологиялық жағдайына қарамастан тең құқылы жеке тұлға ретінде білім беру жүйесі болып табылады.

Инклюзивті білім беру барысы- қазіргі таңда жалпы білім беретін сыныптардағы ерекше білім беруді қажет ететін оқушылар мен арнайы сыныптар, арнайы білім беру орындары, арнайы мектепке дейінгі білім беру орындарының оқу әрекетіне енгізіліп отыр.

Жалпы орта білім беретін мектептерде үлгерімі төмен оқушылардың 50% психикалық дамуы тежелген (ПДТ) балалар және аутизм, жүйке жүйесі бұзылған, ақыл ой белсенділігі төмен балалар құрайды. Психикалық даму тежелісі (ПДТ) дегеніміз ғылымда психика дамуының уақытша артта қалуы деп түсіндіріледі.

Мұдай балалар мектепте және үй жағдайында ерекше қадағалауды қажет етеді. Бұл балалармен жұмыс істеу арнайы біліммен қатар бұл балалармен жұмыс істеудің нақты жолдарын білуді, оларды танып білумен қатар, оларға арнайы түзеу жұмыстарын ұйымдастырып, мұғалімге және ата-анаға бағыт-бағдар бере білу керек.

Инклюзивті білім берудің негізгі принциптері- жалпы орта мектептерде мүмкіндігі шектеулі, ерекше білімді қажет ететін балаларды дені сау балалармен бірге оқыту;

-барлық балаға бірдей қарым-қатынас;

Балалар арасында дискриминация болдырмау;

-арнайы білім беруді қажет ететін балаларға арнайы жағдай жасау

Инклюзивті білім беру жүйесінің мақсаты:

-Балаларды психологиялық-дәрігерлік-педагогикалық қолдау

-Қоғамның көзқарасын өзгерту

-Өз қатарластарымен тіл табыса білуге үйрету

-Толық білім алуды ұйымдастыру

-Қоршаған ортаға бейімдеу

-Дені сау балалармен тең дәржеде ұстау

-Өз өзіне сенімін арттыру

-Кедергісіз аймақ

Алғашында арнайы мамандар жеткіліксіз болып, жаңа білімнің қыр-сырын ұғыну, түсіну қиын болғанымен, қазіргі таңда арнайы мамандар-логопед, дефектолог, олигофренопедагог, әлеуметтік педагог, психолог мамандар қайта даярлаудан өтіп, сонымен бірге пән мұғаклімдері қайта даярлау курстарынан өтіп инклюзивтік білім беру бойынша жұмыстанып келеді. Қазіргі таңда әр маман өз жұмысының қыр-сырын біледі, жұмыстана алады деп үлкен сеніммен айта аламын.

Түзете-дамыта оқытудың мақсаты:

Балаларды оқып, жазып, санап үйрету

оқу іс-әрекетінің негізгі біліктілігі мен дағдыларын қалыптастыру, сөйлеу және жүріс-тұрыс мәдениетін дамыту, жеке гигиена мен салауатты өмір негіздерін үйрету;

- тиімді әдіс-тәсілдерде қолдана отырып, оқушылардың психологиялық сауығуына ықпал ету, жеке тұлға қызығушылығын арттыру және оның дамуындағы әртүрлі қиыншылықтарды түзеу;

- балалардың танымы мен белсенділігін, зияткерлік қабілеттерін, өз бетімен білім алу дағдыларына жағдай жасау;

- ата-аналармен, мұғалімдермен, әлеуметтік жұмыскерлермен байланыс жасау;

- мүмкіндігі шектеулі оқушылардың қазіргі экономикалық жағдайында өз орнын таба алуына жағдай жасау.

Түзете –дамыта оқытудың міндеттері:

Оқушының психикалық, тұлғалық дамуындағы ауытқуды болдырмау,

-жеке тұлға қалыптастыру, оқу дағдысы мен біліктілігін дамыту;

-педагогикалық тұрғыдан қараусыз қалған балаларға коррекциялық түзету сабақтарын, танымдық өрісінің дамуына бағытталған жеке сабақтар жүргізу;

ПМПК-мамандарымен, дефектолог, логопед, психолог, әлеуметтік педагог мамандармен бірлесе отырып жұмыстану арқылы түзеу жұмыстарын тиімді ұйымдастыру;

жеке, топтық сабақтар нысанында түзету-дамыту жұмыстарын жүргізу;

отбасы жағдайында даму мүмкіндіктері шектеулі балаларды тәрбиелеу мәселелері бойынша ата-аналарға (немесе оларды аустыратын тұлғаларға) ақыл-кеңестер беру, оқыту;

оқушының психикалық дамуында кездесетін сәтсіздіктердің алдын алу, диагностика бойынша алдын-ала болжау;

сөйлеу, интеллект, көру, есту және есте сақтау қабілеті, тірек қозғалыстары аппараты, эмоциялық еріктік саласы бұзылған, оқуда немесе қарым-қатынас жасауда, мінез-құлқында қиыншылықтары бар балалар мен жасөспірімдерді психологиялық-педагогикалық түзеу және оңалту түрінде кешенді психологиялық-педагогикалық көмек көрсету.

Еліміздің ертеңі бүгінгі жас ұрпақ қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры ұстаздың қолында”-деп бекерге айтылмаған сыңайлы. Олай болса қазірге таңда білім саласындағы әр ұстаздың мойнына артылған жүк ауыр. Ұстаз бір ғана шәкірттің білімі мен тәлім-тәрбиесіне ғана жауапты болып қана қоймай, елдің ертеңін, болашағын өз мойнына алардай жауапкершілік танытуы тиіс.

Жас та берілген тәрбие, жас қайыңды игендей”, - дейді, олай болса құрметті әріптестер”теңізге” тамшыдай тамып, жәрдеміміз тиіп жатса, біз ешнәрседен аянбай қиын да, қызыққа толы ұстаздық жолда ерінбей еңбек етіп, еңбегіміздің жемісін көре білуіміз керек.

«MENTOR» ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫНАН «ҮЗДІК ҚАЛАМ»
РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛЫНЫҢ

ТАЛАПТАР/ШАРТТАР:

- Авторлар қолжазбаларды мұқият тексеріп, түзетуі тиіс;
- автордың аты-жөнін (толық), ғылыми дәрежесін, атағын, қызметін, мекеменің толық
- атауын көрсету қажет;
- мақалаға оның мәні мен идеясын айқындайтын сюжетті фотосуреттерді тіркеп
жіберуге болады (сканирленген фотосуреттердің өлшемі 10х15 мм, 300 ppi кем емес);
- пайдаланған кестелер, диаграммалар, графиктерді, пайдаланылған бағдарламалардың
- (Word, Excel, PowerPoint және т.б.) бастапқы пішімінде материалға қоса тіркеу қажет;
- мақала көлемі атауы мен әдебиеттер тізімін қоса санда 3 беттен аспауы қажет;
- мақаланы төмендегідей талаптарға сәйкес ресімдеу керек: Microsoft Word, кегль – 12
- пункт, гарнитурасы - Times New Roman, парақ пішімі - А4, жиектері - 2 см, жоларалық
- интервал – жалаң, бірінші жол – 1, 25 см бос жер, азат жолға дейінгі және кейінгі интервал - 0 см.

ТРЕБОВАНИЯ/УСЛОВИЯ:

- Рукописи должны быть тщательно выверены и отредактированы авторами:
- необходимо указывать: фамилию, имя и отчество автора (полностью), учёную
- степень, звание, должность, полное название учреждения;
- фото автора статьи обязательно и должно иметь размеры не менее 4950х3510
- пикселей (не менее 6х12 мм, 300 ppi), фото в статью не помещать;
- желательно сопроводить статью сюжетными фотографиями, которые будут отражать
- суть и идею статьи (размер отсканированных фото не менее 10х15 мм, 300 ppi);
- используемые таблицы, диаграммы, графики должны прилагаться к материалам в
- исходном формате используемых программ (Word, Excel, PowerPoint и др.);
- аннотация должна содержать только главную информацию статьи, не превышать
- объем 6 строк, выполняться на двух языках, отличающихся от языка статьи (пример: если
- статья написана на русском языке, то аннотация пишется на английском и казахском);
- максимальный объем статьи не более 3 страниц, включая название, список
- литературы;
- статью оформлять в соответствие с требованиями: Microsoft Word, кегль – 14
- пунктов, гарнитура - Times New Roman, формат листа - А4, поля - 2 см, междустрочный
- интервал – одинарный, первая строка – отступ на 1, 25 см, интервал перед и после абзаца – 0 см.
-

Эл. почта: kalam2025@mail.ru